КОНАН ДОЙЛЬ

КРОВАВИЙ ШЛЯХ.

(ШЕРЛЬОК ГОЛЬМС.)

Переклав

АНТІН ШУБЕЦ

(В двох частях)

ГОЛОВНИЙ СКЛАД

Ukrainska Knyharnia

102З4-96 St. Edmonton, Alta.

УКРАІНСЬКА КНИГАРНЯ!

В УКРАЇНСЬКІЙ КНИГАРНИ В ЕДМОНТОНЇ МІЖ ИНЬШИМИ МОЖНА НАБУТИ СЛЇДУЮЧІ КНИЖКИ.

Велика Історія України М. Грушевського в оправі	$3.50
Велика Історія М. Грушевського без оправи	3.00
Розбійник Кармелюк — шість томів	2.40
Кобзар Т. Шевченка — повне виданэ в оправі	2.25
Шевченківська бібльотека	1.75
Іван Гус	1.50
Камінна Душа	1.50
Марксізм і Дарвінїзм	0.15
Сорок тисяч миль під водою	1.00
Народні Казки	0.90
На стрічу сонцю золотому	0.50
Грішники	0.80
В неділю рано зіля копала	0.75
Папа чи Христос?	0.65
Огнем і Мечем	0.65
Кайдашева Сімя	0.60
Огнем і Мечем — том другий	0.50
Блискавиці	0.50
Фільозофія Штуки	0.50
Куди Йдеш Господи?	0.50
Тайни Цісарської Родини у Відни	0.50
Захар Беркут	0.50
Суд Чотирох	0.40
Тарас Бульба	0.40
При стрілецкій ватрі	0.40
Великий Сонник	0.40
Український Сьпіванник	0.40
Збірка Українських Письменників	0.30
Коли зійшло	0.30
Про Українських Козаків Татар та Турків	0.25
Початки Релїгії	0.25
Не любо не слухай	0.20
Казка про Івана Царевича та сїрого вовка	0.20

КОНАН ДОЙЛЬ

КРОВАВИЙ ШЛЯХ.

(ШЕРЛЬОК ГОЛЬМС.)

Переклав

АНТІН ШУБЕЦ

(В двох частях)

ЗБІРКА
ІВАНА ЛУЧКОВА

ГОЛОВНИЙ СКЛАД

Ukrainska Knyharnia

10234-96 St. Edmonton, Alta.

В 1878 р. одержав я степень доктора медицини на лондонськім університеті і удав ся до Нетлї на курс, приписаний для хірурґів армії. Доповнив я там свої медичні студії і опісля заіменували мене асистентом хірурґа в 5-ім полку стрільців Портомберленд. Полк стояв тоді в Індіях і заким я заїхав на місце, вибухла друга війна з Афґаністом. Коли висїв я в Бомбаю, довідав ся, що мій полк перейшов пограничні провали і вступив в глуб ворожого краю. Разом з корпусом офіцирів, котрі находили ся в тім самім що і я положеню, вирушилисьмо в дальшу дорогу і прибулисьмо без ніяких пригод до Кондагору, де я застав свій полк і обняв сейчас свої обовязки.

Війна принесла не одному почести і аванс, а менї знов клопіт і нещастэ.

Перенесений зі своэї бриґади до віддїлу Берґшайрів брав я участь в фатальній битві під Мейвандом. Там то куля зломила менї обойчик і задраснула артерію. Був бим на певно попав ся в руки кровожадних Ґазів, коли-б не привязанэ і відвага мого ординанса Морея, котрий вхопив мене і кинув на хребет осїдланого коня і в сей спосіб довіз до британських віддїлів.

Знесиленого болем, ослабленого діймаючими невигодами, вислано мене разом з великим числом ранених, до центрального шпиталю в Пешавурі. Тут почав я поволи приходити до себе і незадовго я так поправив ся, що міг ходити по салях, а навіть вигрівати ся на сонци, на веранді, аж знов звалила мене тифоїдальна горячка, ся язва наших індійських посїлостий. Через кілька місяців боров ся я зі смертю, а коли вкінци нещастэ минуло і я почав приходити до здоровля, був я такий худий і ослаблений, що консілюом лїкарів оповістило, що кождий день проволоки э грізний і належить мене сейчас відіслати до Анґлії. Тоді всів я на корабель Оронтес, а в місяць пізнійше висів я в Плімовт з безповоротно знищеним здоровлэм, але в заміну з девятьмісячним урльопом в кишени. Батьківський ряд позволив мені перевести сейчас на змаганях зміряючих до відзисканя здоровля.

Не мав я в Анґлії ні свояків, ні дому, був я проте вільний як птах, — або радше так свобідний, як може бути чоловік, котрий може видати денно одинайцять шилінґів і шість пенсів. Серед таких обставин удав ся я розумієть ся до Лондону, сього великого збірника, до котрого гонена непереможною силою, спішить з цілого британського цісарства товпа дармоїдів без занятя і означеної цїли в житю.

Через короткий час мешкав я в малім готелю на Штронді, ведучи житэ одностайне, бездільне, а видаючи при тім більше гроший, чим менї було вільно. Єтан моїх фінансів став ся незабаром так грізний, що уявив я собі, що належить менї або опустити столицю і осісти десь на селї, або змінити цілковито дотеперішний спосіб веденя житя. Вибрав я сю останню альтернативу, постановив винести ся з готелю і пошукати мешканэ менше величавого на позір і менше дорогого.

Того самого дня, коли я дійшов до такого переконаня в базарі, нараз нагло учув я чиюсь руку на своїх плечах — відвернув ся я тоді побачив молодого Стамфорда, котрий був моїм помічником в шпиталю Бартса. Вид знакомого лиця э дуже милим для самітного чоловіка серед великомійського гамору Лондону. В давних часах Стамфорд не був менї зовсїм так близьким приятелем, тепер однак повитав я його з радостю, а він рівнож, як здавало ся був утїшений стрічею. В радіснім запалї запросив я його на сніданэ до Гольборна і за хвилю всїлисьмо до дорожки.

— Що стало ся до біди, Ватсон? — запитав Стамфорд з нетаэним здивованэм, коли їхалисьмо гамірними лондонськими вулицями. — Вихудлисьте, як хорт, а почорнїлисьте мов сьвята земля.

Оповів я йому свої пригоди і власне кінчив, коли сталисьмо у цїли.

— Бідний! — сказав тоном співчутя. — А що-ж робите тепер?

— Шукаю помешканя — відповів я — силую ся розвязати загадку, чи можливо э знайти вигідне місце за якусь розсудну ціну.

— Незвичайна річ — замітив мій товариш; вже нині другий чоловік говорить до мене в сей сам спосіб.

— А хто був перший? — запитав я.

— Молодець, котрий працюэ в хемічній ляборатоpiї в шпиталю. Нині рано жалував ся, що не може нікого знайти, хто схотїв би взяти з ним до спілки помешканэ, котре маэ бути дуже гарне, але за дороге на його кишеню.

— Ах, Боже! — закликав я; — коли справді хоче найти когось, хто би ділив з ним помешканэ і комірне, так я готов. Волю мати товариша, чим самітно мешкати.

Молодий Стамфорд поглянув на мене особлившим поглядом попиваючи вино.

— Не знаэте іще Шерльок-Гольмса — сказав; — може не схочете його постійного товариства.

— Чому? Що маэте йому закинути?

— О, не говорю сього, щобим мав йому щось закинути. Але він по трохи дивак... ентузіяст в певних галузях науки. О скілько його знаю, чоловік цілком приличний.

— Певно студент медицини? — запитав я.

— Ні... не маю понятя, які його заміри на будуче. Здаэть ся менї, що знаэ добре анатомію, а на певно э перворядним хеміком; але о скілько знаю, ніколи не учив ся систематично медицини. Наука його э доривочна і навіть ексцентрична, але нагромадив в своїм мозку много побічних відомостий, котрими без сумніву задивував би своїх професорів.

— Чи не питалисьте його ніколи, яке званэ задумуэ собі обрати?

— Ні, він не належить до людий, з котрих можна щось видобути, хотяй з другої сторони потрафить виговорити ся, коли йому прийде фантазія.

— Радби я з ним стрінути ся, — сказав я. — Коли маю мати співмешканця-комірника, волів би я, щоби се був чоловік працьовитий і спокійних привичок. Не маю іще сили, щоби зносити гамір і зворушеня. Мав я і одно і друге в Аґанїстані і то в такій скількости, що вистарчить мені на решту мого істнованя на тій землї. В який спосіб міг би я стрінути ся з тим вашим знакомим?

— Э тепер певно в ляборатоpiї — відповів мій товариш. — Або не приходить тижнями, або працюэ від раня до вечера. Коли хочете поїдемо там по снїданю.

— Охотно, — відповів я, відтак розмова взяла инший напрям.

В дорозї до шпиталю, по виходї від Гольборна, Стамфорд оповів менї іще кілька случаїв про чоловіка, з котрим я мав замешкати.

— Лиш не майте до мене жалю, коли з ним не порозуміэте ся, — говорив; — знаю його лиш з ляборатоpiї. Самі впалисьте на гадку спільно замешкати з ним, тому не робіть мене за нїщо відвічальним.

— Коли спільне пожитэ окажеть ся для нас неможливим, не тяжко буде нам розстати ся — відповів я. — Здаэть ся менї, Стамфорде — додав я, дивлячи ся бистро на свого товариша, — що маэте якісь особливші причини, щоби так умивати руки від всього, що моглоби зайти. Чи сей чоловік маэ так напрасний темперамент, що належить ся його бояти? Не будьте знов такі скриті, говоріть, що маэте на думцї.

— Не легка се річ висказати то, що не дасть ся зловити — відповів зі сьміхом. — Гольмс э, як для мене, за великим фанатиком науки... здаэть ся менї, що в наслїдок сего затратив всяку вражливість. Представляю собі, що він був би спосібним зааплїкувати приятелеви дозу якоїсь сьвіжо відкритої ростинної отрუї; то зовсім не з незичливости, розуміэте, але по просту під впливом свого дослїдного змислу, лиш тому, щоби здати собі докладно справу з сего, як дїлаэ ся отруя. Однак треба йому віддати справедливість і зазначити, що сам зажив би отрую з неменшою скоростю. Э се чоловік, що посїдаэ пристрасть до строгого і докладного знаня.

— І слушно, після моэї думки.

— Так, але можна сю прикмету посунути аж до пересади; приміром, коли дослїдник доходить то того, що на анатомічнім столї окладаэ буком трупа відданого до секції, може се видавати ся, що найменше дивним.

— Окладаэ трупа?

— Так, для справдженя, о скілько сліди ударів виступають по смерти. Бачив я се на власні очи.

— А однак говорите, що він не э студентом медицини?

— Ні. Лиш Бог один знаэ, яка э ціль його студій? Але ми вже ось на місци і незадовго будете могли самі собі виробити понятэ о нім.

Коли се говорив, скрутили ми в вузку вуличку і увійшов ши малими бічними дверми, що вели до одного бічного крила шпиталю; я знав тут всї закутки і не потребував провідника, входячи на зимні камінні сходи прямуючи коритарем, з білими, побіленими вапном стінами, на котрий виходили двері, помальовані бронзовою краскою. Майже на самім кінци коридора, скрутилисьмо в низький перехід, що вів до хемічної лябораторії.

Була се дуже обширна кімната, висока, заставлена численними бутлями і фляшками. Широкі, низькі столи були поуставлювані у всїляких напрямах, а на них серед реторт і епруветок яснїли синяві полумя лямпок Бунзена і кивали миготячі блески.

Майже на самім кінци, стояв похилений над одним столом лиш один студент, заглублений в своїй праці.

На голос наших кроків оглянув ся і кинув ся до нас з радісним окликом:

— Маю його! маю його! — кликав до мого товариша, біжучи з епруветкою в руці. — Знайшов я одинокий відчинник, котрий осаджуэ гемоґльобіну! Одинокий!

Коли-б був відкрив копальню золота, лице його не могло би яснїти більшою утїхою.

— Доктор Ватсон, добродій Шерльок-Гольмс сказав Стам форд, представляючи нас взаїмно.

— Здорові були, добродію! — заговорив приязно Гольмс і стиснув мою руку з силою о яку не був бим його ніколи посудив. — Бачу, що булисьте в Афґанїстані.

— А ви з відки знаэте о тім? — запитав я здивований.

— Менше з тим, — відповів, усьміхаючись з вдоволенэм. — В тій хвилї найважнійшою справою э гемоґльобіна і її відчинник. Не сумнїваю ся, що добродії пiймуть цiлу велич мого відкритя?

— Се безперечно важне для науки хемії — відповів я, — але з точки практичної..

— Якто, добродію, але від много лїт не зроблено відкритя котра мало-б так практичне приміненэ для судово-лїкарських цiлий. Чиж ви не бачите, що се э безсумнївний спосіб пізнаваня плям, що походять від крови? Приступіть но сюди! — і в запалї вхопив мене за рукав і потягнув до стола, при котрім працював.

— Возьміть трохи сьвіжої крови — сказав, вколов ся ланцетом в палець і зібрав кроплю крови, котра витрисла в малу рурку. — Тепер вливаю сю каплю крови до лїтра води. Як бачите, вода лишила ся цїлком чиста. Відношенэ крови не може перевисшити одної части, не сумнїваю ся однак, що будемо могли одержати характеристичну реакцію.

Говорячи се, вкинув до посудини з водою кілька білих кристалів, а відтак додав кілька капель прозорої течи. В одній хвилї зміст посудини прибрав темну магоньову краску, а на днї скляної посудини оказав ся брунатний осад.

— Га! Га! — закликав Гольмс, плескаючи в долонї, як дитина очарована новою забавкою. — І щож ви добродію на се?

— Справдї здаэть ся, що се відчинник дуже чуткий — замітив я.

— Сьвітлий! Совершенний! Давнїйше при помочи ґваяку, з трудом можна було одержати який такий вислїд і то іще не конче певний. Мікроскопійний розбір крови зовсїм не э стислїйший, а цїлком без хісна тодї, коли плями мають кілька годин. Тимчасом мій відчинник дїлаэ так само добре, без згляду на се, чи кров э сьвіжа, чи нї. Коли-б був знаний скорше, сотки людий, що свобідно проходжують ся по земній кулї, були би вже давно покарані, за поповнені проступки.

— Справдї! — шепнув я.

— Э се майже головна точка всїх кримінальних справ. Часто буваэ, що підозрінэ паде на чоловіка в кілька місяців по сповненім злочинї. Досьвідчені слїдять тодї його білэ, або убранэ і находять брунатні плями. Що се за плями? від крови, болота, ржі чи овочевого соку? Питанэ се впровадило в клопіт не одного досьвідченого, а чому? Тому, що не було безсумнївного відчинника. Тепер маэмо відчинник Шерльок-Гольмса і всяка непевність э від нинї виключена.

— Прийміть добродїю мої желаня — сказав я, здивований його унесенэм.

— От приміром, справа фон Бішофа в Франкфуртї в минувшім роцї. Без сумнїву були би його повісили, коли-б сей відчинник був істнував. А Месон з Брейтфорду, а славний Міллэр, а Лэфевр з Монпелїэ, або Самсон з Нового Орлэану? Міг бим вичислити цїлий ряд справ, в котрих мій відчинник відіграв би був децидуючу ролю.

— Але-ж ви, добродїю ходячий калэндар злочинів — докинув Стамфорд зі сьміхом. — Моглибисьте добродїю видавати часопись під заголовком: ”Новинки поліційні з минувшини“.

— Ручу вам, що була би дуже займаюча, — відповів Шерльок-Гольмс, прикладаючи плястер на рану зроблену лянцетом в пальци. — Мушу стеречи ся, — продовжав дальше, звертаючи ся з усьміхом до мене; — маю стільки до дїла з ріжними отруями — і показав менї долоню, позалїплювану в ріжних місцях плястрами і повну плям від сильних квасів.

— Прийшлисьмо тут за справою — сказав вкінци Стамфорд, сїдаючи на високім триніжку і підсуваючи менї ногою другий. — Отсей мій приятель шукаэ помешканэ, а ви жалувались, що не можете знайти співкомірника, отже подумав я собі, що добре було би вас звести до купи.

Шерльок-Гольмс приняв з запалом гадку, замешкати спільно зі мною.

— Маю на оцї помешканэ на вулицї Бейкер, — сказав, — як сотворене для нас. Маю надію, що вам не перешкаджаэ запах сильного тютюну?

Сам курю лиш тютюн ”корабельний“, — відповів я.

— Знаменито! Але упереджаю вас, що у мене завсїгди повно ріжних хемікалїй і що деколи роблю дослїди. Чи се вам не буде перешкаджати?

— Зовсїм нї.

— Пождіть добродїю... най застановлю ся над тим, які маю іще немилі хиби для співмешкаючого... А!.. Маю часом напади чорної мелянхолії, а тоді цілими днями не отвираю рота. Лиш не припускайте тоді, що я на вас надув ся. Ви мене лишите в супокою і я небавом верну до рівноваги. А тепер на вас черга. Щож ви менї добродію скажете про себе? Бо бачите, я думаю, що коли двоэ людий маэ спільно замешкати, лїпше э, щоби вони з гори взаїмно упередили ся о своїх хибах.

Я розсьміяв ся з сего допиту.

— Маю щенюка британа, відповів я — протестую против всяких криків, бо мої нерви страшно роздратовані, встаю о ріжних неможливих годинах і э з мене нечуваний лїнюх. Посїдаю іще цілу серію инших хиб, коли я здоров, але сї э на разі найважнійші.

— Чи ви, добродію гру на скрипці зачисляэте до катеґорії крику? — запитав він з певним неспокоэм.

— Се залежить від грача, відповів я — добра гра на скрипці э розкошию, коли знов терликанэ...

— О! то знаменито — закликав весело. — Здаэть ся менї, що можете уважати справу за скінчену... то значить, коли вам мешканэ сподобаэть ся.

— Коли його оглянемо?

— Вступіть по мене добродію сюди завтра в полудне; підемо разом — відмовив.

— Дуже добре!... в полудне точно — сказав я, стискаючи руку Гольмса.

Лишилисьмо його серед реторт і фляшок і попрямувалисьмо в сторону мого готелю.

— Але, але — сказав я нагло, задержуючись і звертаючись до Стамфорда — звідки він до лиха знав, що я вернув з Афґанїстану?

Мій товариш усьміхнув ся загадочно.

— Се э власне одна з його особливих прикмет — відповів. Не мало людий вже собі ломало голову над сим, в який спосіб Гольмс відгадуэ ріжні річи.

— Ага! Отже в тім э якась тайна? — закликав я, затираючи руки. — Се починаэ мене зацікавлювати. Я дуже вам вдяч ний за сю знакомість. Найбільше властивим студіованэ людськости э, як знаэте, студіованэ ріжних одиниць.

— Отже студіюйте сю одиницю — сказав Стамфорд, пращаючи ся зі мною. — Лиш упереджаю вас, що се буде не легка задача до розвязаня. Заложу ся, що незабаром він буде більше знати про вас, чим ви про нього. До побаченя.

— До побаченя — сказав я і рушив в дальшу дорогу до готелю, таки справді заінтриґований личностю нового мого знакомого.

Розділ II.

Дедукція наукою.

Слідуючого дня стрінулисьмо ся о умовленій годині і оглянулисьмо помешканэ при вулиці Бейкер ч. 221 в., про котре Гольмс говорив. Воно складало ся з двох кімнат до спаня і з одної обширної, елэґантно умебльованої кімнати до забави, з двома великими вікнами. Льокаль був під кождим зглядом так приманчивий, а ціна видавала ся так умірковaною, коли малисьмо її у двох платити, що добилисьмо торгу на місци. А що мешканэ було пусте, тому я того самого вечера переніс свої річи з готелю, а слідуючого дня рано приїхав Шерльок-Гольмс зі скринями і куфрами. Через кілька днів булисьмо щиро заняті розпаковуванэм, уставлюванэм і укладанэм наших річий. Опісля, коли вже скінчилисьмо сю працю, почали уряджувати ґаздівство і постепенно привикати до нового окруженя.

Гольмс зовсім не був чоловіком прикрим в пожитю. Спокійний в обходженю, провадив систематичне житэ. Рідко коли клав ся спати по десятій, а рано заким я встав, то він вже зїв сніданэ і виходив. Деколи переводив цілі днї в робітни хемічній, иншим разом в салї секційній, а бувало і таке, що вибирав ся на довгі проходи по найнужденнійших заулках міста. Трудно собі представити цілу силу його енерґії, коли він був в часї діланя; але від часу до часу приходила реакція, а тоді цілими днями лежав він в кімнатї до забави, майже без слова і руху. В подібних хвилях зауважав я в його очах такий сонний, бездумний вираз, що без сумнїву бувбим його посудив о уживанэ якогось наркотику, коли-б його примірна тверезість і взірцевий спосіб житя не протестували против підозріня.

Минали тижні, а моя цікавість зростала постепенно, який-будь властиво завід мого співмешканця, які мав цїли в житю? Сама його постать могла звернути увагу найобоятнїйшого обсерватора. Високого росту — мав більше як шість стіп, був так худий, що видавав ся іще висшим. Очи мав бистрі, проникливі, лиш не підчас своїх нападів задеревіня, о котрім я згадував; ніс тонкий, закривлений, як дзюб хижої птиці, надавали його лицю вираз рішучий і бистрий. Підборідок, виста ючий і квадратовий, був рівнож характеристичною цїхою чоловіка сильної волї. Руки мав завсїгди поплямлені чорнилом і попарені їдкими хемікаліями, при тім посїдав надзвичайну проворність пальців і легкий дотик, о чім переконав ся я нераз, дивлячись, як він манїпулював крухими фізичними приладами.

Хотяй читач може мене посудити о інстинкти старої обмовницї, однак признаю ся, що чоловік сей надсподївано інтриґував мене і я дуже старав ся проникнути тайну, якою він окружав ся. Однак, заким хто видасть засуд на мене, хай собі пригадаэ, яке було моэ житэ безцїльне і як не богато річий займало мою увагу. Здоровлэ позволяло менї виходити лиш підчас виїмково сприяючої погоди, а не мав я знакомих, котріб приходили до мене у відвідини і перервати одностайність такого утяжливого способу житя. Супротив таких обставин, схопив я поквапно сю спосібність заповненя чимнебудь часу і укладав я найріжнороднїйші здогади на рахунок мого товариша.

Медицини не студіював. Сказав сам, у відповіди на питанэ, те, що о нїм сказав в сїм зглядї Стамфорд. Також книжки, котрі він читав, не були уняті в певний систем, позволяючи йому чинити поступи в певній означеній галузи знаня, або уторувати специяльну стежку до сьвіта науки. На всякий случай, його запал до певних студій був справдї незвичайний, а його відомости, виходячі за обсяг утертих границь, були так обширні і точні, що його замітки викликували нераз зачудованэ у мене. Очевидно — думав я — нїхто не буде працювати так усильно, анї не буде змагати ся набути так точних відомостий в певних напрямах, коли не маэ на оці якоїсь означеної цїли.

Доривочний читач рідко коли потрафить упорядкувати в умі се, чого научив ся. Ніхто не буде обтяжати ума підрядними відомостями, немаючи до того важних причин.

Брак відомостий у нього, в деяких справах був так само гідний подиву, як його знанэ в инших. З обсягу сучасної літератури, фільозофії і політики знав тільки, що нічого.

Коли навів я одного разу Тому Карлілей, Гольмс запитав мене найнаівнійше в сьвіті, хто се такий і що він зробив? Здивованэ моэ однак дійшло до вершка, коли я случайно відкрив, що він не мав понятя о теорії Коперника, не знав виясненя сонїшного систему. Факт, що з кінцем XIX. віку істнуэ цивілїзований чоловік, котрий не знав би, що земля обертаэть ся кругом сонця, видав ся менї так нечуваний, що я не міг сему прямо повірити.

— Ви добродію, як бачу, зачудовані — сказав він усьміхаючись на вид мого остовпіня. — Але тепер, скоро вже знаю, доложу всїх старань, щоби о сїм забути.

— Щоби забути?!

— Бачите добродію — обясняв він, — мозок чоловіка э для мене ніби пустий стрих, котрий кождий повинен собі умеблювати після власного вибору. Дурний запхаэ його тандитою, яка йому навинеть ся під руку, так, що на відомости, котрі могли би йому принести справдїшний хосен, не буде місця або в найліпшім разї, знайдуть ся в такім хаосї з ріжними річами, що коли лучить ся спосібність з них скористати, не потрафить їх цїлковито відшукати. Противно знов запобігливий робітник, э дуже осторожний в заповнюваню свого мозкового стриху. Він умістить в нїм лиш ті прилади, котрі можуть йому бути ужиточними в працї, але маэ їх обильний добір і взірцево упорядкований. Хибною э думка, що мала кімната маэ розтягливі стїни, котрі можна довільно розширяти. Вірте менї, що приходить час, що в заміну за кождий новий додаток до свого зናня, чоловік забуваэ щось, про що знав давнїйше. Звідси то нечувано э важним, щоби факти непотрібні не випирали з місця пожиточних.

— Але-ж сонїшна система! — запротестував я.

— А менї до лиха навіщо вона? — перервав нетерпеливо; — кажете, що обертаэмо ся наоколо сонця... Коли-б обертались мо ся доокола місяця, не зробило би се менї найменшої ріжниці і не мало би найменшого впливу на мої працї.

Задумав я спитати його, які се э, властиво сї працї, але щось непонятного в його обходженю вказало менї, що питанэ таке було би на разї не пожадане. Коли він вийшов, почав я застановляти ся над сею так короткою нашою розмовою та висновувати з неї заключеня. Гольмс сказав, що не стараэть ся набувати відомостий не маючих безпосердної лучности з його цїлию. Отже всї ті, котрі посїдаэ, э йому хосенні. Вичислив я собі в мисли всї предмети, з котрими видавав ся він менї бути добре обзнакомленим. Взяв я навіть олївець і списав їх, а коли я скінчив сю роботу, не міг я здержати ся від сьміху на вид документу, який я зладив. Звучав як слїдуэ:

ЗМІСТ ЗНАНЯ ШЕРЛЬОК ГОЛЬМСА.

1. Лїтература — цїлковите незнанэ.
2. Фільозофія — так само.
3. Астрономія — так само.
4. Полїтика — мірне знанэ.
5. Ботанїка — нерівне знанэ. Знаменито обзнакомлений зі всїм, що відносить ся до песьої вишнї, опіюм і взагалї отруй. Не маэ понятя о практичнім огородництві.
6. Ґеольоґія. — Практичне знанэ, але ограничене. На перший погляд ока розріжняэ всякі роди землї. За поворотом з проходів показував менї нераз плями на споднях і обясняв, як він по красцї і складї пізнаэ, з якої дїльницї Лондону походить кожда пляма.
7. Хемія — знанэ дуже основне.
8. Анатомія — знанэ докладне, але несистематичне.
9. Лїтература сензацїйна — знанэ нечуване. Здаэть ся, що знаэ кожду подробицю кождої брудної справи, поповненої в протягу столїтя.
10. Добре граэ на скрипцї.
11. Э знаменитим боксером і фехтуэть ся дуже добре.
12. Добре знаэ приписи британського кодексу.

Але ледво скінчив я сей спис, зі злостию вкинув його в огонь.

— Замість мучити ся над тим — подумав я — до чого може провадити такий засіб ріжного зная, і якого рода э званэ в котрім можуть придати ся, ліпше відразу зрезиґнувати.

Згадав я, що Гольмс добре грав на скрипці. Справді посїдав він великий талан, але обявляв його також в спосіб ексцентричний, як всї прочі відомости. Що він вправно грав трудні кусники, знав я о тім добре, бо на мої просьби грав нераз пісні Мендельзона і другі славні композиції. Коли брав скрипку сам з власної охоти, рідко коли грав як належить ся. Сидів найчастійше витягнений в фотелю, замикав очи і трумкав по струнах скрипки, котру клав на колїна. Деколи добував тони лагідні і смутні, деколи гомонїли струни весело, енерґічно. Найпевнійше відповідав він в сей спосіб на свої найтайнійші мисли. Але, чи ся музика мала на цїли піднести його фантазію чи лиш була випливом хвилевої примхи, не потрафлю сказати.

Безперечно збунтував-бим ся против сих денервуючих пописів, коли би не се, що він все кінчив відігранэм цїлого ряду моїх улюблених композицій, хотячи безсумнїву винагородити менї се виставленэ на пробу моэї терпеливости.

Через перший тиждень нїхто нас не відвідав і я зачав припускати, що мій співмешканець э так само самітним як і я. Постепенно переконав ся я, що він маэ дуже много знакомих і то прямо в противних товариських сферах. Завважав я між иншими, малого, худого мужчину, з блїдим лицем, чорними проникаючими очима, котрого голова пригадувала менї своэю особливою будовою, лоб щура. Приходив два, три рази на тиждень, а Гольмс представив менї його, яко добродія Лестрада.

Одного ранку прийшла молода дївчина, добре одїта і сидїла більше як пів години. Того самого дня по полудни прийшов якийсь сивий добродій, в витертім одїню, котрий виглядав на жида-гандляра і здавало ся менї, що він був дуже злїсний. Безпосередно по нїм явила ся стара женщина в подертих черевиках. Иншим разом, якийсь старий, сїдоволосий добродій мав нараду з моїм співльокатором, а на другий день прийшов урядник зелїзничий, котрого я пізнав по одїню. Скілько разів явив ся такий дивний гість, Шерльок-Гольмс просив мене щоб я йому позволив користити з кімнати до забави, а я тодї замикав ся в своїй спальни. Він виправдував ся і завсїгди перепрошував за сю субэкцію. ”Ся кімната“ — казав — ”мусить менї служити за бюро; сї всї люди се мої клїэнти.“ Був-бим міг знов скористати зі спосібности і нечайно його запитати, але вроджена делїкатність стримала мене від змушеня його до звірюваня. Відтак з часом почав я припускати, що Гольмс маэ якісь особливші причини до поминеня мовчки свого властивого занятя; небавом однак сам випровадив мене з блуду.

Дня 4. марта — маю поважну причину тямити точно сю дату — встав я трохи ранше, як звичайно і застав Шерльок-Гольмса іще при снїданю. Наша ґаздиня так вже привикла до мого пізного вставаня, що на столї не було іще накритя для мене, анї моя кава не була іще приладжена. З дурною нетерпеливостю, властивою людській природї, задзвонив я і сухим тоном звістив ґаздинї, що я одїтий. Відтак взяв я якусь часопись зі стола і почав її переглядати для забитя часу, а мій товариш мовчки їв свої грінки. Одна зі статий була зазначена олївцем; очевидно почав я її читати.

Претенсіональний дещо заголовок статї звучав: ”Книга житя“; автор мав в нім виказати, як великий хосен може осягнути чоловік з точного і систематичного обсервованя щоденних випадків. Статя видала ся менї особлившою мішаниною бистроти і глупоти.

Розумованэ було стисле, але заключеня, як для мене, надто натягані і пересадні. Автор твердив, що хвилевий вираз лиця, скорч мяза або блеск ока вистарчить, щоби зрадити і найтайнїйші мисли чоловіка. Чоловік, призвичаэний до обсервації і аналїзи, не міг милити ся після гадки автора і робив заключеня рівно математичні, як Евкиїд в своїх славних теоріях. Вислїди методи видають ся невтаэмниченому такі дивні, що доки не обзнакомить ся з способом її приміненя, може їх уважати за якість чародійні явища.

”Чоловік надїлений правдиво льоґічним умом“, писав автор, може з каплї води виказати можність істнованя Атлянтику, або Ніяґари, хотяй про них давнїйше нїчого не знав. Так то житэ чоловіка э великим ланцухом, а вистарчить знати одно огниво, щоби їх уміти з другими получити в цїлість. Подібно, як всї роди знаня і науку дедукції і аналїзи так само можна здобути дорогою довгих і терпеливих студій, але житэ не э досить довге, щоби чоловік міг осягнути в тім напрямі найвисшу совершенність. Рівнож і з точки погляду морального, як і умового се надто заплутаний предмет, що зразу належить зачати від розвязки найпростійших загадок. Научім ся, стрічаючи ближнього, від одного погляду ока відгадати його історію, його ремесло або завід. Хотяй марною може видати ся така вправа, однак не менше заострюэ змисл обсерваційний і учить, де і як чого шукати. Нігті, рукав, обувэ, загненэ сподень около колін, вид вказуючого пальця і великого, вираз лиця, манкети від сорочки, се все вказівки, що позволять пізнати занятэ певного чоловіка. Неімовірним отже э собі виобразити, щоби разом получені, не дали бажаного висліду інтеліґентному дослїдникови.

— Якаж нечувана мішанина! — закликав я кидаючи письмо на стіл; — в своїм житю не читав я таких ідіотизмів!

— Що такого? — спитав Шерльк-Гольмс.

— Ся статя — відповів я і вказав ложочкою від яэць, забираючись до снїданя. — Бачу, що ви її читали, скоро э зачеркнена. Не перечу, що вона э зручно написана. Але мене лютить. Заложивбим ся, що се теорії лїнюха, котрий розвернений в фотелю, розвиваэ сї всї красні парадокси в самітнім ґабінетї. Приміненя практичного прецінь цїлком не можуть мати. Хотївбим бачити сього добродія в ваґонї третої кляси підземної зелїзниці, нехай би менї там вичислив занятя своїх співпасажирів. Заложивбим ся, о тисячу против одного, що сього не докаже.

— І програлибисьте, — сказав Гольмс флэґматично. — Що відносить ся статї, то я її написав.

— Ви?!

— Так! Маю вроджений нахил зарівно до обсервації, як і до дедукції. Теорії, котрі я виложив в сїй статї, а котрі видають ся вам фантастичні, мають в дійсности практичне приміненэ і то так велике, що э підставою мого зарібку.

— А то в який спосіб? — спитав я мимоволї.

— Маю я специяльний фах, і здаэть ся менї, що лиш я один проваджу його на цїлім сьвітї. Я э полїційним дорадником, ко ли ви розуміэте, що се значить. Маэмо тут в Лондоні тьму поліціянтів державних і приватних. Коли сї найдуть ся в клопотї, приходять до мене, а я напроваджую їх на властивий слід. В тій цїли представляють менї подрібно факти і обставини, маючі з ними звязь, а я при знаню історії злочину, даю їм певні вказівки. Проступки мають взаїмно, як би подібність родинну; коли ви знаэте докладно тисячу злочинів, майже не подібно э, щоб ви не могли вияснити тисяч і першу. Лестрад э добре звісним слїдчим аґентом. Однак не давно не годен був собі порадити зі справою фалшованя і се спровадило його сюда.

— А сї прочі ваші гостї?

— Се люди присилані переважно через приватно-слїдчі аґенції. Всї мають якість клопоти і жадають помочи, вказівок. Я слухаю їх оповіданя, вони слухають моїх коментарів і... всуваю гонора до кишенї.

— Отже ви, добродїю, твердите, — говорив я — що, не опускаючи своэї кімнати, можете вияснити справу, котра для инших, хотяй розслїдили всї дані обставини на місци, э темною?

— Так э! Допомагаэ менї в тім вроджена інтуіція. Від часу до часу лучають ся випадки більше замотані; тодї мушу пору шити ся з місця і розслїдити наочно стан річи. Завважалисьте може, що я посїдаю много специяльного знаня; користаю з нього при розвязуваню загадок; а се незмірно улегчуэ справу. Метода дедукційна, вияснена в статї, котра вас так обурила, віддаэ менї неоцїнені практичні услуги. Обсервація стала ся моэю другою натурою. Ви були здивовані, коли я вам сказав, за нашою першою стрічею, що повертаэте з Афґанїстану, чи не правда?

— Хтось без сумнїву сказав вам?

— Зовсїм нї. Я завважав, що ви вернули з Афґанїстану. Завдяки довгому призвичаэню, мої гадки лучать ся так скоро, що дійшов до заключеня, не здаючи собі справи з посередних звязий, котрі лучили сї мисли. А прецїнь вони істнують. Пере біг мого розумованя був слїдуючий: "Отсе добродїй, маючий тип лїкаря, але рівночасно і вигляд жовнїра. Э се певно лїкар військовий. Вернув доперва з якогось краю під рівником, бо маэ темну церу, а не э се її звичайна краска, бо руки в кістцї э білі. Зносив тяжкі невигоди, переніс хоробу, о сім говорить винужденіле лице і підсинені очи. Крім сього мав зранену ліву руку; э штивна а рухи утруднені. В якім отже краю підрівниковім міг анґлійський військовий лікар, переносити невигоди, хорувати і бути зраненим? Очевидно в Афґанїстанї“. Ціле се розумованэ не тревало секунди. Потім сказав я, що ви вернули з Афґанїстану, а се вас дуже здивувало.

— Завдяки вашому виясненю, здаэть ся менї тепер досить просте — сказав я з усьміхом. — Пригадуэте менї Діпуй. Не представляв я собі зовсім, щоби такї одиниці могли істнувати не лиш в романах, але і в дійснім житю.

Шерльок-Гольмс встав і закурив файку.

— Ви думаэте певно добродію, що тим порівнанэм з Діпьом сплїбляэте менї — завважав він. — Тимчасом на мою думку Діпуй був дуже пересїчним чоловіком. Ціла його штука полягаэ на тім, що він задаэ нечайно своїм співбесїдникам, по чверть годиннім мовчаню, трафні питаня, і в сей спосіб проникаэ їх мисли; э се ефектовна метода, але дуже поверховна. Він посїдаэ безперечно певний змисл аналїтичний; але не э зовсїм таким незвичайним явищем, яким хоче його представити По.

— Чи читалисьте твори Ґаборіо? — запитав я — чи Лекок э для вас добрим типом слїдчого аґента?

Шерльок-Гольмс засьміяв ся іронїчно.

— Лекок э мізерним партачем — відказав він роздражненим тоном; — маэ лиш одну прикмету, а передовсїм енергію. Ся набавила мене попросту хороби. Там де ходить о потвердженэ особистости незнаного вязня. Я зробив би се в протягу двайцяти чотирох годин.

Лекок потребував на се шість місяців. Ся праця добродія Ґаборія — повинна стати для слїдчих аґентів підручником, котрий би їх научив, чого повинні уникати. Гнївало мене трохи се легковаженэ двох типів, котрі в менї збуджали подив. Тому приступив я до вікна і став приглядаючи ся оживленому уличному рухови.

”Сей добродїй мусить бути дуже мудрий“, подумав я, ”але э також незвичайно зарозумілий.“

— Нинї нема вже ані злочину, ані злочинців — зачав Гольмс зїдливо. — Порядна голова вже нинї злишна в нашім заводї. Дуже добре знаю, що посїдаю в собі данї, щоби прославити своэ імя. Нема і не було чоловіка, котрий би з таким засобом знаня набутого і вроджених спосібностий, забирав ся до слїдженя злочину. І який з сього вислїд? Не маю що слїдити; злочини вже не істнують, э хіба, що найбільше, дрібнї, звичайнї проступки, так незручно поповненї, що їх викриэ найпростїйший офіціялїст Скотленд Ярду.

Ся зарозумілість дразнила мене чимраз більше, тому постановив я змінити тему розмови.

— Цікавий я, що сей там шукаэ? — сказав я, вказуючи пальцем на плечистого, звичайно одїтого чоловіка, котрий ішов повільно противним хідником і приглядав ся уважно числам домів. В руках держав синю коверту, очевидно мав сповнити якесь порученэ.

— Хто? Сей димісіонований підофіцир маринарки? — спитав — Шерльок-Гольмс.

А най його лихо возьме з такою зарозумілостю!“ подумав я. ”Знаю добре, що не можу справдити, чи добре відгадав.

Заледво сформулував я сю гадку, коли чоловік, котрого ми слїдили, побачив нумер нашого дому і перебіг швидко через улицю. По хвилї учулисьмо сильне ударенэ молотком о двері, низький голос в сїнех і тяжкі кроки по сходах.

— Для добродія Шерльок-Гольмса — сказав, входячи до кімнати і подаючи лист мому співльокаторови.

Лучила ся менї дуже добра нагода дати йому научку, за сю нестерпну зарозумілість, тим більше, що коли він Dописував ся своэю догадливостю не припускав, що буду міг сейчас справдити його слова.

— Скажи менї, мій приятелю — сказав я тоном дуже милим — чим ти властиво займаэш ся?

— Я э післанцем, добродію — відмовив шорстко. — Дав я мундур до відчищеня.

— А чим був ти давнїйше? — спитав я, споглядаючи злобно на Гольмса.

— Підофіциром в легкій піхоті королївської маринарки. Нема відповіди? Моэ поважанэ добродіям.

Випростував ся, підніс руку до чола, уклонив ся по жовнїрськи і вийшов.

Розділ III.

ТАЙНА ГОРОДУ ЛАВРІСТОН.

Признаю ся, що сей новий доказ основности теорій, оголошених моїм товаришем, зробив на менї велике вражінэ. Моэ поважанэ для його аналїтичного змислу нечувано змогло ся. Однак не міг я позбути ся підозріня, що все з гори уплановано, щоби мене ошукати, хотяй я сам справдї не знав, в якій цїли мав би се робити?.

— Глянув я на нього — скінчив читати лист, а його очи, прибрали мертвий вигляд, мов би непритомний, вказуючи, що блукав далеко гадками.

— В який спосіб ви се відгадали? — запитав я.

— Що відгадав? — сказав шорстко.

— Що сей чоловік э димісіонованим підофіциром маринарки?

— Не маю часу на дурницї — відмовив нетерпеливо, відтак усьміхнув ся і додав: — даруйте, що я такий шорсткий. Перервалисьте менї думки; але се може і лїпше. Отже ви справдї не пізнали, що сей чоловік був підофіциром маринарки?

— Нї, признаю ся.

— А прецїнь лекше було се пізнати, чим вияснити, що мене на се навело. Коли-б хто зажадав від вас, щобисьте доказали, що два рази два э чотири, се прийшло би вам з трудностию, хотяй ви сього певні. Що відносить ся сього чоловіка, то я міг з відси доглянути, що він маэ на верху руки татуований якір. Се менї відразу запахло морем. Дальше маэ рухи військові і фаворита пристрижені після реґуляміну. Маэте вже маринарку. З поверхности видко, що се чоловік переконаний о своїм значіню і що призвичаэний розказувати. Мусїлисьте зауважати спосіб, в який тримав палицю і вививав нею. А що не дуже молодий, а в лицю посїдаэ певний вираз гідности, тому се все взявши разом, довело мене до заключеня, що був підофіциром.

— Але се казочне! — закликав я.

— Дуже просте — відмовив Гольмс, хотяй я спостеріг по виразі лиця, що мій подив справив йому задоволенэ. — Сказав я перед хвилею, що вже нема злочинців. Здаэть ся мені, що я ошибнув ся. Перечитайте добродію!

Се кажучи, кинув мені лист через стіл, котрий приніс післанець.

— Що! — закликав я, перебігши лист очима — але се щось страшного!

— Так, здаэть ся, що виходить поза шабльон — докинув обоятно. — Чи не схотілибисьте перечитати мені сей лист голосно?

Ось, що містив в собі лист, котрий я йому відчитав:

Шановний Добродію!

"Нинішної ночи довершено убійства під ч. 3. в городі Лаврістон, близько дороги Брикстон. Поліціянт дижурний сеї дільниці, побачив там, около години другої рано, сьвітло, а що дім э не замешканий, тому видало ся йому се підозрілим і пішов переконати ся.

Двері застав отворені, а в фронтовій кімнаті зовсім не умебльованій, знайшов тіло мущини, добре одітого, котрий мав в поляресі карти візитові з назвиском "Енох Й. Дреббер, Клэвелянд, Огіо, Америка." Крадіжи не сповнено, а до тепер нема жадної вказівки, якою смертю сей добродій згинув. В кімнаті э сліди крови, але на тілі нема рани. Не маэмо понятя, в який спосіб дістав ся убитий до пустого дому; досить таэмнича справа.

Коли схочете прийти до того дому, в якій-небудь порі перед дванайцятою, то мене там застанете. Лишив я все як було, доки не буду знати, що ви задумуэте. Колиб однак не могли прийти, то оповім вам всі подробиці і буду нечувано вдячний, коли схочете заявити свою гадку.

З поважанэм

Товія Ґреґсон.

— Ґреґсон э найспритнійший з цілого Скотланд Ярду відозвав ся Гольмс; — він і Лестрад то винятки в тій банді ідіотів. Оба э повні запалу, енерґічні, але жаден з них не грішить проворностю. Межи собою э на ножі. Заздрісні взаїмно о себе, як дві славні краси. Коли оба займуть ся вислїдженэм сеї справи, будемо мати забаву.

Я остовпів супротив супокою, з яким говорив Гольмс.

Алеж нема хвилї часу до страченя — закликав я. — Чи хочете, щобим пішов по дорожку.

— Не знаю іще, чи там взагалі піду. Я э найбільшим лїнюхом під сонцем... то э, маю періодичні напади лїнивства, але умію також деколи бути працьовитим.

— Алеж прецінь сей случай даэ вам спосібність, якої ви так бажали.

— Мій любий добродію, і щож менї з того прийде? Припустім, що я вислїджу цїлу справу; можете бути певні, що цїлу користь одержать Ґреґсон, Лестрад і спілка. Такий э хосен, коли не маэть ся урядового становиска.

— Однак Ґреґсон просить вас о поміч.

— Так. Він знаэ добре, що я э проворнїйший від нього і завсїгди менї се признаэ, але дав би собі радше відтяти язик, якби мав признати се в присутности. Однак, можемо піти і побачити, що се такого. Поступаючи так, буду уважати за відповідне і може іще висьмію тих дураків. Ходїть добродію!

Вложив на себе чим скорше пальто і забирав ся до виходу, в спосіб котрий виказував, що по нападї апатії наступив час енерґії.

— Беріть капелюх — сказав.

— Маю іти з вами?

— Так, коли не маэте що лїпшого до роботи.

Хвилю пізнїйше сидїлисьмо оба в дорожцї, їдучи в напрямі Брикстон Ровд.

Ранок був похмурений, мрачний, над дахами домів уносив ся темний облак, будучи неначе відбиткою заболочених улиць. Мій товариш був в найлїпшім гуморі і розмовляв о кремоньских скрипках, о ріжниції межи Страдіваріэм і Аматом. Я знов сидів мовчки, бо хмарна погода і темна справа, в яку зісталисьмо нагло впутані, пригноблюючо ділала на мене.

— Як бачу, то ви не конче думаэте о тій цілій справі — завважав я вкінци, перериваючи музичну розправу Гольмса.

— Не маю іще жадних даних — відмовив. — Великий се блуд, будувати теорію, заким маэть ся потрібну підставу. Се лиш викривляэ властивий суд.

— Будете мати незабаром дані — сказав я, вказуючи пальцем. — Ось і Брикстон Ровд, а коли не ошибаю ся, таки стоїть сей дім.

— Так э! Дорожка! Стій!

Булисьмо віддалені о яких сто ярдів від дому, але Гольмс впер ся, щоби висїсти, і решту дороги перейшлисьмо пішки.

Будинок, ч. 3. в городї Лаврістон, мав вид грізний і понурий. Становив він часть ґрупи, зложеної з чотирох домів, усунених дещо в глуб улиці, з котрих два були замешкані, а два вільні. Послїдні дивились трьома рядами вікон, пустих і смутних, а де-неде виднїла на брудній шибі картка з написом: "Довинаймленя", ніби катаракта на оці. Кождий з тих домів був відділений від улиці малим городом, зарослим, малими хоробливими ростинами, перетятий вузкою, жовтавою стежкою з глини і шутру. Ціла місцевість представляла в тій хвилї одну просторонь болота. Кождий городець був обведений деревляними штахетами на підморовану, а при штахетах ч. 3. стояв поліціянт, окружений громадою цікавих, котрі витягали шиї і напружували очи, в надії, що доглянуть, що діэть ся в середині.

Я думав, що Шерльок-Гольмс війде сейчас до дому і занурить ся в слїдженю тайни. Однак показало ся, що він не мав цілком такого заміру. З обоятною міною, котра в подібних случаях була на мій погляд удаваною, ходив по улици, дивив ся без гадки на землю, на небо, на противні доми і штахети. Коли скінчив слїдити, ступав поволи на стежку, або радше на вузку смугу трави вздовж стежки і споглядав уперто в землю. Два рази приступав, а раз добачив я на його устах усьміх, і учув оклик задоволеня.

На мокрім глинянім ґрунтї, були витиснені численні слїди стіп; але позаяк сею стежкою поліція ходила вже від кількох годин, не розумів я, в який спосіб міг мій товариш щось з тих слїдів виснувати? Але я мав вже такі незвичайні докази бистроти його спостерігаючого змислу, що не сумнївав ся, що він міг бачити много займаючих дрібничок там, де я нїчого не добачував.

В дверах дому стрінулисьмо високого, блїдого бльондина, з записником в руках; він кинув ся до нас і поквапно стиснув руку мого товариша.

— Дуже вам вдячний, щосьте прийшли — сказав. Лишив я все не рушене так, як застав.

— Лиш не тут! — відмовив Гольмс, показуючи стежку. — Коли-б перейшло туди стадо буйволів, замішанэ не було би з певностю більше. Не сумнїваю ся однак, добродїю Ґреґсон, що витягнули заключенэ, заким на се позволилисьте.

— Мав я стільки до дїла внутр дому — відмовив полїціянт виминаючо — але тут э мій товариш, Лестрад, йому то полишив я розслїдженэ городу.

Гольмс поглянув на мене, а в його очах малювала ся іронїя.

— З огляду на се, що тут на місци э таких двох людий, як ви і Лестрад, не буде тут вже великої роботи для третого — сказав.

Ґреґсон затер руки з задоволеня.

— Здаэть ся менї, що зробилисьмо все, що лиш було можна — відмовив, — однак справа э дуже запутана, а знаючи ваше замилуванэ до всїх незвичайних случаїв...

— Не приїхалисьте сюда дорожкою? — спитав Гольмс.

— Нї добродїю.

— Анї Лестрад?

— Нї добродїю.

— В такім случаю підемо оглянути кімнату.

По сїй не дуже консеквентній замітцї війшов до хати, а за ним поспішив Ґреґсон, на котрого лицю малювало ся здивованэ.

Короткий коридор з брудною закуреною долївкою, провадив до кухнї і кімнат для служби. Двоэ дверий з правої і лївої сторони, виходило на сей коридор. Одні з них видко не були отвирані від довшого часу. Другі вели до їдальні, де власне розіграла ся драма. Гольмс війшов, а я за ним, перенятий чувством смутку, яке нас завсїгди огортаэ на вид смерти.

Кімната була велика, квадратова, цілковито пуста, через що видавала ся іще більшою. Стіни були обиті ординарною тапетою, на котрій було видко плями від вохкости; тут і там тапета відклеїла ся і висіла, відслонюючи пожовкле вапно на мурі. На против дверий стояла велика піч, з окрасами, наслїдуючи білий мармор; на однім її розї добачив я огарок червоної воскової сьвічки. Шиби одного вікна були такі брудні, що припускали не богато сьвітла, так, що в цілій кімнатї панував сумний півсумерк, побільшений іще грубою верствою, залягаючого всюда пилу.

Всї сї обставини завважав я доперва пізнїйше. На разї ціла моя увага скупила ся на штивній, нерухомій постати, котра лежала витягнена на підлозї, з мертвими, склянними очима, встромленими в стелю. Умерший був мужчина лїт сорок трох, чотирох, середного росту, плечистий, волосэ мав чорне, кучеряве, коротку і рідку бороду. Одїтий був в сурдут з грубого сукна, таку камізельку і ясні сподні, ковнїр і маншети сорочки блищали білостию. Новий блискучий цилїндер стояв за ним на підлозї. Небіщик мав руки розпростерті, а кулаки затиснені, ноги зігнуті корчем, якби звів страшну передсмертну борбу.

На скаменїлім лицю застиг вираз такої грози і такої ненависти, якого я ще не бачив на жаднім людськім лицю. Сей огидний і страшний скорч черт, в полученю з низьким чолом, плоским носом і вистаючими щоками, подавали умершому дуже велику подібність до ґориля. Бачив я смерть в ріжних видах, але нїколи в такім переражаючім, як на тлї сеї понурої, пустої кімнати, виходячої на одну з головних артерій підміського Лондону.

Марний, малий Лестрад, своїм виразом пригадуючий, як завсїгди ласицю, стояв в дверах і повитав нас.

— Ся справа наробить розголосу, добродію — зауважав. — Все що я до тепер бачив, то в порівнаню з тим забавка, а прецїнь я не нинїшний.

— Жадного доказу — докинув Ґреґсон.

— Анї одного — повторив Лестрад.

Шерльок Гольмс, зблизив ся до тїла, уклякнув і почав эго пильно оглядати.

— Ви певні, що нема рани? — спитав, вказуючи на численні каплї і плями крови, розсїяні доокола.

— Зовсїм певні! — закликали рівночасно оба полїціянти.

— В такім случаю, певно сї кроваві слїди лишив хтось инший; правдоподібно убійник, о скілько убійство зістало довершене. Се пригадуэ обставини, котрі були при смерти Ван Янсена в Утрехиї в 1834 р. Пригадуэте собі сю справу Ґреґсон?

— Нї, добродїю.

— В такім разї, перечитайте, щиро вам раджу. Нема нїчого нового під сонцем. Все, що лучаэть ся, вже було давнїйше.

Коли се говорив, проворні його пальцї пересували ся по тїлї, мацали, натискали, розстїбали, слїдили, а в очах мав той сам, майже не притомний вираз, о котрім я вже згадав. Оглядань тревало так коротенько, що нїхто навіть не догадав би ся, з якою докладностию зістало переведене. На конець Гольмс понюхав уста померщого і оглянув підошви эго чобіт.

— Не був цїлком руханий? — запитав.

— О стілько лише, о скілько оказало ся конечним для нашого огляданя.

— Можете казати перенести його — сказав Гольмс — тут вже нїчого не довідаэмо ся.

Ґреґсон спровадив чотирох людий з ношами; росказав їм, а коли підносили трупа, упав перстень і покотив ся по підлозї. Лестард ухопив його і приглядав ся йому здивованим ском.

— Тут була женщина! Се жіноча обручка! — закликав, тримаючи обручку на долони.

Ми окружили його, не улягало сумнївови, що ся гладка золота обручка, окрашала колись палець молодої.

— Се ще більше плутаэ справу — сказав Ґреґсон — а вже була і без того досить заплутана.

—Чи ви певні, що се її не упростить? — зауважав Гольмс.

— Але пригляданэ ся перстеневи, не научить нас нічого. Що знайшлисьте в його кишенях?

— Маэмо тут всьо — відмовив Ґреґсон, вказуючи на збір предметів, що лежали на найвисших степенях сходів. — Золотий годинник, ч. 97.163. від Бареда в Лондоні. Золота девізка, звана "Алберт" дуже тяжка. Золотий перстень зі знаками вільномулярськими. Золота шпилька, в виді лоба бульдоґа з рубіновими сліпаками. Шкіряний портфель до візитових карт, з картами Еноха Й. Дреббера з Клївілянду, що відповідаэ буквам Е. И. Д. на білю. Портмонетки не було, аж знайшлисьмо в кишени 7 фунтів штерл. 13. шилінґ. Виданэ кишеневе "Декамерон-а" Бакачія звищем Йосиф Стендтерсон виписаним на першій стороні. Два листи, один заадресований до Е. Й. Д. Дреббера, а другий до Йосифа Стендтерсон-а.

— Яка адреса?

— Американський банк, Стренд., Оба э від товариства пароходів Ґуйон і відносять ся до відпливу кораблів до Лїверполю, що ясно вказуэ, що сей нещасливий чоловік мав замір вертати до Ню-Йорку.

— А довідувалисьте ся, хто э сей Стендтерсон?

— Почав я від сього — сказав Ґреґсон. — Я розіслав оголошеня до всїх дневників, а один з моїх людий, пішов до американського банку, але іще до тепер не вернув.

— Телэґрафувалисьте до Клївілянду?

— Сейчас рано.

— В який спосіб зредаґовалисьте депешу?

— Описалисьмо прямо, що зайшло і додалисьмо, що булибисьмо вдячні за якібудь інформації, котрі могли би нам придати ся.

— Не жадалисьте виясненя, що до одної точки, котра видавала ся вам найважнійшою?

— Я питав ся о Стендтерсона.

— О нічо більше? Чи не видаэть ся вам, що э якась одна підставова обставина в цілім сїм случаю? Не вишлете другої депеші?

— Я зробив все, що належало зробити — відмовив Ґреґсон, ображеним тоном.

Шерльоґ-Гольмс потихо засьміяв ся і хотів щось сказати, але Лестард, котрий лишив ся в кімнаті, як ми на коридори розмовляли, явив ся в тій хвилї, затираючи руки з міною тріюмфатора.

— Добродію Ґреґсон — сказав — зробив я відкритэ дуже великої ваги: я відкрив обставину, котру булибисьмо поминули, колибим не був впав на гадку точно оглянути стїни.

Очи молодого поліціянта блищали; не міг укрити задоволеня, що так йому зручно удало ся зашахувати товариша.

— Прошу, війдіть добродії сюди — додав, вертаючи спішно до кімнати, котрої атмосфера видавала ся менї тепер менше душною, бо не було в нїй вже перетражаючого трупа. — А тепер станьте там!

Потер сїрник о підошву чобота і осьвітив ним стїну.

— Гляньте! — сказав тріюмфуючо. Я згадав перед тим, що тапета була відклиэна.

В тім власне кутї, котрий вказував Лестард, був віддертий великий шмат обитя, що відслонював пожовкле вапно на стїнї. І тут було видко виписаний великими, невправною рукою скресленими, кровавими буквами один висказ: Rахе.

— І щож ви добродії на се? — закликав поліціянт, тоном підприэмця, захвалюючого пописи пирку на ярмарку. — Нїхто не доглянув сеї написи, бо була в найтемнїйшім кутї кімнати і нїкому не прийшло на думку там заглянути. Злочинець написав його або своэю або її кровію. Дивіть на сї слїди, кров текла по стїнї! Се нищить всї підозріня самоубійства. А тепер чому убійник вибрав власне сей кут? Сейчас вам обясню. Глянте на сьвічку на печи. Вона тодї палила ся і власне осьвічувала сей кут, так, що був найяснїйший, як тепер э найтемнїйший.

— А тепер, коли зробилисьте таке цїнне відкритэ, то щож воно доказуэ? — спитав Ґреґсон іронїчним тоном.

— Чого доводить? Попросту сього, що хтось зачав писати жіноче імя Рахеля, але не годен був докінчити, бо йому перешкоджено. Памятайте, що я вам кажу; коли ся справа вияснить ся, переконаэте ся, що в ню э вплутана женщина, іменем

Рахель. Сьмійте ся, добродію Гольмс, сьмійте ся... ви собі можете бути дуже хитрий і мудрий, але однак старий ловецький пес, вкінци буде горою!

— Ох, перепрашаю! — сказав мій товариш, котрий порскнув сьміхом і сей викликав вибух гніву в поліціянта. — Маэте сю заслугу, що перші відкрилисьте сей напис, котрий, як ви також слушно твердите, міг бути написаний, лиш через другого учасника таэмничої драми. До тепер не мав я часу оглянути сеї кімнати, але коли позволите, учиню се сейчас.

Говорячи се, виняв з кишені центиметер і велику округлу люпу. Уоружений тими двома приладами, почав ходити тихим кроком по кімнаті, в однім місци затримуючи ся, в другім приклякаючи, а навіть кладучи ся на землю. Занятэ се так його переймало, що здавало ся, що він забув о нашій присутности: шептав до себе півголосом, то стогнав, свистав, видавав оклики заохоти і надії. Пригадував мені расового, добре витресованого гінчого пса, що гнав там і назад серед дерев, і від часу до часу зраджував свою нетерпеливість коротким гавканэм, доки не впаде на власний слід.

Сей дослід тревав менше-більше двайцять мінут.

Гольмс раз мірив віддаленэ між двома слідами з найбільшою точностю, а котрих я цілком не бачив, то знов прикладав центіметер до стіни, також в незрозумілий для мене спосіб. В однім місци кімнати зібрав з підлоги дуже старанно трохи пилу і сховав його до коверти. Вкінци приглянув ся через люпу написови на стіні, оглядаючи кожду букву з осібна з найбільшою увагою, відтак вложив центіметер і люпу до кишені, а на його лици відмалювало ся задоволенэ.

— Кажуть, що талановитий чоловік э невтомимий в зношеню трудів — завважав з усьміхом — се означаэ цілком не слушне, але можна його примінити до праці слідчого аґента!

Ґреґсон і Лестард приглядали ся маніпуляції товариша з великою цікавостю, полученого з тїнею погорди. Не доглянули вони правдоподібно сього, що я бачив тепер ясно: що найменші діла Шерльок-Гольмса, мали ціль практичну і цілковито означену.

— І щож ви тепер о тім думаэте? — спитали оба рівночасно.

— Позбавив би я вас заслуги, вияснення сього загадочного діла, коли-б я мав претенсію помагати вам — відмовив мій товариш. — Ви радите собі так добре, що було би шкода, коли-б вам тут хто мішав ся. — В тоні Гольмса звучала неописана злоба. — Але, коли схочете мене повідомляти про перебіг слідства, то я радо буду старав ся вам помочи, о скілько можна, — продовжав. — Тимчасом хотївбим поговорити з поліціянтом, котрий знайшов тіло. Чи можете мені сказати, як називаэть ся і де мешкаэ?

Лестард заглянув до записника.

— Іван Рено, — обяснив. — Тепер вже не э на службі. Знайдете його під числом 46, Ендлэй Корт, Кінніґтон Парк Ґейт.

Гольмс записав адресу.

— Ходїть, доктор — сказав. — Пошукаэмо сього панка, — відтак звертаючись до обох поліціянтів, сказав: — На пращанэ скажу вам кілька слів, котрі можуть вам придати ся. Без сумнїву довершено тут убійства, а убійником був мужчина, високого росту, в силї віку, котрий маэ пропорціонально малу ногу, носить ординарні чоботи з квадратовими носами і на разї курив циґаро Трічинополь. Приїхав сюди зі своэю жертвою в дорожцї чотироколесовій, до котрої був запряжений кінь, котрий мав три старі підкові, а четверту нову, на одній з передних ніг. Після всякої правдоподібности маэ убійник церу дуже червону і надзвичайно довгі пазурі в правій руцї. Э се лиш дрібні вказівки, але можуть вам бути пожиточними.

Лестрад і Ґреґсон поглянули на себе з усьміхом недовірчивости.

— Коли однак сього чоловіка замордовано, то в який спосіб? — поспитав перший.

— Отруэю, — відмовив Шерльок-Гольмс сухо і забрав ся до відходу. — Ще слово, Лестрад — додав, затримуючись при дверах. — Рахе се нїмецьке слово і значить "месть", отже не тратьте часу на шуканэ панни Рахелї.

І, пустивши сю стрілу, відійшов лишаючи своїх двох соперників в остовпіню.

Роздїл IV.

ЩО СКАЗАВ ІВАН РЕНЕ?

Була вже перша, коли виходилисьмо з під ч. 3. в Лавpістон Городу. Шерльок-Гольмс запровадив мене до найблизшого бюра телэґрафічного, звідки вислав довгу депешу. Відтак закликав дорожку і казав їхати під адресу, яку подав Лестрад.

— Нема як вістка з першої руки — завважав; — вже справдї знаю, чого в тій справі держати ся, але належить дізнати ся всього, що лиш можна; не належить нїчого занедбувати.

— Вправляэте мене в подив добродію; не схочете певно вмовити в мене, що ви певні всїх тих фактів, о котрих говорилисьте, як видаэте ся на погляд?

— Не можливо тут ошибати ся — відмовив. — Першою річию, яку я зауважав, по прибутю на місце був се подвійний слїд коліс дорожки вздовж штахет. Прецінь, дощ від тижня не падав аж до вчера, так, що сї глубокі рівцї мусїли вирити колеса нинїшної ночи. Э там також слїди підків: відбитка одної з них э о много виразнїйша, чим прочих трьох, а се вказуэ, що ся одна підкова була нова. Скоро дорожка була там вже підчас дощу, а не заїзджала нинї рано, о мене запевняв Ґреґсон, мусїла отже приїхати в ночи, а з відси просте заключенэ, що привезла убійника і його жертву.

— Ваші висновки э цїлковито льоґічні — відмовив я. — Але з чого могли ви викомбінувати, якого росту був убійник?

— Бачите добродію, ріст мужчини, в девятьох случаях на десять, можна дослїдити після довжини його кроків. Э се обчисленэ дуже просте, але не хочу вас тим нудити. Скажу вам лиш, що я міг два рази змірити кроки сього чоловіка; найперше на болотнистій землї в городї, відтак на закуренїй підлозї в кімнатї. Відтак мав я іще один спосіб, щоб справдити мій рахунок. Коли чоловік пише на стінї, начертуэ слова інстинктовно, на височинї своїх очий. А напис, котрий бачилисьмо, був шість стіп над землею. Отже як бачите, потвердженэ сього всього було лиш дитинною іграшкою.

— А його вік? — запитав я.

— Коли мужчина може скочити без найменшого напруже ня на чотири і пів стопи, то значить, що він не э старий і знеможений; а так широка була баюра на городовій стежці, через котру він перескочив. Сліди обувя ліпшого обходять баюру, а чоботи, з квадратовими носами, перескочили її. Нема справді в тім всім жадної тайни. Примінюю по просту до звичайних фактів декотрі теорії обсервації і дедукції, котрі я поручав в своїй статї. Чи э ще що, що вас інтриґуэ?

— Пазурі і циґаро Тріхинополь? — відповів я.

— Вираз на стінї зістав написаний вказуючим пальцем, умоченим в крови. Завдяки своїй люпі доглянув я, що вапно було легко здрапане, а се не лучило би ся эсли би сей мужчина мав обтяті пазурі. А що до циґара, то я зібрав троха попілу з землї; э він темний і не розсипаэ ся, але укладаэ ся верствами; а такий попіл даэ лиш циґаро Тріхинополь. Я специяльно студийовав попіл циґар, а навіть написав о тім предметі монографію. Схлїбляю собі, що можу від одного погляду ока розріжнити попіл, якого будь роду цигар, або тютюну. В пізнаваню отже таких даних ріжнить ся слїдчий аґент від Ґреґсонів і Лестрадів.

— А червона цера? — запитав я.

— Ах, се твердженэ було дещо ризиковне, хотяй не сумніваю ся що маю слушність. Але, не питайте мене в тій хвилї.

Я пересунув долонею по чолї.

— Крутить ся менї в голові — сказав я. Чим довше застановляю ся над тим, тим більше таэмничим видаэть ся менї се все Чому сї два мужчини, эсли їх було двох, приїхали до пустого дому? Що ся стало з дорожкарем, котрий їх там довіз? В якій спосіб може чоловік змусити чоловіка до зажитя трутини? Звідки походила кров? Яку ціль мав убійник, скоро рабунок виключений? В який спосіб дістала ся там жіноча слюбна обручка? А передовсїм, чому перед відходом, виписав сей другий мужчина, німецкий вираз "Рахе"? Признаю ся, що не бачу способу получення тих всїх фактів.

Мій товариш усьміхнув ся з признанэм.

— Ви вичисляэте дуже ясно і дуже стисло всї трудности положеня — сказав. Много иньших подробиць э эще не виясених, хотяй маю вже, що до головних точок, усталену опінїю.

Що ся відносить відкритя бідного Лестрада, був се по просту викрут, в цїли впроваджeня полїциї на мильну дорогу, через підсуненэ думки, що німецкі социялїсти і тайні союзи суть замішані в сю справу. Однак слова Рахе не написав Німець. Буква А. эсли ви зауважали, дещо пригадуэ А з азбуки німецької; тимчасом эсли Німець, як в тім случаю, пише великими друкованими буквами, уживаэ завсїгди латинської азбуки. Тому можемо на певно твердити, що сего Німець не зробив, але хтось дуже незручний, котрий хотів аж за добре зробити. Був се як кажу, викрут, в цїли впроваджeня слїдства на мильну дорогу. Не скажу тобі доктор, в тій справі нічо більше. Той що слїдить тратить урок і віру у людий, эсли раз вияснить свої штуки. Эслибим вас надто втаэмничив в свою методу працї, прийшли би ви певно до заключеня, що я э собі звичайний чоловічок.

— Ніколи в сьвітї — відмовив я; — ви піднесли званэ слїдчого аґента, о скілько се можливе, до уровени стислої науки.

Мій товариш почервонів з задоволеня, чуючи сї слова, висказані тоном щирим і поважним. Я зауважав, що він був вражливий на підхлїбства, відносячі ся до эго слїдчого талану, як молода дївчина на комплїменти, відносячі ся эї краси.

— Скажу вам эще одно — сказав. Мужчина, котрий мав тонке обувэ, делїкатнїйшої роботи, і сей що мав чоботи з квадратовими носами, приїхали одною дорожкою і йшли стежкою в найлїпшій згоді, правдо подібно по під руку. Як прийшли до дому, ходили по кімнатї, а радше ходив сей, що мав чоботи з квадратовими носами, а тамтой стояв на місци. Се все вичитав я з пороху на підлозї, а крім сего сей, що ходив впадав поступенно в велике роздражненэ. Тоэ виказала зростаюча величина эго кроків. Цїлий час говорив, а в кінци гнів эго замінив ся в бішеність і тодї безперечно наступила траґедия. Но, сказав я вам вже все, що сам знаю, бо проче се лиш припущеня і здогади. В кождім разї яко точку виходу, посїдаэмо добру підставу. Мусимо ся поспішити, бо пополудни хочу піти на концерт Галього, щоби послухати Норман Неруда.

Балакалисьмо так, їдучи брудними уличками і крутими улицями. Нараз на найбруднїйшій і найтемнїйшій, наш дорожкар станув.

— Там э Ендлей Корт — сказав, вказуючи вузкий перехід, серед довгої, темної лінії, утвореної мурами. Ту зачекаю.

Ендлей Корт не представляв ся цілком принадно.

Через вузкий перехід дісталисьмо ся на подвірэ, виложене звичайним каменем, а оточене смердячими норами, котрі служили до мешканя. Торовалисьмо собі дорогу серед товпи замузаних дітваків і шнурів позавішуваних білэм, неозначеної краски, але в кінци дійшлисьмо до ч. 46. де на дверах ясніла мосяжна табличка, на котрій було виписано Ренс. На наше питанэ відповіджено нам що поліцай спить і впроваджено нас до невеличкої фронтової кімнатки. Війшов по хвилї, очевидно не задоволений з сего, що эму перервано сон.

— Я зложив рапорт в бюрі — відмовив.

Гольмс витягнув десять-шелїнґову монету з кишенї і почав ся нею від нехочу бавити.

— Волїлибисьмо сю історію почути з ваших уст — відповів.

— З великою приятностию розкажу вам все, що знаю — сказав поліціянт не відриваючи очий від золотого гроша.

— Роскажіть же нам по свойому все, що стало ся. Ренс усїв на софі, покритій волосїнницею, і поморщив брови, під впливом напруженя памяти, щоби не опустити жадної дрібницї.

— Отже роскажу з кінця — зачав. Моя служба зачинаэть ся о десятій вечером, а кінчить ся о шестій рано. О одинайцятій зайшла бійка під "Білим серцем", але дальше було цілком спокійно в моїм ревірі. О першій зачав падати дощ, а опісля стрінув я товариша, Генрі Морчера, котрий маэ ревір в Голенд Ґров; сталисьмо на розї улицї Генріэти і балакалисьмо добру хвилю. Відтак, могла бути тогдї друга, а може троха пізнїйше, помислив я, що варта обійти Брікстон Ровд і побачити, чи там все в ладї. Час був поганий, всюди пусто, анї живої душі не стрінув я через цїлу дорогу, лиш минули мене дві дорожки. Я так волїк ся нога за ногою, а між нами говорячи, думав я собі, якби то добре було, щоби так мати з кватирку горівки, щоби розігріти ся, аж нагло доглянув я сьвітло сьвічки в знанім домі. А я знав добре, що сї два доми в Лорістон Ґарденс э пусті, бо властитель не хоче направити каналів, хотяй послїдний льокатор одного з домів помер на тиф. Я остовпів, видячи сьвітло в вікнї і сейчас підозрівав, що там щось стало ся. Підійшов до дверий...

— Затрималисьте ся і завернулисьте до фіртки городової — перервав мій товариш. — По що?

Ренс напрасно порушив ся і з виразом найбільшого здивованя дивив ся на Гольмса.

— Так — промовив по хвилї — так було, але звідки ви знаэте о тім? Бо видите добродїю, як я дійшов до дверий і став перед тим домом, таким тихим і пустим, помислив я собі, що не завадилоби мати когось при собі. Не бою ся я там нїчого ту на землї, але прийшло менї на гадку, що може то сей небіщик, що вмер на тиф, прийшов оглянути канали, котрі його забили. А як я собі то подумав, огорнув мене такий страх, що я вийшов аж за штахети, щоби побачити, чи не побачу де ліхтарнї Морчера; але не доглянув я, анї його, анї жадної живої душі.

— Не було нікого на улиці?

— Нікогісінько добродїю, навіть пса. Зібрав я тодї цїлу свою відвагу, вернув і отворив двері. Було цїлком тихо, отже я підійшов аж до кімнати, де яснїло сьвітло. Там сьвітила ся на печи червона, воскова сьвічка і при її блеску побачив я....

— Так, знаю, що ви побачили. Обійшлисьте кімнату кілька разів, клякнулисьте при трупі, потім вийшлисьте до кухнї і трібувалисьте отворити замок, а опісля...

Іван Ренс зірвав ся на рівні ноги, з виразом переполоху на лици і підозріня в очах.

— Де ви добродїю укривали ся, де ви се все виділи? — закликав. — Здаэть ся, що ви о много більше знаэте, як повиннисьте.

Гольмс розсьміяв ся і кинув полїціянтови свою картку через стіл.

— Лиш не заарештуйте мене за убійство, — промовив. — Я один з псів, а не вовк; поспитайте Ґреґсона, або Лестрада. Говоріть дальше, щож ви зробили опісля?

Ренс усів знов на софі, однак вираз занепокоэня не счез з його лиця.

— Я вернув до штахет і засвистав. На сей сиґнал надбіг Марчер і двох других поліціянтів.

— Чи улиця тоді була пуста?

— Менше більше, о стілько, що не було на ній нікого, хто мігби на щось придати ся.

— Що ви через се розуміэте?

Поліціянт скривив ся.

— Бачив я в житю не одного піяка — промовив, — але когось так пяного, як сей волоцюга, на котрого я тоді впав як виходив, не стрінув эще до тепер. Учепив ся штахет перед хатою і верещав під небеса якусь пісоньку. Він не міг стояти на ногах, а тим менше нам помочи в чімсь.

— Який се був рід чоловіка? — спитав Шерльок Гольмс.

Сей допит видко гнівав Івана Ренса.

— Незвичайний піяк — відмовив. — Бувби певно збудив ся рано на поліційній стації, якби ми не були чим иншим заняті.

— А його лице... одіж... чи зауважалисьте? — перервав нетерпеливо Гольмс.

— Очевидно, скоро мусів я його підтримувати на спілку з Морчером. Був високий, лице мав червоне, з долини обвязане...

— Досить! — закликав Гольмс. — Що з ним стало ся?

— Малисьмо і так досить роботи, не було часу ним займати ся — відповів поліціянт — подразненим тоном. — Заложу ся, що надибав дорогу до дому.

— Як був одітий?

— В бронзове пальто!

— Чи мав батіг в руках?

— Батіг?... ні.

— Мусів його отже зіставити — мрукнув мій товариш. — Не чулисьте, ані не виділисьте відтак случайно дорожки?

— Ні.

— Маэте, се для вас — сказав Гольмс, подаючи поліціянтови золотий гріш, відтак встав і взяв капелюх. — Бою ся, що ви Ранс не зайдете високо в своїй каріэрі. Повиннісьте мати голову не лише до окраси, але і до ужитку. Моглисьте були сеї ночі заслужити собі на ґальони підофіцира. Сей чоловік, котрого ви мали сеї ночи в своїх руках, мав ключ сеї тайни; власне його шукаэмо. Говоренэ о тім тепер не маэ цїли; говорю вам, що воно так э, а не инакше. Ходїть, — доктор.

Вернулисьмо до дорожки, лишаючи нашого інформатора очевидно занепокоэного, хотяй нам недовіряючого.

— Що за квадратовий ідіот! — сказав Гольмс з горестю підчас їзди до дому. — Подумати, що мав таку птицю в руках і з неї не скористати!

— Я эще не можу полапати ся в тім всїм. Правда опис сего піяка згоджуэть ся з вашим виображенэм о другім акторі нашої драми. Але, чому раз випочивши вернув до дому? Злочинцї не мають сего звичаю.

— Обручка, чоловіче, обручка! По ню вернув. Коли не знайдено иншого способу зловити його, можемо завсїгди зуживати обручку, яко принаду. Але я його зловлю, доктор; заложу ся, що буду його мати. А маю се все вам завдячити. Колиб не ви, не бувби я пішов і стративбим одну з найцїкавійших справ.... Червоний шлях злочину вэ ся і гине серед безбарвного пасма житя людського, а нашим обовязком э знайти сей шлях, відслонити його і висьвітлити від початку до кінця. Тепер на снїданэ, а відтак на концерт Неруди. Як вона знаменито виконуэ ноти, з якою вправою володіэ смичком!... Як називаэть ся сей маленький твір Шопіна, котрий вона так знаменито граэ: Тра-ля-ля-лїра-лїра.

Розвернений в дорожцї підсвистував собі як жайворонок, сей гінчий пес-аматор, підчас коли я застановлював ся над всесторонностію людського ума.

Роздїл V.

Оголошенэ спроваджуэ гостя.

Зворушеня, які я зазнав рано, були надто сильні для мого. слабого эще, здоровля; тому по полудни був я вичерпаний цїлком. Коли Гольмс пішов на концерт, лїг я на софі і старав ся заснути. Даремний труд! Я мав ум надто подразнений тим, що зайшло, а в мозку крутили ся найдивнїйші уроэня і підозріня.

Скілько разів замкнув я очи, видів, я сего трупа з лицем ґориля і з повикручуваними членами. Вражінэ, яке се обличе зробило на менї, було так страшне, що я починав чути вдячність для того, хто эго усмертив. Бо эсли коли небудь черти людскі носили пятно найгіршого проступку, то певно жадне не було назначене тим пятном сильнїйше, чим черти Еноха Й. Дреббера з Клэвелянду. Не менше однак мусів я признати, що справедливости повинно ся стати за досить і що нікчемність замордованої жертви не може бути лагодячою обставиною в очах права.

Чим більше застановляв ся я, тим неправдоподобнїйшою видавала ся менї гіпотеза мого товариша, що сей чоловік зістав отроэний. Пригадав я собі, що Гольмс нюхав його уста, і не сумнївав ся я, що він віднайшов вказівку, котра, піддала йому сю гадку. Эсли однак не отруя, то щож иньшого спричинило смерть сего чоловіка, скоро не було анї рани, анї знаків удушеня? А з другої сторони, чияж кров поляла ся цюрком по підлозї?

Не було слїдів борби, жертва не мала також оружя, котрим моглаби зранити противника. Я чув, що доки сї не зістануть відповідно вияснені, анї Гольмс, анї я, не будемо могли спокійно спати. Рівновага і певність себе мого товариша, були для мене доказом, що він виснував собі теорію, що виясніоэ сї всї факти; але якою була ся теорія, не годен був я навіть догадати ся.

Гольмс вернув пізно, і то так пізно, що було очевидно, що не цїлий час був на концертї. Я вже сидів при обідї, як він прийшов.

— Концерт був знаменитий — сказав — займаючи звичай не місце. — Памятаэте добродїю, що каже Дарвін про музику? Він твердить, що люди уміли її сотворити і оцінити на довгий час перед тим, нїм научили ся говорити. Може тому переймаэ нас музика так до глубини. Ми носимо в души неяснї спомини сеї епоки, що тоне в мрацї віків, коли сьвіт був эще в станї дитиньства.

— Понятэ троха за широке — завважав я.

— Понятя повинні завсїгди бути так широкі, як природа, эсли мають бути її виразом — відмовив. — Але, що вам стало ся? Ви цїлком без гумору. Чи би ся справа з Брикстон Ровд роздразнила вас до сего степеня?

— Эсли маю сказати правду, так э — відповів я. Я повинен бути більше загартований по своїх афґаністанських досьвідах. Я дивив ся на товаришів почвертованих на куснї під Майвандом і не тратив я зимної крови.

— Розумію вас. Сей випадок э окружений тайною і се дїлаэ на фантазію; там де не працюэ фантазія, там нема і страху. Читалисьте вечірні дневники?

— Нї.

— Описують досить точно цїлу справу; але не згадують лиш о тім, що коли трупа піднесли з місця, упала на землю жіноча слюбна обручка. Але се і лїпше.

— Чому?

— Гляньте на се оголошенэ — відповів. — Я розіслав його до всїх дневників, нинї рано, як лиш вернулисьмо.

Подав менї дневник, а я глянув на вказане місце: Перше оголошенэ в рядї "знайдених річий" звучало: "На Брикстон Ровд" нинї рано найдено слюбну обручку, на дорозї межи господою під "Білим серцем" а "Голенд Ґров". Зголосити ся можна по зворот до Др. Ватсона 221 улиця Бакер, межи годиною осьмою а девятою нинї вечером".

— Перепрашаю вас дуже, що я ужив вашого назвиска — сказав Гольмс. — Эслибим був подав своэ власне, то не один з тих ідіотів мігби його завважати і схотївби ся в справу вмішати.

— Малисьте слушність — відповів я. — Але припустім хтось зголосить ся, а я не маю перстеня.

— Овшім, маэте — сказав — подаючи менї обручку. — Можете її віддати, э майже така сама.

— А хто, на ваш погляд, зголосить ся до нас, в наслїдок сего оголошеня?

— Очевидно, сей добродій в бронзовім пальті... наш приятель о цвитучім лицю, в чоботах з квадратовими носами. Коли не прийде сам, то пришле спільника.

— Чи така прогулька не видасть ся йому небезпечною?

— Зовсім ні. Коли мої здогади э слушні, а маю причини думати, що так, сей чоловік наразить ся радше на всяку небезпеку, якби мав стратити обручку. Я э майже певний, що опустив її, похиляючи ся над трупом Дреббера і на разї не завважав сего. Коли вийшов на улицю, завважав згубу і спішно вернув, але вже застав поліцію, котра прибула, завдяки його дурноті; бо не потрібно лишив горючу сьвічку.

Мусїв удавати пяного, щоби відвернути підозрінэ, яке могла взбудити його присутність при штахетах. Тепер поставте ся в його положенэ. Застановивши ся, міг припустити, що загубив перстень на улиці, коли вийшов з дому. Щож в такім случаю зробить? Буде поквапно читати оголошенэ в вечірних дневниках, о загублених річах. Очи його звернуть ся і на моэ оголошенэ, буде ущасливлений. Чому мавби ся бояти засідки? Нема причини припускати, що сей, хто знайшов перстень, догляне в нім звязь з убійством. Тому повинен прийти. І прийде. Побачите його перед упливом години.

— А щож тоді? — запитав я.

— О, се оставте мені. Маэте яке оружэ?

— Маю старий службовий револьвер і кілька набоїв.

— Добре би було коли-б ви його очистили і набили. Будемо мати до діла з чоловіком, котрий нічого не маэ до страченя, а хотяй я заскочу його нечайно, однак добре э бути приготованим на все.

Удав я ся до спальні і услухав ради Гольмса. Коли я вернув з револьвером, застав я попрятаний стіл, а Гольмса зутопленого в улюблене занятэ; трункав на скрипці.

— Біг справи приспішаэть ся — сказав; — власне одержав я відповідь на мою депешу з Америки. Виказуэть ся, що мої здогади були слушні.

— Які? — спитав я поспішно.

— Треба буде натягнути нові струни на мою скрипку —

відмовив. — Вложіть револьвер до кишенї. Як сей добродій прийде, то говоріть з ним цілком обоятно, а менї лишіть решту; передовсім не перестрашуйте його дуже бистрим вдивлюванэм ся в нього.

— Вже осьма — промовив я, поглядаючи на годинник.

— Так. Правдоподібно буде тут за кілька хвиль. Відхилїть двері. Так... досить. А тепер вложіть ключ від середини. Дякую! Дивіть добродїю, вишукав я вчера на лавках стару цікаву книжку видану по латинї, в Лїэж, в Голяндії р. 1642. Голова короля сидїла йому іще тодї добре нашиї, коли друковано сю книжку в бронзовій окладинцї.

— А хто її друкував?

— Якийсь Пилип де Крой. На першій сторонї видко напись, виписану зблїдлим чорнилом: "Вайт." Правдоподібно якийсь совістний адвокат з XVII віку; письмо його чути правником. О, здаэть ся менї, що отсе вже наш очікуваний!

Коли се говорив, відозвав ся голосно дзвінок. Шерльок-Гольмс встав тихо і обернув крісло в напрямі дверий. Чулисьмо, як слуга перейшла через сїни і відсунула засуву.

— Чи тут мешкаэ др. Ватсон? — спитав чистий голос, але шорсткий.

Не моглисьмо дочути відповіди слуги, але двері замкнули ся і хтось зачав входити по сходах, непевним волочучим ся кроком. По лицю мого товариша, що чуйно надслухував, перейшов вираз здивованя. Кроки волокли ся відтак по коритари, а вкінци хтось легко запукав.

— Прошу увійти! — закликав я.

На сей зазив, місто страшного мужчини, котрого ми надіяли ся, війшла, криваюча, дуже стара баба з зівялим і поморщеним лицем. Наглий блеск сьвітла видко осліпив її, бо коли поклонила ся, стояла клапаючи каправими і червоними очима, а дрожачими пальцями шукаючи чогось в кишени. Я глянув на мого товариша; на його лици малював ся вираз такого розпучного розчарованя, що я з трудом задержав повагу.

Стара відьма витягнула вкінци з кишенї вечірний дневник і показала на наше оголошенэ.

— Ось се мене тут спровадило, прошу ласки панів — промовила, складаючи низький поклін; — золота слюбна обручка, найдена на улици Брикстон Ровд. Се найпевнійше обручка моэї дочки Салї; віддала ся перед роком, а чоловік її стерником на корабли. Боже милосердний, щоби то було, колиби він так вернув і застав її без обручки! Не дуже він там чемний взагалї, а щож доперва, коли собі трохи підіпэ. З перепрошенэм панів, Салї пішла вчера до цирку з....

— Богу дякувати! закликала стара. — То доперва Салї утїшить ся! Так, се та сама.

— Чи се її обручка? — спитав я.

— Яка ваша адреса? — спитав я беручи олівець.

— Улиця Дункан, 13. Говндич. Кавалок дороги....

— Брикстон Ровд не лежить між жадним цирком а Говндич — відізвав ся сухим тоном Шерльок-Гольмс.

Стара баба відвернула ся і кинула проникливий погляд з під зачервонїлих повік на горячого.

— Сей пан питав ся о мою адресу — відмовила — Салї мешкаэ на Майнфілд Плейс, Пікгем 3.

— А як називаэте ся?

— Я Соэр... вона Деніс, бо оженив ся з нею Тома Деніс, великий хлоп, пристойний, а доки він э на морю, не маэ рівного собі стерника, але на суши, між жінками а шинками...

— Ось ваш перстень — перервав я, послушний знакови, який дав менї товариш; — найправдоподібнійше належить він до вашої дочки і тїшу ся, що можу звернути його правній властительцї.

Бурмочучи під носом благословеньства і подяки, стара чарівниця всунула перстень до кишенї і незабаром дійшов до нас зі сходів відголос її суваючих кроків.

Скоро лиш замкнули ся за нею двері, Шерльок-Гольмс зірвав ся на рівні ноги і побіг до своэї спальні. За хвилю вернув в плащу і з хусткою на шиї.

— Піду за нею — промовив поспішно; — се безсумнїву спільничка нашого добродія і запровадить мене до нього. Ждіть на мене.

Ледво замкнули ся двері за нашим гостем, Гольмс збіг зі сходів. Я виглянув через вікно і добачив, як стара волокла ся поволи по противній сторонї улицї, а Гольмс ішов за нею в певнім віддаленю. ”Або ціла його теорія хибна“, подумав я собі, ”або запровадить його до самого ядра тайни“. Без потреби поручав менї, щоб я ждав на нього; я чув і так, що не заплющу ока, доки не буду знати вислїду сеї пригоди.

Була близько девята година, коли Гольмс вибрав ся в дорогу. Я не мав понятя, як довго забарить ся; тодї розсїв ся я вигідно і, курячи файку, перекидав сцени з житя в Чехії Генрика Мурґера. Вибила десята і я дочув відголос кроків служницї, що ішла спати; вибила одинайцята і відізвали ся поважнїйші кроки ґаздинї, що зміряла до тої самої цїли. Нарештї, перед самою дванайцятою дав ся чути скрегіт ключа в замку. Заледви Гольмс війшов, вичитав я з виразу його лиця, що йому не повело ся: він видавав ся рівночасно і зіритований, аж вкінци веселість взяла верх і він вибух голосним сьміхом.

— Не хотївбим за ніщо в сьвітї, щоби сї з Скатленд-ярду довідали ся о моїй пригодї — закликав, падаючи на фотель. — Кпив я з них немилосердно, але вони з мене взаїмно кпилиби до кінця житя. Але я можу собі позволити на сьміх, бо э певний, що завсїгди їм дорівнаю.

— Щож стало ся? — спитав я.

— Зараз вам роскажу, бо щож менї шкодить, що ви довідаэте ся, як дуже мене взяли ”на бас“? Ся стара відьма, перейшла кусень дороги, почала кривати, начеб її заболїла нога, вкінци стала і закликала переїзджаючу дорожку. Я старав ся зблизити до неї о скілько мож, так, щоби учути її адресу, але се було злишно, бо крикнула так голосно, що міг її почути кождий, ідучий по другій сторонї: ”Їдьте на улицю Дункан 14. Ґовндич.“ Подумав я собі, що сказала нам очевидно правду, а переконавши ся, що всїла до дорожки, я учепив ся з заду візка. Э се штука, котру повинен посїдати кождий поліціянт. Тодї рушилисьмо в дорогу і не задержалисьмо ся аж під вказаною адресою. Зіскочив я, заким доїхалисьмо на місце і з найобоятнїйшою міною в сьвітї пішов по хіднику. Дорожка стала візник зійшов з кізла, отворив дверцята і стояв хвилю, вижидаючи. Але... нїхто не висїдав. Коли я підійшов до дорожки, ві зник, вистрашений, стремів в нїй до половини, навіть перевертав подушки сиджень і сипав добірними проклонами, яких я іще не чув. Пасажирка зникла, пропала як камінь у воду і здаэть ся менї, що богато часу мине, заким візник відбере свою заплату. Засягнувши відомости під ч. 13 довідалисьмо ся, що сей дім належить до маючого гандляра паперу, що називаэть ся Кісвік і що нїхто там не знав прізвища Саэранї Денїс.

— Алеж мій добродїю — закликав я здивований — хиба не вмовите в мене, що та криваюча баба була в силї висїсти з дорожки в бігу і то так, що анї ви, анї візник не завважали!

— Най чорти пірвуть таку стару бабу! — сказав Шерльок-Гольмс з гордостю. — То з нас старі баби, що так далисьмо ся підійти! Мусів се бути молодий хлопець, незвичайно сильний, а до того дуже добрий актор. Се його перебранэ було знамените. Він очевидно бачив, що я слїджу його і ужив такого викруту, щоби менї висмикнути ся. Показуэть ся з сего, що чоловік, котрого шукаэмо, не э так самітний, як ми припускали, але маэ також приятелїв, котрі э готові наразити ся для него. Доктор, ви цїлком вичерпані, видко се по вас. Послухайте моэї ради і положім ся спати.

Я був справдї дуже утомлений, тому не противляв ся. Оставив Гольмса, сидячого коло печи, в котрій горів огонь, і довго в ночи чув я іще здавлені, сумні тони його скрипки, що доказувало, що він безнастанно роздумував над незвичайною тайною, котру постановив відкрити.

ТОВІЯ ҐРЕҐСОН ДОКАЗУЭ ДО ЧОГО Э СПОСІБНИЙ.

Дневники слїдуючого дня були переповнені ”Тайною з Брікстон“ як її титуловали. Кождий поміщував довгі описи справи, а декотрі друкували іще в додатку вступні статї. Були там і для мене нові обставини. До тепер маю іще в записнику витинки і витяги, відносячі ся до тої справи, а отсе зміст голосів кількох часописий:

На гадку ”Дейлі Телэґраф“, в судових річниках рідко лучаэть ся стрінути так незвичайну траґедію. Нїмецьке назвиско жертви, брак всїляких причин злочину, грізна напись на стїні, все то вказуэ, що сей чин поповнили полїтичні еміґранти і революціонери. Соціялїсти мають много союзників в Америці, а померший безсумніву переступив приписи їх тайного кодексу, а вони слідили за ним і найшли в Лондоні. Мимоходом згадавши о тайних судах "аґна тофана" Карбонарія, марґрафині Брінвіллэра, теорії Дарвіна, засадах Мальтуса, проступниках, убійниках з доріг Ретклїфту, статя кінчила ся відозвою до ряду, накликуючою до пильнійшого догляду над чужинцями в Анґлії.

"Стандард", коментуючи факти, писав, що подібне безправэ лучаэть ся звичайно, коли державою править вільнодумне сторонництво. Випливають вони з заколотів, які повстають в умах товпи через розсіванэ понять, котрі підкопують повагу всякої власти. Небіщик був Американцем, котрий прибув перед кількома тижнями до столиці. Замешкав у пані Сембервел. В подорожи товаришив йому приватний секретар, д. Йосиф Станґерсон. Оба попращали ґаздиню вівторок, дня 4. б. м. і поїхали на стацію Юпон, і заявили її, що мають замір удати ся до Ліверполя. Відтак бачено їх разом на пероні, а опісля нічо о них не було чути, аж доки не найдено тіла Дреббера в пустім домі на Брікстон Ровд, о кілька миль від Евстону.

В який спосіб дістав ся там? Хто був його убійником? Все се окружене якоюсь тайною. З задоволенэм довідуэмо ся, що дд. Лестрад і Ґреґсон зі Скатленд-Ярду взяли в свої руки вислідженэ сеї справи; можемо отже бути певними, що сї звісні, досьвідчені поліційні аґенти, незабаром висьвітлять сю таэмничу справу.

"Дейлі Нюс" не сумнівав ся, що се полїтичний проступок. Деспотизм всїх континентальних держав і брак лїбералізму вчинили, що до нашої держави виеміґрували люди, котрі могли би оказати ся добрими горожанами, колиб не були розгорячені тим всім, що пережили. Серед тих людий обовязував кодекс чести, а кожде виломленэ ся з під його приписів, карано смертю. Поліція повинна доложити всїх заходів, щоби відшукати секретаря, Станґерсона, і дізнати ся обставин житя убитого. Великим кроком наперед э відшуканэ адреси дому, в котрім мешкав; а стало ся се, завдяки проворности і ревности д. Ґреґсона зі Скатленд-Ярду.

Читалисьмо разом сї нотатки, сидячи при сніданю з Шерльок-Гольмсом, котрого вони очевидно інтересували.

— Сказав я вам, що щонебудь станеть ся, Лестрад і Ґреґсон будуть збирати лаври.

— Се залежить від звороту, який возьме справа.

— Дайте спокій! анї трохи. Коли убійника зловлять, станеть ся се, завдяки їх заходам; коли їм вихопить ся, наступить се мимо їх заходів. Щонебудь зроблять, будуть мати завсїгди сторонників.

— А се що, до лиха? — закликав я, бо в сїнех і на сходах дав ся чути відголос численних кроків і окликів обуреня, котрі висказувала наша господиня.

— Дивізія армії слїдчої полїції з улиці Бейкер — відмовив Гольмс з цїлою повагою, а коли се говорив, до кімнати впало шістьох лобузів таких брудних і обдертих, яких я іще в житю не бачив.

— Тихо, спокійно! — закликав Гольмс, строгим тоном і обідранцї стали відразу в ряд, неповорушно, як шість відражаючих статуй.

— На будуче будете присилати Виґінса з рапортом самого а прочі маэте чекати на улици. Розуміэте? Виґінс, довідалисьте ся чого?

— Нї пане — відмовив один з обірванцїв.

— Я був сего певний. Однак не залишайте шукати, доки не довідаэте ся. Маэте тут — дав кождому шилїнґа. — А тепер марш; щобисьте менї на другий раз принесли красші вістки.

Кивнув рукою, а хлопчиська побігли як щурі, по сходах а за хвилю долїтали нас з улиці їх крикливі голоси.

— Деколи такий малий жебрак принесе далеко лїпші вісти, як шість полїційних аґентів — замітив Гольмс. — Сам вид полїціянта вистарчить нераз, щоб замкнути людям уста. Сї обірванцї ходять всюда і все чують. Притім добрі з них лиси; лиш бракуэ їм належної орґанїзації.

— Чи ви послугуэте ся ними в справі Брікстон? — спитав я.

— Так э; хотївбим вияснити одну точку. Врештї се лиш квестія часу. Ого! довідаэмо ся якоїсь новини! Ґреґсон іде улицею, а на його лици малюэть ся невисказана радість. Думаю що хиба іде до нас. Так, задержав ся... Ось і він!

Потягнений дзвінок сильною рукою, голосно відізвав ся і незабаром ясноволосий поліціянт минув сходи, скачучи по три степені і впав до нашої кімнати до забави.

— Дорогий добродію! — закликав, стискаючи руку Гольмса, котрої сей до него не витягав — прошу мені поґратулювати Вже все маю в руках, ціла справа ясна як день.

Здавало ся мені, що по виразистій твари мого товариша перейшла тінь неспокою.

— Якто, впалисьте на властивий слід? — спитав.

— Слід властивий! Алеж добродію, наш пташок сидить вже під ключом!

— А називаэть ся?

— Артур Карпентіэр, підофіцир королівської маринарки — відмовив Ґреґсон помпатично, затираючи товсті руки і вигинаючи тіло на перед.

Шерльок Гольмс відітхнув з очевидною полекшою, а усьміх повернув на його лице.

— Сядьте добродію Ґреґсон, і спробуйте одно з тих циґар — сказав. — Радібисьмо як найскорше знати в який спосіб се стало ся. Може напэте ся трохи дечого.

— Здалоби ся — відказав поліціянт. — Я цілком вичерпаний працею двох останних днів. Не так напруженэм фізичним, як напруженэм ума. Ви зрозуміэте мене ліпше, як хто небудь, добродію Шерльок-Гольмс, бо оба не щадимо свого мозку.

— Ви дуже ласкаві для мене, добродію Ґреґсон — сказав Гольмс з цілою повагою. — Роскажіть же вже раз, в який спосіб ви дійшли до такого висліду?

Поліціянт розсів ся вигідно в фотели і з задоволенэм ударив ся долонею в коліно, в приступі веселости.

— Найліпшим з того всього — закликав — э се, що той осел Лестрад, котрий маэть ся за такого мудрого, пустив ся цілком блудним слідом. Він шукаэ Станджерсона, котрий маэ зі злочином стільки спільного, що новонароджена дитина. Не сумніваю ся, що вже його зловив.

Ся гадка видала ся Ґреґсонови такою потішною, що сьміяв ся на ціле горло, доки не закашляв ся.

— Щож вас навело на слід убійника?

— Зараз вам роскажу. Але, доктор Ватсон, застерігаю собі дискрецію, се лиш між нами. Першою трудностию, з якою стрітилисьмо ся, був брак всіх вказівок, що до минувшини сего Американця. Э такі, котрі ждали би відповіди на свої оголошеня, або відомости, що поволи стягали ся. Але Товія Ґреґсон не в сей спосіб забираэть ся до діла. Ви памятаэте капелюх побіч помершого?

— Памятаю — відмовив Гольмс — капелюх від Івана Ондервуда і Синів, 129 Кенібервел Род.

Ґреґсон глянув на Гольмса, цілком збитий з пантелику.

— Не припускав я, що ви се завважаэте — відмовив. — Чи ви там були?

— Ні.

— А! — закликав Ґреґсон з задоволенэм; — не належить, видите, ніколи занедбувати жадної спосібности, хотяйби видавала ся малого значіня.

— Для великого ума нема нічо малого — завважав Гольмс поважно.

— Отже, пішов я до Ондервуда і запитав його чи він продав капелюх такої величини і такого виду. Заглянув до книжки і найшов відразу, що післав капелюх до д. Дреббера, що мешкав в пансіонаті Карпентіэр, Торґвай Террас. Я мав вже його адресу.

— Знаменито, дуже добре — шепнув Шерльок-Гольмс.

— Відтак пішов я до д. Карпентіэр — продовжав дальше аґент. — Застав я її дуже змішану і бліду. Дочка, гарна дівчина, говорячи мимоходом, мала червоні очи, а її уста дрожали, коли говорила до мене. Се не уйшло моэї уваги і сейчас знюхав я письмо носом. Ви знаэте се чувство, добродію Гольмс, яке нас огортаэ, коли бачимо, що впалисьмо на властивий слід: всі нерви дрожать. Чи пані чули о таэмничій смерти свого послідного льокатора, добродія Еноха Й. Дреббера з Клівеленду?“ — спитав я.

Мати кивнула головою. Не була годна вимовити слова. Дочка вибухнула плачем. Я чув щораз виразнійше, що сї люди були замішані в нещасливу справу.

— О котрій годинї д. Дреббер вийшов від вас на потяг? — спитав я відтак.

"О осьмій" — відмовила, стараючи ся запанувати над зворушенэм. — "Секретар його д. Станґерсон, сказав, що э два потяги: один о годинї 9 мінут 16, другий о 11-тій. Д. Дреббер мав замір їхати першим."

— І ви панї відтак вже його не бачили?

Страшна зміна зайшла в лицю женщини, коли я задав її се питанэ. Поблїдла, як хустка і минуло кілька хвиль, заким потрафила відмовити: — "Нї" — охриплим, непевним голосом.

Настала хвилева мовчанка, відтак дочка відізвала ся спокійним, рішучим тоном:

"Мамо, лож не довела нїколи до нїчого доброго. Будьмо щирі зглядом сего пана; бачилисьмо іще раз д. Дреббера".

"Най тобі Бог простить!" — крикнула п. Карпентіэр, підносячи руки до неба і опускаючи ся на фотель. — "Замордувалась брата".

"Артур перший зажадавби, щоб ми сказали правду" — відмовила молода дївчина.

— Скажіть же менї панї тепер все — промовив я. Звіреня на половину, э гірші від жадних. Врештї, ви не знаэте, як далеко ми вже втаэмничені в сю справу.

"Нехай наслїдки спадуть на твою голову, Алїціэ!" — закликала мати, відтак звертаючись до мене, додала: — "Отже скажу вам все. Лиш ви не думайте, що моэ зворушенэ і неспокій о сина випливають з того, що він умачав руки в тій страшній справі. Він э цїлком невинний. Лиш бою ся, що він може видати ся скомпромітованим в ваших очах і инших людий. Воно справдї можливе, але запорукою його невинности э чистий характер і дотеперішне житэ".

— Найкористнійше для панї буде, повторяю, коли розкажете все точно — відмовив я. — Вірте менї, що коли ваш син э невинний, нїчо йому не станеть ся!

"Аліціэ, може ліпше буде, як нас лишиш самих" — промовила і дочка вийшла з кімнати. — "Не мала я заміру розказати вам того всего — говорила дальше пані Карпентіэр, — але як моя дочка вже зачала, не маю иншої точки виходу. Тому постановила я все вам росказати, що стало ся не лишаючи жадної подробиці".

— То дуже мудро з вашої сторони — завважав я.

— Д. Дреббер мешкав у нас близько три тижні. Подорожував по континенті разом зі своїм секретаром д. Станґерсоном. Я завважала на їх куфрах наліплені картки з написею "Копенгаґа", то доказуэ, що вони перебували в тім місци перед приїздом сюди. Станґерсон був чоловік тихий, поважний, чого не можу сказати про його пана. Простакуватий в своїх привичках, грубіянський в обходженю, упив ся того самого вечера коли приїхав, і мушу визнати, що по дванайцятій годині в полудне не бачила-м його ніколи тверезого. Захованэ ся його супротив слуги, було відражаюче, свобідне і зарозуміле а, що найгірше, зачав небавом поступати так само і з моэю дочкою, Аліціэю; нераз відзивав ся він до неї в спосіб, котрого на щастэ, в своїй дівичій невинности, не зрозуміла. Раз забув ся до сего степеня, що вхопив її в пів і поцілував, а ся обида обурила навіть і його секретаря, котрий не щадив йому докорів за таке безличне поступованэ.

— Не розумію, для чого ви зносили се все? — запитав я. — Думаю, що пані можуть позбути ся своїх льокаторів в кождій хвилї?

Пані Карпентіэр счервоніла на моэ слушне питанэ.

"Бодай я була викинула його першого дня, як лиш показав ся, — відмовила. — Але покуса була за велика. Кождий з них платив фунт штерлінґів денно, що виносило чотирнайцять фунтів тижнево, а прецінь тепер мертвий сезон. Я э вдовою. удержанэ сина, котрий служить при маринарці, коштувало мене дуже много. Жаль менї було такого зарібку; хотілам як найліпше. Послідний проступок д. Дреббера був однак так обуряючий, що вимовилам йому мешканэ, виясняючи, чому. Така була причина його відїзду.

— І щож дальше?

”Відітхнулам свобіднійше, коли виніс ся. Син мій тепер власне маэ урльоп, але нічо йому про се все не говорилам, бо э раптовий і сестру обожаэ. Коли я замкнула двері за тими льокаторами, камінь спав мені з серця. На жаль, заким однак минула година, відізвав ся дзвінок, д. Дреббер вернув в стані незвичайного підохоченя. Очевидно добре підпив собі. Силою дістав ся до кімнати, де я сиділа з дочкою і зачав безладно оповідати, що спізнив ся на потяг. Відтак звернув ся до Аліції і в моїй присутности запропонував її, з цілою безличностію, щоби з ним утікала. — Ви вже повнолітні — говорив. — Жадне право не може вам сего заборонити. Маю більше гроший чим можу видати. Не звертайте на стару уваги, але ходіть сейчас зі мною. Будете жити як княгиня“. Бідна Аліція була така переражена, що відсунула ся від него, але він вхопив її за руку і старав ся потягнути до дверий. Я тоді крикнула, і в тій самій хвилі син мій, Артур, увійшов до кімнати. Що опісля стало ся, нічо вже не знаю. Чулам проклони, відгомін бійки, але булам така переражена, що не важилам ся піднести голови. Коли опритомнілам, побачилам Артура, стоячого з ліскою в руках на порозі; що сьміяв ся до розпуку.

”Ну, маю надію, що сей гарний пан, не буде вже нам більше завертати голови — промовив. — Однак піду за ним і побачу, що зробить зі собою“. — Се кажучи, Артур взяв капелюх і вийшов. Слідуючого ранку довідалисьмо ся о таэмничій смерти д. Дреббера.

Се оповіданэ переривала пані Карпентіэр частими зітхненями і мовчанкою. Хвилями говорила так тихо, що заледво міг я дочути її слова. Я поробив записки з сего її зізнаня, для уникненя ошибок“.

— Алеж се незвичайно займаюче — промовив Шерльок-Гольмс позіваючи. Щож дальше?

— Коли пані Карпентіэр скінчила — говорив дальше поліцийний аґент — вдивив ся я в ню зором, котрий, часто як переконав ся, робить вражінэ на женщини, і запитав ся, о котрій годині вернув її син?

”Не знаю“ — відмовила.

— Не знаэте пані?

"Ні; маэ ключ і увійшов, нікого не будячи".

— Пані очевидно вже спали?

"Так э".

— А коли пішли пані спати?

"Около одинайцятої".

— В такім случаю, ваш син, був за домом около двох годин?

"Так!"

— А може чотири, або пять?

"Може".

— Щож робив через сей час?

"Не знаю!" відмовила блїднучи іще більше.

— Очевидно, відтак не мав я вже вибору. Довідав ся я, де тепер перебуваэ офіцир Карпентіэр, взяв зі собою двох поліціянтів і заарештував його. Коли я діткнув ся плеча і спокійно завізвав його, щоби пішов за мною, відмовив менї з нечуваною безличностю: "Припускаю, що ви мене арештуэте, яко вмішаного в справу убійства сего драбуги Дреббера?" Не згадались мо йому і слова о злочинї, а відізванэ ся його було отже підозріле.

— Дуже — сказав Гольмс.

— Тримав в руках ту саму грубу палицю, котру, як казала мати, взяв зі собою, коли вибіг гонити Дреббера. Э се сукатий дубовий бук.

— Якаж отже ваша гадка?

— Отже так на мою думку, він гонив за Дреббером аж до Бріксто Ровд. Там зайшла між ними нова авантура, офіцир ударив ціпко Дреббера, може в саму ямку, що спричинило його смерть, не лишаючи найменшого слїду. Злива була так велика, що на улици було цілком пусто і Карпентіэр міг неспостережено заволочити тіло своэї жертви до пустого дому. Що відносить ся сьвічки, крови, написи, написаної на стінї і перстень, уважаю, що се все лиш викрути, щоби змилити слїд і впровадити в блуд поліцію.

— Пописалисьте ся знаменито, добродію Ґреґсон, промовив Гольмс заохочуючим тоном. — Справді, думаю, що будемо мати з вас потїху.

— Схлїбляю собі, справдї, щом не зле попровадив справу — відмовив з гордостю аґент. — Офіцир зізнав, що через якийсь час слїдив Дреббера, але вкінци Дреббер доглянув його і всїв до дорожки, щоб йому вимкнути ся. П. Карпентіэр вертаючи до дому, стрінув давного товариша і пішов з ним на довгий прохід. Спитаний де мешкаэ той товариш не був в силї дати вдоволяючої відповіди. Думаю, що всї ті случаї, мають зі собою безперечно якусь звязь. Лиш тїшив мене сей Лестрад, що пустив ся хибним слїдом. Побоюю ся, що він не богато довідаэть ся. Але, а се що? там до лиха! таж він сам у власній особі!

Дійсно, в тій хвилї увійшов до кімнати Лестрад, але позбавлений тої певности себе, яка цїхувала його обходженэ і одїж. Лице мав змінене, перестрашене, одїж невичищена, занедбана. Видко прийшов з заміром засягнути ради Шерльок-Гольмса, але коли побачив товариша, змішав ся і нахмурив ся Стояв на серединї кімнати, обертаючи нервовим рухом капелюх і не знаючи що зробити.

— Справдї нечуваний случай — сказав вкінци — справа цїлком незрозуміла.

— А! так думаэте добродію Лестрад? — закликав триумфуючо Ґреґсон. — Я був певний, що ви дійдете до тої конклюзії. Чи відшукалисьте вже раз секретаря д. Йосифа Станджерсона?

— Сей секретар, сей д. Йосиф Станджерсон — відмовив поважно Лестрад — зістав убитий нинї, около шестої рано в готели Гелїдея.

Роздїл VII.

СЬВІТЛО СЕРЕД ТЕМРЯВИ.

Новина, якою повитав нас Лестрад, була така важна і несподївана, що всї три остовпілисьмо.

— Стенджерсон також? — шепнув — справа путаэть ся.

— Була і без того досить заплутана — промовив Лестрад, сїдаючи. — Але здаэть ся менї, що я перервав воэнну нараду?

— Чи... чи ви певні сеї новини? — спалахнув Ґреґсон.

— Вертаю з його кімнати — відповів Лестрад. — Я перший відкрив що стало ся.

— Що іно учулисьмо гадку Ґреґсона в тій справі, завважав Гольмс. — Чи не схотїлиби ви нам сказати, що зробились те і бачилисьте в тій справі?

— Овшім — відмовив Лестрад. — Щиро визнаю, що я був переконаний о участи Стенджерсона в убитю Дреббера, заким сей новий факт виказав менї, що я цїлковито ошибав ся. Занятий сею гадкою, забрав ся до відшуканя секретаря. — Отже, бачено їх разом на стації Юстон, около пів до девятої вечером 5-го дня. О другій рано знайдено Дреббера при Брікстон Ровд. Найважнїйшою тому річею було, довідати ся, що робив Стенджерсон між годиною пів до девятої, а часом, в котрім поповнено убійство, і що опісля з ним стало ся? Я зателэґрафував до Лїверполю, подаючи прізвище і певні вказівки, що до Стенджерсона і поручаючи розвинути надзір над американськими кораблями. Відтак забрав ся я сам до роботи і почав ходити по всїх готелях і пенсіонатах, в околицї стації Юстон. Я думав що коли Дреббер розлучив ся зі своїм товаришем, сей послїдний, очевидно, переспав десь ніч в тій самій дїльницї, щоб слїдуючого ранка піти знов на стацію.

— Правдоподібно умовили ся перед розлученэм, де завтра стрінуть ся? — завважав Гольмс.

— Так було справдї. Цїлий вчерашний вечер стратив я на безуспішних пошукуванях. Нинї рано почав я знов і о осьмій був я вже в готелю Голїдея, при улицї Лител Джордж. На моэ запитанэ, чи мешкаэ там д. Стенджерсон, відказано менї потверджаючо.

”Безперечно ви э тим, на котрого п. Стенджерсон чекаэ сказано менї. ”Сподїваэть ся вже когось від двох днів“.

— Деж він э тепер? — спитав я.

”У себе; іще спить, казав збудити ся о девятій“.

— Піду сам до него — відмовив я.

— Подумав я, що моя несподївана поява, змішаэ його до того степеня, що вирветь ся йому яке необачне слово. Портіэр пішов за мною, щоб менї показати кімнату; був я вже на другім поверсї, а до неї провадив малий коритарик. Портіэр показав менї двері і хотів відійти, коли нараз я щось побачив, що мене переняло страхом, мимо мого двайцятьлїтного досьвіду. З під дверий тік малий потічок крови, котрий переплив через коритарик і утворив під противлежною стїною малу калужу. Я крикнув, а се спричинило поворот портіэра. Мало що не зомлїв на вид крови. Двері були з середини замкнені, але ми їх підважили в двійку і виломали. Вікно в кімнатї було отворене, а еколо вікна лежало тїло мужчини в нічній сорочцї лицем до землї. Видко вже не жив від якогось часу, бо був закостенїв і холодний. Коли ми його обернули, портіэр пізнав відразу, що се був той сам пан, котрий винаймив кімнату під іменем Йосиф Стенджерсон. Причиною смерти був удар ножем, чи штилэтом в лївий бік, але так глубокий, що мусїв перебити серце. А тепер приходить найдивнійша річ. Як вам здаэть ся, що находило ся над замордованим?

Дрож перебігла мене від стіп до голови, огорнуло мене пречутэ чогось страшного, заким ще Шерльок-Гольмс відмовив:

— Слово, "РАХЕ“, написане кровію!

— Так э! — відповів дрожачим голосом і всї мовчалисьмо через добру хвилю.

Поступованэ незнаного убійника було таке систематичне і таке незрозуміле, що злочин став ся тим страшнійший. Нерви мої загартовані на полю битви, почали відмовляти менї послуху — я дрожав цїлий.

— Бачили убійника — продовжав Лестрад. — Хлопець, продаючий молоко, ідучи уличкою до молочарнї, між оборою а задом готелю, завважав, що драбина, котра там завсїгди лежала, стояла оперта о одно з вікон на другім поверсї, котре було цїлком отворене. Хлопець, минувши готель, оглянув ся і побачив на драбинї якогось чоловіка, котрий сходив з таким спокоэм, так не здраджаючи жадного зворушеня, що хлопець взяв його за столяра, або теслю, працюючого в готелю. Тому не звернув на сего чоловіка особлившої уваги, лиш дивував ся що він так вчасно зачинаэ роботу. Хлопець маэ вражінэ, що сей мужчина був високий, мав лице червоне, а на собі довгий, бронзовий плащ. Доконавши убійства, лишив ся через якийсь час іще в кімнаті, бо найшлисьмо в мидници воду з кровію, де мив руки, а на простиралах плями крови, котрі показують, що витирав о них ніж.

Я глянув на Гольмса, чуючи опис вигляду убійника, зов сім згідний з тим, який він подав мені. Але не доглянув я на лици свого товариша найменьшого слїду учутя тріюмфу, або хоч задоволеня.

— Чи не найшлисьте в кімнаті нічо, що моглоби навести на слїд убійника? — спитав.

— Зовсім нічого. Стенджерсон мав в кишени калитку Дреббера, але так певно завсїгди було, скоро він платив за него рахунки. В калитцї було більше як 80 фунтів штерлїнґів. Які небудь э причини сих незвичайних убійств, рабунок однак э цїлковито виключений. При убитім не найшов я анї паперів, анї жадних записок, лиш одну депешу, датовану з Клэвелянду, який місяць перед тим, на котрій було: "Дж. Н. э в Европі", без підпису.

— І нічо більше? — спитав Гольмс.

— Нічо важного. Повість, яку нещасливий чоловік читав заки заснув, лежала на ліжку, а файка побіч на кріслї. На столику стояла склянка води, а на футринї вікна лежало деревляне пуделко з двома піґулками.

Шерльок Гольмс зірвав ся з крісла, видаючи оклик радости.

— Послїдне огниво! — закликав — тепер вже нічого менї не бракуэ!

Поліціянти глянули на него поглядом безмежного здивованя.

— Нарештї, маю в руках всї нитки, котрі складають ся на сей заплутаний вузол — сказав мій товариш тоном звіреня. — Очевидно, э іще деякі браки, але се дрібнички; головних фактів, які зайшли від часу розлученя ся Дреббера зі Стенджерсоном на стації, до хвилї знайденя тїла, я э такий певний, якбим дивив ся на них власними очима. Дам вам сейчас доказ. Добродію Лестрад, не маэте часом тих піґулок?

— Овшім, — відмовив Лестрад, витягаючи біле пуделочко з кишені; — я забрав їх з собою з мошонкою і депешою і хотів зложити все разом в поліційнім бюрі. Але піґулки взяв я случайно, бо мушу признати ся, що я не привязую до них жадної ваги.

— Дайте менї їх — сказав Гольмс. — А тепер, доктор — додав, звертаючи ся до мене — чи се звичайні піґулки?

— Нї, рішучо. — Вони мали сїру краску, перлову, були дуже малі, округлі і майже прозорі під сьвітлом.

— Вносячи з їх легкости і прозрости, мусять розпускати ся в воді — замітив я.

— Власне — відмовив Гольмс. — А тепер доктор чи не схотїлибисьте зійти і принести сего сараку ямника, котрий вже так довго мучить ся, що аж вчера ґаздиня просила, щобисьте зробили йому конець.

Я зійшов до кухнї, приніс песика і положив його на подушці під печию. Тяжкий віддих ямника, шкляні очи вказували, що зближав ся його конець, а писок, білий, як сніг, доказував, що переступив вже звичайну границю істнованя псів своэї раси.

— Перекрою тепер одну з піґулок на половину — сказав Гольмс і, вийнявши ножика, замінив слова свої в дїло. — Одну половину сховаю до пуделка, бо буде менї пізнїйше потрібна, а другу кладу до чарки, де э вже капля води. Бачите добродію що доктор маэ слушність, і справдї піґулка розпускаэть ся.

— Сей досьвід може бути дуже інтересний — відізвав ся Лестрад, тоном чоловіка, котрий підозріваэ, що кплять собі з него; — не розумію однак, що се все може мати спільного зі смертю д. Йосифа Стенджерсона.

— Терпеливости, мій приятелю, терпеливости. У властивім часї переконаэте ся, що маэ дуже богато спільного. Тепер додаю трохи молока, щоби ся мішанина була можлива до поликаня, даю псови і бачимо, що пэ її радо.

Говорячи, Гольмс вилив теч з чарки до підставки і поставив її перед псом, котрий лакомо вилизав все до послїдної каплї. Поважне захованэ ся Гольмса подїлало на нас до сего степеня, що всї сидїлисьмо вдивлені в пса, очікуючи якогось дивного вислїду. Однак на дармо. Пес лежав дальше витягнений на подушцї, віддихаючи з трудом, не чуючи ся очевидно анї лїпше, анї гірше, по зажитю лїку.

Гольмс витягнув годинник, а в міру того, як упливала мінута за мінутою, не приносячи жадного вислїду на його лици відбивало ся чимраз виразнїйше велике пригнобленэ і розчарованэ. Закусував уста, тарабанив пальцями по столї, взагалї обявляв сильне зденервованэ. Був так дуже роздратований, що менї зробило ся його жаль, коли оба полїціянти підсьміхували ся з кпинами зачудовані сею невдачею.

— Не можливо, щоби се був случай — закликав зриваючись на конець з крісла; — не можливо, аби се був случай — повторив, ходячи по кімнатї великими кроками. Ті самі пігулки, котрих дїланя догадував ся я в справі Дреббера, показують ся знов по смерти Стенджерсона. А прецїнь э не шкідливі. Що се може значити? Цїлий ланцюх моїх доказів не може бути ложний. Се не мислиме! А однак сей проклятий пес не здихаэ... А! маю! вже маю, маю!

З окликом радости кинув ся на пуделочко, перекраяв другу пігулку на половину, додав молока і підсунув знов під ставку ямникови. Заледво нещасливий пес вмочив язик, судорожні корчі кинули ним кілька разів і в тій хвили пес витягнув ся і задеревів наче ражений громом.

Шерльок-Гольмс глубоко відітхнув і отер піт з чола. — Я повинен був мати більше віри, я повинен був знати, що коли якийсь факт заперечуэ цїлому рядови виводів, завсїгди показуэть ся, що для того факту належить шукати иншого виясненя. З двох пігулок, в тім пуделку, одна заключала убійчу отрую, а друга була зовсім нешкідлива. Повинен я був о тім знати, заким ще побачив коробочку.

Се останне тверджэнэ видало ся менї так дивне, що трудно, справдї, було менї увірити, що Гольмс говорить се притомно. Але неживий пес потверджував його докази. Я чув, що мрака, прислонююча мій ум, поволи розпорошуэть ся, що в нїм починаэ зарисовувати ся неясне понятэ правди.

— Все се видаэть ся вам таке незвичайним — продовжав дальше Гольмс — тому, що від початку слїдства не зловились те цїлого значіня одної вказівки, котра вам лучила ся. Судьба зарядила, що я від разу здав собі справу з того, що відтак зайшло, се ствердило лиш моэ початкове підозрінэ, і лиш справдї його природним вислїдом. Звідси то річи, котрі вас вводили в подив і затемняли справу в вашім понятю, менї послужили до виясненя і скріпленя правдивости моїх заключень. Хибним э понятэ, що незвичайні случаї э заразом і тайні. Найзвичайнїйший злочин букаэ часто таэмничий, тому, що він не заключаэ жадних нових, анї відрубних цїх, з котрих можнаби вивести заключеня. Убійство, котре нас тепер займаэ, булоби далеко труднїйше до виясненя, наколиб тїло жертви знайдено прямо на дорозї, без тих всїх сензаційних обставин, які відразу надали характеристичне пятно цїлому злочинови. Всї ті особливі знаки, не лише, що не утруднили виясненя справи, але противно іще улекшили нашу задачу.

Ґреґсон, котрий слухав всїх тих доказів з очевидною нетерпеливостю, не міг довше повздержати ся.

— Добродїю Гольмс — промовив — всї ми э готові признати, що з вас бравий чоловік, і що ви маэте відрубну методу в працї. Тепер розходить ся о зловленэ убійника. Я робив на власну руку і здаэть ся менї, що був я в блудї. Молодий Карпентіэр не може бути причиною другого убійства. Лестрад слїдив сего Стенджерсона і показуэть ся, що і він помилив ся. Ви від часу до часу робили замітки, котрі кажуть догадувати ся, що ви більше знаэте від нас; маэмо проте право запитати вас прямо, що ви знаэте в тій справі. Чи можете назвати чоловіка, котрий допустив ся убійства?

— Не можу не признати Ґреґсонови, що маэ слушність — завважав Лестрад. — Оба робилисьмо, що було по нашій силї і оба ошибнулисьмо ся. Нараз, від часу як я э тут, згадали ви, що посїдаэте всї потрібні докази злочину. Думаю отже, що ви їх довше для себе не задержите.

— Найменьша проволока в заарештованю злочинця, — завважав я, може йому подати нагоду поповнити яке нове зьвірство.

Наглений так нами всїма Гольмс, очевидно вагав ся. Все ходив по кімнаті, зі спущеною на груди головою і зі зморщеними бровами, як завсїгди, коли працювали його гадки.

— Ніяких убійств вже не буде — промовив вкінци, наглостаючи перед нами. — Сего можете бути певні. Запиталисьте мене, чи я знаю назвиско убійника. Знаю. Само знанэ його назвиска се дрібниця в порівнаню з трудностию зловленя його. Думаю однак, що се небавом станеть ся. Маю надію се сповнити завдяки моїм власним зарядженям; але се справа вимагаюча много такту, бо маэмо до діла з хитрим чоловіком і спосібним до всего, котрий маэ також помічника, так як він сам, мудрого о чім мав я нагоду переконати ся. Доки сей чоловік не додумуэть ся, що ми його слїдимо, э змога його зловити, але скоро набере найменшого підозріня, змінить назвиско і в одній хвилї зникне серед чотиромілїонового населеня столиці. Не маючи найменшого заміру кого небудь з вас обидити, змушений я заявити, що уважаю, що ті два мужчини э від вас сильнійші і тому не зажадав я помочи полїції. Коли менї не удасть ся, цїла вина за се неповодженэ спаде очевидно на мене; але я на се приготований. На разї прирікаю вам, що з хвилею, коли буду міг подїлити ся з вами тим, що знаю, без пошкодженя своїм комбінаціям, безпроволочно се учиню.

Ґреґсон і Лестрад цїлком не були задоволені з сеї обітниції, анї счудовані легковаженэм полїції. Послїдний почервонїв аж по уха, а в витрішкуватих очах першого засьвітила ся цікавість і неохота. Заким котрий небудь з нас був в силї сформулувати собі певне якесь понятэ — відізвало ся несьміле пуканэ до дверий і представитель банди обідранців, Віґґінс, показав ся в власній, завсїгди брудній і відражаючій особі.

— Прошу ласки пана — сказав, — дорожка стоїть на долинї.

— Добре списав ся хлопче — промовив обоятно Гольмс. Чому не запровадите сего систему до Скотленд-Ярд-у? — продовжав дальше, виймаючи сталеві кайдани з шуфляди. — Гляньте яка знаменита пружина. В одній хвилї чоловік э спутаний. —

— Стара система також добра — завважав Лестрад; — коби лиш змоглисьмо найти чоловіка, котрому їх треба заложити.

— Правда — відмовив Гольмс з усьміхом. — Дорожкар міг би мені замкнути і знести куфер. Віґґінс заклич мені його на гору.

Я був здивований, чуючи, що мій товариш говорить о виїзді, не згадавши перед тим анї словом. В кутї кімнати стояв ручний куферок. Гольмс витягнув його і почав застїбати спряжки. Був цїлковито занятий тим, коли дорожкар увійшов до кімнати.

— Поможіть но менї застїбнути сей ремінь — відізвав ся Гольмс до дорожкаря не відвертаючи голови.

Візник наближив ся, споглядаючи недовірчиво до окола і положив руки на куферку, щоб помочи Гольмсови. В тїй самій хвилї дав ся чути сухий тріск, металїчний брязкіт і Шерльок-Гольмс зірвав ся на рівні ноги.

— Добродії! — закликав з блискучим поглядом — позвольте, нехай вам представлю п. Джефферсона Гоп, убійника Еноха Дреббера і Йосифа Стенджерсона.

Все се стало ся з такою блискавичною скористю що я не міг на разї здати собі з того справи. Хвиля ся задержала ся менї знаменито в памяти, памятаю вираз тріюмфу в очах Гольмса, звук його голосу, крику розпуку на лицю дорожкаря, коли споглядав на лискучі кайдани, котрі якби на зазив чародійного заклятя, затиснули ся докола його рук.

Через кілька секунд стоялисьмо всї без руху, як статуї. Потім наш дорожкар вирвав ся з біщеним риком з рук Гольмса і кинув ся в вікно. Рами і шиби розлетїли ся в куснї, але заким був в силї добути ся, Ґреґсон, Лестрад і Гольмс кинули ся на него як гінчі собаки за зьвіриною. Затягнули його на середину кімнати і ту почала ся страшна борба. Такий був сильний і напрасний, що поборював всїх трох кілька разів. Мав силу чоловіка в епілэптичнім нападї.

Лице і руки покалїчені шклом, але уплив крови цїлком не зменшив його сили. Доперва, коли Лестрадови удало ся всунути руку за краватку і коли зачав його дусити, убійник дав за виграну. Але і тодї не булисьмо певні свого, доки не скувалисьмо його ніг, так само як руки. Відтак всталисьмо вичерпані з землї, не могучи захопити віддиху.

— Його дорожка стоїть на долині — промовив Шерльок Гольмс — можемо з неї скористати, заведе нас до Шкотленд-Ярду. А тепер, добродії — продовжав дальше з милим усьміхом — маэмо вияснензэ нашої малої тайни. Можете мене питати ся, о що лиш вам подобаэть ся, на все відповім з приэмностию.

Конець першої части.

ЧАСТЬ II.

В КРАЇНЇ СЬВЯТИХ.

Роздїл І.

На солоній пустинї.

Середущу часть просторих обшарів Північної Америки займаэ велика, перменажаюча пустиня, котра становила не перебиту запору через ряд лїт, повстримуючи хід цивілїзації. Від Сіэра Невада до Небраски і від ріки Эловстон на півночи, до ріки Кольорадо на полудни, всевладно пануэ пустка і мовчанэ. Однак природа не э одностайна на сїй понурій просторони. Високі гори, з верхами покритими снїгом, зносять ся понад темними, сумними долинами. Прудкі потоки торують собі дорогу серед тїсних провалів; то знов тягнуть ся безмежні рівнини, покриті зимою снїговим покривалом, а в лїтї засипані грубою, сірою, верствою пилу. Але всюда э витиснене пятно негостинности, безплідности і нужди.

Ся країна розпуки не маэ мешканців. Від часу до часу перебігаэ її лиш громада червоноскірних Павнів (Індійске племя) шукаючи нових місць до польованя, але найвідважнїйші з відважних тїшать ся, коли зникнуть їм з очий сї страшні простори, а вони найдуть ся знов серед своїх просторих прерій. Суп, перетинаючий скорим летом воздух, отяжілий медвідь, шукаючий серед звалищ і провалів поживи — се одинокі жителї сеї пустинї.

На цїлім сьвітї нема сумнїйшого краэвиду над сей, який розпростираэть ся з північної збочи Сіэрра-Блянка. Як сягне око, тягнеть ся рівнина, неначе засїяна великими шматами соли, поперетинана карловатими деревами. На кінци зносить ся ланцюх гір, котрі роздирають небо своїми нагими, снїгом покритими верхами. На тім великім просторі устало всяке житэ.

Не перелетить ніколи птиця під сталевим зводом неба, жадна, животина не заворушить ся на мертвій сїрій землї; понад всїм царить гробова мовчанка. Найбільше напруженэ слуху не зловить слїду звуку серед сеї могучої тишини; всюда спокій — нїчого крім серце стинаючої ледом тишини.

Чиж справдї можна твердити, що на розляглім просторі нїчого не пригадуэ істнованя живучих сотворінь? Хто гляне з височини Сіэрра Блянка на рівнину, сей побачить дорогу, що вэть ся серед пустинї і в далечі гине. Незчислені колеса повиложоблювали на ній борозни, слїди видоптали ноги численних авантурників. Тут і там блищать на сонцю якісь білі предмети і яскраво відбивають від сїрої верстви сільного пороху. Зближи ся і приглянь ся їм добре! Се кости і кістяки, одні великі, грубі, другі менші, значно менші. Перші се останки зьвірят, другі людські. На просторі тисяч пятьсот миль тягнеть ся та каравана кістяків, розсїяні э кістяки тих, котрі попадали і на дорозї віддали духа.

Дня 4-го мая 1847 р., самітний подорожний, дивив ся з гори на сей розпучливий краэвид, а виглядав як покутуючий дух серед сеї пустинї. Трудно було означити його вік, чи був близшим сорок чи шістьдесять. Лице мав схудле, острі черти; вижовкла скіра, нїби перґамін, прилягла до вистаючих костий; срібні волоски виглядали з чорної чуприни і розчіхраної бороди; очи, глубоко запали, горіли неприродним блеском; рука затиснена доокола стрільби, могла уходити за руку кістяка. Спирав ся о стрільбу, немогучи очевидно удержати ся, хотяй високий ріст і плечиста стать показували мужеську силу. Але запале лице, надто широке одінэ, висяче на вихудлій постати, показували дуже ясно причину сего нежденного вигляду. Чоловік сей умирав, умирав з голоду і спраги.

З трудом зійшов до провалу, з іще більшим трудом видрапав ся на горбок в надії, на жаль даремній, що там найде який слїд води. Але тепер розтягала ся перед ним, лиш велика рівнина соли, а дальше хребти грізного ланцюха гір — нїгде знаку ростини, анї дерева, котрі би вказували істнованэ жерела або баюри. Нї звідки не заблисло йому сьвітло надії в сїй безмежній пустинї. Надармо водив блудним оком довкруги, звертав його на північ, то на схід то на захід. Зрозумів, що надійшов конець, що тут була ціль його мандрівки і що тут сконаэ на тій нагій скалї.

— Бо і чомуж нї? Все одно, чи тут тепер, чи за двайцять лїт в вигіднім ліжку — шепнув, сідаючи під ослоною великої камінюки.

Заким усів, кинув на землю не потрібну стрільбу і поклав великий клунок, звязаний чорним шалем. Він ніс його на правій руцї, а був видко на його сили за тяжкий, бо опустив його досить сильно на землю. В тій хвилї відізвав ся з нутра сірого клунка жалісний плач, і висунуло ся дрібне вистрашене личко дитини, в котрім яснїли великі оченята, а потім маленькі пухкі затиснені пястучки.

— Ударив ти мене! — відізвав ся дитячий голос тоном докору.

— О, Боже! — закликав змішаний мужчина — се не умисно. — Говорячи се, розвинув шаль і добув з него може пятьлїтну дівчинку. Гарні черевички, рожева суконка і білий фартушок показували, що мати старанно її убирала. Дитина була блїда і умучена, але заокруглені руки і лидки доказували, що вона не перетерпіла стільки, що її товариш.

— Болить тебе іще? — спитав неспокійно, видячи що дівчина потираэ зад голови, покритий буйними, ясними, як шовк мягкими кучерями.

— Поцілуй мене тут, то загоїть ся — відмовила з цілою повагою, показуючи на вдарене місце. — Мама так завсїгди робить. А де мама?

— Поїхала. Але незадовго побачиш її знов.

— Поїхала? — промовила дівчинка. — Яке то дивне, що зі мною не попращала ся; а завсїгди пращала ся, хотяйби лиш ішла на чай до тітки, а тепер то вже нема її три днї!... Але, слухай, так менї хочеть ся пити... нема води?... хочеть ся менї їсти дай менї що!...

— Не маю нїчо, кохана. Мусиш бути іще троха терпелива, а відтак вже буде тобі добре. Опри головку о моэ плече, от, так... буде тобі вигіднїйше. Не легко се говорити, коли сухий язик, як скіра, але вже волю тобі все сказати... що ти там маэш?

— О, яке се гарне, яке чудесне! — закликала радісно дитинка, показуючи йому два кавалки мікі, що блищали ся на сонцю. — Як вернемо до дому, дам се братови, Бобови.

— Незадовго побачиш іще красші річи — шепнув мужчина, — лиш трохи пожди. Але, хотів я тобі сказати... чи ти памятаэш, як ми минули ріку?

— О, так.

— Отже числилисьмо, що незадовго знайдемо другу ріку, але ошибнулисьмо ся... бусоля, чи мапа показала нам хибну дорогу, не знаю, і не найшлисьмо ріки. Вода наша вичерпала ся, лишило ся лиш кілька капель для тебе, і.... і....

— І не міг ти обмити ся — перервала дівчинка поважно, споглядаючи на його лице покрите пилом.

— Так, ані напити ся. А відтак умер п. Бендер, а потім наш Індіэць, Піт, і пані Меґреґор.

— То мама также умерла? — крикнула дитина, всунула личко в фартушок і жалісно розплакала ся.

— Так, всі повмирали, крім мене і тебе. Відтак думав я, що найдемо в тих сторонах воду; я взяв тебе на плечі і помандрувалисьмо. Але надія завела мене... хиба тепер не маэмо вже чого надїяти ся....

— То може і ми повмираэмо, що? — спитала дитинка, перериваючи нагло плач і звертаючи до товариша личко заляне сльозами.

— Так, моя дитинко, так здаэть ся менї.

— Чомусь не сказав сего скорше? — спитала сьміючись, радісно. — Так перестрашив ти мене! Прецінь, як помремо то будемо разом з мамусею.

— Так, кохана, ти підеш до мамусї.

— І ти також. Я вже її скажу який ти був добрий для мене. Знаэш, заложу ся з тобою, що буде на нас очікувати в дверах неба з великим збанком води, і з цілим кошиком горячих гречаних паланиць, з обох боків обсмажених... знаэш, таких, як то Боб і я дуже любить. А як довго се іще потріваэ?

— Не знаю, певно не довго.

Мужчина звернув зір в північну сторону овида. На синім небеснім зводі показали ся три темні точки, котрі зростали і зближали ся з нечуваною скоростію. Були се три величезні птиці з чорним пірэм, котрі заточували круги над головами подорожних; на конець усіли на скалї понад ними. Були се супи, вістуни смерти.

— Когути і кури! — закликала радісно дївчина, показуючи на птиці злої ворожби і плескаючи в долонї, щоби їх сполошити. — Скажи, чи се Бог сотворив сей край?

— Цілком природно — відмовив мужчина, здивований тим питанэм.

— Хиба що нї — щебетала дальше дївчинка. — Бог сотворив прецінь тамтой край в Ілінойс і Мізурі, але сей то мусїв зробити хтось инший, бо э він о много гірше зроблений. Тут забули вони о водї і деревах.

— А може би ти трохи помолила ся? — спитав несьміло мужчина.

— Коли ще не ніч.

— Нічого не шкодить. Ручу, що Господь Бог не буде гнївати ся, хотяй се день. Змов сї молитви, котрі відмовлялась що вечера, на возику, як булисьмо іще на прерах.

— А чому ти сам не молиш ся? — спитала дитина, дивлячи ся здивованими очима на мужчину.

— Бо забув — відповів. — Я був як половина сеї стрільби коли відвик від молитви... але, завсїгди можна направити зло... Відмовляй, любе моэ, голосно, а я буду повторяти за тобою.

— Ну, то мусиш клякнути і я також — сказала дївчинка, розкладаючи шаль. — Тепер зложиш руки, от, так... побачиш, зараз почуэш, щось ліпший.

Був се незвичайний вид, котрому приглядали ся лиш супи. На вузкім шалю клякнули побіч себе свавільна дитина і старий, загартований авантурник. Округле, невинне личко і вихуділе, костисте обличе звернули ся разом до синього зводу, а з двох сердець, так ріжних, зносила ся в однаковім пориві молитва до стіп Найвисшого Эства; два голоси, один тоненький і чистий, другий низький і охриплий, разом зляли ся в просьбі о милосердэ і прощенэ.

Коли скінчили молитву, вернули знов на місце під заслоною камінюки і незадовго дитина заснула притулена до широкої груди опікуна. Він чував якийсь час над сном дитинки, а вкінци природа взяла верх над ним. Через три дні і три ночі не зазнав ані сну, ані відпочинку. Повіки спустили ся на умучені очи, голова опадала чим раз низше на груди, аж врешті сива борода мущини злучила ся зі золотими кучерями дитинки і обоэ спали сном твердим, камінним, без мрій.

Коли-б хто був розбудив мандрівника іще перед пів годиною, очам його представив би ся незвичайний вид. На самім кінці просторої солоної рівнини показав ся малий туман куряви: дуже легонький, зразу ледви можна було в далечи доглянути, постепенно зростав, аж повстав густий, великий туман, котрий приближав ся і все ріс, так що на кінци стало очевидно, що спричиняэ його численна громада сотворінь, будучих в руху.

В плодовитшій околици можна би припустити, що се зближаэть ся одна з великих стад жубрів, що пасли ся серед прерії. Але в тій пустині, серед сеї суші, таке припущенэ було прямо немислиме. В міру, як туман пороху зближав ся до самітної скали, на котрій спочивали заблукані мандрівники, чим раз виразнійше зарисовували ся вози з полотняними будами і статі уоружених їздців. Була се отже каравана, мандруюча на захід.

Алеж яка велика! Коли початок був у підніжа гір, кінця не було іще видко на овиді. Мандруючі ряди розсипали ся по цілій безмежній рівнині, фурґони і візки, мущини на конях і піші заняли її від кінця до кінця. Женщини йшли повільним кроком, угинаючись під надмірним тягаром, діти дріботали побіч візків, або вихиляли ся з під полотняних буд.

Безперечно, не була се звичайна громада мандрівників, але радше якийсь кочуючий нарід, приневолений силою обставин, шукати нової вітчини. З серед сего величезного натовпу, зносив ся якийсь глухий вереск людських голосів, змішаний зі скрипом коліс і іржанэм коний. Хотяй сей вереск був дуже голосний, однак не годен був збудити зі сну умучених мандрівників на скалї.

На переді походу їхало кільканайцять мужчин о поважних лицях; були одіті в одіня з темного грубого сукна і уоружені в стрільби. Доїхали до підніжа пропасти, задержали ся і відбули коротку нараду.

— Керниці э на право, братя — промовив один з них, з цілком оголеним лицем, вузкими, затисненими устами і сивючим волосэм.

— На право від Сэрра Бланка... в такім случаю доїдемо до Ріо Ґренд — відізвав ся другий.

— Не обавляймо ся браку води — закликав перший. — Сей, Котрий вчинив, що вода виплила зі скали, не опустить Свого вибраного народу.

— Амінь! Амінь! — відповіли всї хором.

Вже мали замір рушити в дальшу дорогу, коли один з наймолодших, надїлений дуже бистрим зором видав оклик і показав камінь, зносячий ся над ними. На вершку повівав кінець рожевої матерії, відріжняючись різко від сірого тла скал. На сей вид всї задержали конї і вхопили за оружэ, а прочі чвалом надїхали, щоби скріпити аванґарду. Висказ: "червоноскірції" був на усїх устах.

— Не можливо, щоби найшла ся тут численнїйша громада Індіян — сказав старший мужчина, котрий був, як видавало ся, вождом. — Минулисьмо оселї Павнів і не повиннісьмо стрінути инших племен, аж поза ланцюхом великих гір.

— Чи можу піти побачити, брате Стенджерсон? — спитав один з громади.

— І я також... і я також! — відізвало ся кільканайцять голосів.

— Лишіть ваші конї, будемо на вас тут ждати — відмовив вожд.

В однїй хвилї наймолодші зіскочили з сїдел, звязали конї разом і почали вдрапувати ся на стрімку похилість, ведучу до предмету, котрий збудив їх цікавість. Ішли скоро і без голосу, з вправою і певностю людий, привиклих до ходженя на звіди. Ті, що лишили ся на долинї, гонили поглядом скачучих зі скали на скалу, аж вкінци їх статї зарисували ся на синїм тлї неба. Ішли тепер, а передом сей, котрий перший заалярмував.

Нагло його товариші побачили, що підносить руки рухом здивованя, а коли наблизили ся до него, — також остовпіли на вид, який представив ся їх очам.

На малій рівнині, на верху скали взносив ся величезний камінь, а під тим каменем лежав витягнений високий мужчина, з довгою бородою, плечистий, але худий як кістяк. Його спокійне лице і правильний віддих вказували, що твердо спить. Коло него лежала дитина, котра закинула на його жилаву огорілу шию, білі пухкі ручки, а золоту головку схилила на груди, окриті витертою аксамітною курткою. В розхилених, рожевих устах дівчинки сніжною білостию блищали білі зуби, радісний усьміх красив дитинне личко. Округлі лидки, закінчені стіпками в білих панчішках з пантофлями з блискучим спряжками, все те становило особливий контраст з вихуділою постатию эї товариша.

Над сплячими на краю скали, сиділи непорушно три супи, котрі на вид прийшовших, почали видавати переразливий крик, мовби розгнівані, що відбирають їм жир і отяжіло забрали ся до відлету.

Крик птахів збудив сплячих, зірвали ся переражені і розглядали ся кругом зі страхом. По хвилї, мужчина скочив на рівні ноги і глянув на рівнину, котра була така пуста, коли сон зморив його вії, а тепер роіла ся від людий і звірят. На його лицю відбив ся вираз недовіря; пересунув костисту руку по очах.

— Зачинають ся горячкові привиди — шепнув до себе.

Дівчинка стояла коло него, учепила ся рукою куртки і нічого не говорила, лиш розглядала ся кругом питаючим поглядом дитини.

Люди, що прибули несподівано бідним заблудженим на ратунок, незабаром переконали їх, що вони зовсім не э привидом. Один з них взяв дівчинку і посадив собі на руки, другі два жертвували свою поміч її знесиленому товаришови і попровадили його до табору.

— Називаю ся Іван Феріэр — обяснив мандрівник. — З двацять двох вийшлих, лишилисьмо ся я і вона. Прочі умерли з голоду і спраги, там, на полудни.

— Чи се ваша дитина — спитав один з мужчин.

— Думаю, щом набув тепер право до неї; — закликав мандрівник — э моя, бо її уратував. Ніхто не зможе її менї тепер відібрати, а її назвиско від нинїшного дня Луція Феріэр. А ви, хто такі? — додав споглядаючи на своїх плечистих, огорілих збавителїв, — э вас як бачу велика сила.

— Близько десять тисяч — відізвав ся один з молодців; ми э переслїдуваними дїтьми Бога... вибранцями ангела Мерона.

— Ніколи о нїм не чув я — відмовив мандрівник. — Але також вибрав собі вас не малу громаду!

— Не жартуйте з сего, що сьвяте — промовив тамтой строго. — Ми э з тих, котрі вірять в ті сьвяті письма, написані египетськими словами на плитах з кованого золота, котрі переказано сьвятому Йосифови Смітови в Пальмайрі. Йдемо з Ненву, в стейту Ілліноис, де поставилисьмо нашу сьвятиню. Шукаэмо захисту перед несправедливим і безбожним чоловіком, хочбисьмо мали знайти його доперва в глубинї пустинї.

Назва Ненву очевидно збудила спомин в умі Івана Феріэра.

— Знаю вже — промовив — ви Мормони.

— Так, Мормони — відмовили хором його товариші.

— А де їдете?

— Не знаэмо, провадить нас рука Бога, в особі нашого пророка. Мусите стати перед його лицем, а він скаже, що випадаэ з вами зробити.

В тій власне хвилї дійшли до стіп узгіря і товпа путників окружила їх; женщини блїді і пригноблені, черстві дїти і розсьмішені, мущини о строгім і визиваючім поглядї. Зі всїх сторін відізвали ся оклики здивованя і співчутя на вид прихожих, з котрих одно було таке молоде, а другий такий нужденний. Ті, що їх привели, не позволили їм задержатись, але галили до дальшої дороги і так йшли окружені численною товпою Мормонів, доки не стали перед возом, котрий звертав увагу, величиною і богатим прибранэм. Був запряжений в шість коний, підчас коли инші лиш в два, або що найбільше, в чотири. Побіч візника сидів мужчина, котрий не міг мати більше як трийцять лїт, але виразиста голова і енерґія, яка малювала ся в погляді і на лици, доказували, що був вождом. Читав книжку в бронзовій окладці; але на вид зближаючої ся товпи, відложив її і вислухав уважно оповіданя пригоди. Відтак звернув ся до двох мандрівників.

— Коли вас возьмемо з собою — промовив урочистим голосом — то лиш яко наших співвірних. Нехочемо вовків в нашій вівчарни. Ліпше, щоб кости ваші біліли ся серед сеї пустині, якби ви мали стати початком тої гнилї, котра з часом нищить цілий овоч. Чи схочете піти з нами під сим услівэм?

— Хиба догадуэте ся, що серед таких обставин, в яких я э, піду з вами, приймаючи всі услівя — відмовив Феріэр з таким поспіхом, що навіть старші, мимо своэї поваги, не могли повздержати ся від сьміху.

Лиш вожд задержав строгий, неумолимий вираз лиця.

— Возьміть його, брате Стенджерсон — промовив — нагодувати і напоїти його і дитину. Вашою задачею, брате, буде учити його нашої сьвятої віри. Попас вже задовго треваэ. Наперед! в дорогу до Сіону!

— В дорогу до Сіону! — заревіла товпа Мормонів, а слова сї повторювані з уст до уст, переплинули через каравану, як филя, котрої шум притих і в далечині згубив ся.

Наново розліг ся скрегіт коліс, тряск батогів, великі фурґони покотили ся далї, і каравана вила ся знов серед пустині, як перстені величезного вужа. Старший, котрого опіці поручено двоэ мандрівників, запровадив їх до свого воза, де чекала на них приготована їда.

— Лишите ся тут — промовив. — За кілька день відпічнете, а тимчасом затямте собі, що на вічні віки мусите визнавати нашу віру. Так сказав Бриґгем Йонґ, а промовив він голосом Йосифа Сміта, котрий э голосом Бога.

Розділ II.

ЦЬВІТ ЮТИ.

Не тут місце, щоби пригадувати невигоди і терпіня, які зносили Мормони підчас своэї мандрівки заким дійшли до цїли. Від побережа Міссісіпі до західних узбіч Скалистих гір, бороли ся вони з противностями, складаючи докази витрівалости, нечуваної майже в історії народів. Завдяки сих прикмет анґльосаксонської раси, поконували вони дикі племена і дикі народи голод і спрагу, умученэ і хороби, всї перепони, які могла їм ставити природа по дорозї.

Все таки довга дорога і безнастанно повторяючі ся небезпеки, вичерпали відвагу найвідважнїйших сердець. Тому то всї, як один муж, упали на колїна, в пориві горячої молитви, коли побачили під своїми ногами розлогу, скупану в лучах сонця долину Юта, коли вожд заповів їм, що се э їх обіцяна земля, а її нерухана ріля стане на завсїгди їх власностию.

Йонґ небавом доказав, що зарівно э він добрим адмінїстратором, як енерґічним вождом. Розказав зготовити мапи і пляни, на котрих начертано зариси будучого міста. Доокола визначено місця на фарми і подїлено їх в відношеню до гідности кождого поселенця. Купцеви уможливлено поворот до торговлї, ремісникови до ремесла. В містї повставали улицї і площі якби під впливом заклятя. На селї ставили плоти, орали сїяли, так що слїдуючого року цїлий край був застелений ланами золотистих колосків.

Все вело ся як найлїпше в тій особлившій оселї. Передовсім велика сьвятиня, котрої підвалини заложено в самій серединї міста що дня зносила ся висше і висше.

Від ранньої зірницї до останного блеску сонця, відзивав ся стукіт молотка і скрегіт пили коло памятника, який мандрівники будували в честь Того, котрий вивів їх цїло з тільки небезпек.

Двоэ мандрівників, Іван Феріэр і мала дївчинка, котра подїляла його судьбу, а котру він адоптував яко дочку, товаришили Мормонам до кінця їх паломництва. Мала Луця їхала вигідно на возї старшого Стенджерсона разом з трома жінками Мормона і його сином, смілим, второпним, дванацять-лїтним хлопцем. З властивою дитинї податностию відзискала скоро Луця свободу по ударі, спричиненім смертию матери і незадовго стала ся любимкою женщин і тому то погодила ся цїлковито з новим житэм в рухомім, полотном покритім домі.

Феріэр зі своэї сторони, коли відзискав сили, оказав ся пожиточним провідником і невтомним стрільцем. Осягнув поважанэ своїх нових товаришів так скоро, що коли стали у цїли мандрівки; постановили провідники одноголосно, що Феріэр дістане також так само великий і урожайний шмат землї, як кождий з поселенців з винятком самого Йонґ-а, Стенджерсона Кембала, Джанстона і Дреббера, чотирох головних ”старших“.

На одержанім в сей спосіб ґрунтї, Іван Феріэр побудував наперед сильний деревляний дім, котрий з бігом літ побільшав прибудованями, так, що вкінци перемінив його на обширну віллю. Був се чоловік практичний, сьміливий і витрівалий в працї та надїлений дуже справною рукою. Зелїзний орґанїзм позволяв йому працювати від раня до вечера над управою і уплідненэм рілї. Звідси на його фармі росло все і буйно розвивало ся. По трох лїтах вело ся йому лїпше, як всїм сусїдам, по шістьох став богатим чоловіком, подванайцятьох найбогатшим в цїлім Салт Лейк Сити і заледво шістьох людий могло з ним зрівняти ся. Від великого внутрішного озера аж до віддалених гір Васач не було знати чеснїйшого назвиска від назвиска Івана Феріэра.

Під одним зглядом будив підозрінэ в своїх співвірних. Жадний арґумент, жадні переконаня не були в силї наклонити його, щоб взяв собі кілька жінок, на взір товаришів. Нїколи не приточував жадних причин сеї постанови; задоволяв ся непорушною витревалою відмовою.

Одні оскаржували його о брак релїґійної ревности, инші приписували се скупости, обавою більших видатків. Були і такі, котрі перебомкували щось о давній любови, о ясноволосій дївиці, котра померла з туги на березї Атлянтику. Яка де будь була причина, але Феріэр провадив житэ в неприроднім целїбатї. Під кождим зглядом примінював ся точно до релїґійних приписів молодої кольонїї і через се зискав славу постійного чоловіка, правого і побожного.

Луця Феріэр росла в хатї і помагала в роботї прибраному батькови. Оживляючий гірський воздух, бальзамічний запах сосен, заступали дївчинї старанэ матери. З кождим роком росла і кріпшала, лиця її заокруглювали ся і покривали ся щораз сьвіжійшим румянцем, хід ставав ся поважнїйшим. Не один мандрівник, переходячи гостинцем, ведучи коло фарми Феріэра, чув, що будять ся в його душі давно забуті гадки на вид стрункої дївочої постави, пересуваючої ся серед збіжевих ланів, або досїдаючої дикого неуїздженого батькового коня і правлячи ним з свободою правдивої дитини заходу. Так то розвинув ся пупляшок в чудесну цьвітку і в році, в котрім батько її міг уважати ся за найбогатшого фармера в околиці, Луця стала ся совершенним типом красавиці — Американки.

Не перший батько доглянув, що дитина стала ся дівицею. Так врешті завсїгди буваэ. Ся таэмнича зміна э надто субтельна і постепенна, щоб можна її означити певною датою. Найменьше сьвідомою її э сама дївчина, доки звук чужого голосу або устисненэ руки не приспішить битя її серця і не заявить, що збуджують ся в нїй нові і сильнїйші вражіня. Ся переміна трївожить її дещо, але заразом переймаэ солодкою зарозумілостю.

Не богато женщин не памятаэ дня і дрібного приключеня, котрі були їм віщунами зірницї нового житя. І в памяти Луцї Феріэр виривав ся подібний случай, менше сам в собі поважний, як зі згляду на наслїдки, які він принїс зі собою для неї самої і много инших осіб.

Теплого червневого ранка сї, котрі назвали себе "сьвятими послїдного дня" працювали так ревно, як пчоли, котрих улїй вони вибрали собі за знамя. На полях і улицях відзивав ся однаковий шум, викликуваний людскою працею. Вздовж запорошених гостинців посували ся довгі ряди обладованих мулів, всї прямували на захід, бо вибухла золота горячка в Калїфорнїї, а дорога, котра до неї провадила, вела попри місто "вибраних". Також показували ся по черзї стада овець і биків, вертаючих з далеких пасовиск, то знов громади еміґрантів, а люди і зьвірята були однаково змучені дорогою без кінця.

Серед сего ріжнородного натовпу і заколоту, Луця Феріэр торувала собі кінно дорогу, з вправою совершенної амазонки; личка її були трохи червоні від руху і напруженя, а буйні, темно бльонд кучері з золотавою відтїню свобідно спливали по раменах. Батько, як се часто лучало ся, дав її порученэ до міста; тому спішно їхала, думаючи лиш о порученю і о сїм, як би його залагодити. Утомлені подорожні авантурники зі здивованэм споглядали за нею, а навіть обоятні Індіяни, покриті скірою, розбуджували ся зі своэї мертвоти і подивляли уроду "білолицьої" дївчини.

Власне вїзджала на передмістэ, коли нагло велике стадо товару, котре гнало шістьох пастухів, загородило її дорогу. Знетерпеливлена, старала ся сю перешкоду виминути і справила коня на свобідний, як її здавало ся, перехід. В однїй хвилї товар стовпив ся і окружив її зі всїх боків, так що ся филя бугаїв в дикім поглядї і острих рогах майже несла її.

Призвичаэна до товару, не перелякала ся вона сего положеня, але користала з кождого свобідного місця, щоби на него справити коня, в надії, що чейже удасть ся її видістати з посеред сего стада. На нещастэ, чи случайно, чи умисно, один з биків вколов коня рогами в бік, кінь переполоханий, заржав з болю і лютости, став дуба і почав страшно кидати ся, так що треба було цїлої проворности і певности молодої дівчини, щоби не вилетїти з сїдла. Положенэ ставало ся що раз грізнїйше. За кождим скоком кінь стрічав ся з рогами котрогось бугая, а ті удари вправляли його в чимраз більшу бішеність. Луця тепер вже цїлою силою тримала ся в сїдлї і добре собі здавала з того справу, що як зісуне ся то згине страшною смертію під копитами стада розюшених биків.

Непризвичаэна до таких надзвичайних случаїв, вже починала тратити притомність а рука попускала поводи. Курява і задуха, що уносили ся серед звірят, дусили, і вже хотїла залишити дальшої борби, коли нагло відозвав ся коло неї лагідний голос, приносячий поміч і в тій самій хвилї жилава, осмалена рука, хопила перестрашеного коня за поводи і випровадила його з середини стада.

— Маю надію, що вам нічого злого не стало ся? — Промовив спаситель, тоном повним поважаня.

Луця глянула на його осмалене енерґічне лице і засьміяла ся.

— Страшно перепудила ся — відмовила з простотою. — Але хтоби се подумав, що Понхо перелякаэть ся тих кількох коров?

— Бог ласкав що ви не вилетїли з сїдла — промовив поважно її товариш, високий молодець о здичілій поверхности, сидячий на великім дерешоватім кони, одїтий в ловецький стрій з грубого сукна, з довгою через плечі перевішеною стрільбою.

— Догадую ся, що ви э дочкою Івана Феріэра — почав знов по хвилї. — Я бачив, як ви виїздили з його дому. По повороті запитайте його, чи памятаэ він Дженерсонів Гопів з Ст. Люіз. Коли се той сам Феріэр, котрого я маю на думці, в такім случаю э се великий приятель мого батька.

— Чи не моглиби ви прийти і сами запитати? — промовила несьміливо.

Молодець був радий з такого предложеня, бо наглий блеск розпалив ся в його темних очах.

— З приэмностию зроблю се — відмовив; — але волочимо ся вже від двох місяців по горах і не эсьмо приготовані на візиту. Феріэр мусить мене приняти так, як я э.

— Винен вам богато, і я також — промовила; — він мене дуже любить. Колиби сї корови були мене затратували, не був би нїколи потїшив ся.

— Анї я — відізвав ся молодець.

— Ви? Не знаю, чому малоби се вас діткнути? Прецїнь ви навіть не э нашим приятелем.

Осмалене лице молодого стрільця захмурило ся на сї слова, на що Луця голосно розсміяла ся.

— Я цїлком не хотїла сего сказати, — відмовила — маэть ся розуміти, що ви тепер нашим приятелем! Ви мусите нас відвідати. Але тепер ідїть дальше в дорогу, бо инакше мій батько не поручить менї нїколи більше справунків в містї. До побаченя!

— До побаченя! — відповів, підносячи свій великий сомбрево (капелюх з великими крисами), і похиляючи голову над малою ручкою, котра витягнула ся до него.

Луця завернула коня, ударила "шпіцрутою" і пігнала стрілою гостинцем, лишаючи за собою туман пороху.

Молодий Ефферсон Гоп хмарний і мовчаливий їхав зі своїми товаришами. Вони перебували в горах Невада, шукаючи срібла, і приїхали тепер до Салт Лейк з надіэю найти капітал на експльоатацію найдених жил. Дотепер Джеферсон був так само занятий ревно сею справою як і його товариші, але несподіваний случай надав його гадкам иньший напрям.

Вік молодої дівчини, сьвіжої і здорової як подуви гірського вітру, порушив до глубини його пристрастне, непогамоване серце.

Коли зникла йому з очий, зрозумів, що в його житю на став переворот і що від тепер ані копальні срібла, ані жадна инша справа не була в силї іти на взаводи з тим новим, поглочуючим цілу його душу чувством. Любов, котра зродила ся в його серцю, не була наглим, змінчивим уроэнэм хлопця, як радше дикою, напрасною пристрастю мужчини сильної волї і деспотичного характеру. До тепер вело ся йому все, що лиш задумав. Тому то присягнув собі в души, що і тут не дізнаэ заводу, о скілько лиш поводженэ буде залежати від напруженя людської витрівалости.

Іще того самого вечера відвідав Івана Феріэра, а відтак повертав до него часто і став майже щоденним гостем в фармі. Іван, замкнений в долинї, занятий працею, не богато знав новинок зі сьвіта через тих дванацять літ. Джеферсон Гоп оповідав йому про все, що могло його заняти, і то в такий спосіб, що так батько як і Луця цікаво його слухали. Він оповідав історію не одного маэтку набутого і страченого в тих горячкових часах. Він був пошукував маэтку, випасав товар, був стрільцем і переслїдував Індіян. Де лиш лучила ся нагода якоїсь авантурничої пригоди, Джеферсон Гоп був один між першими.

Незадовго став він любимцем старого фармера, котрий величав з запалом його прикмети. Луця слухала тоді мовчки слів батька, але зарумянені її лиця і щастэм горіючі очи показували ясно, що її серце вже перестало бути її виключною власностию. Чесний її батько не завважав вправдї тих ознак, але добре зрозумів її сей, котрий опанував її душу.

Одного лїтного вечера гнав він чвалом по гостинци і задержав ся перед фармою. Привязав коня до штахет і війшов на стежку, його доглянула Луця, що ішла йому на стрічу.

— Відїзджаю, Луцю, — сказав, беручи її руки в свої і тонучи чувственним поглядом в її очах. — Не хочу тебе просити, щоб ти тепер їхала зі мною, але коли поверну, чи схочеш зістати моэю?

— А коли се буде? — спитала червонїючи і усьміхаючи ся.

— Найдальше за два місяцї. Верну і упімну ся о тебе мій скарбе. Нїхто не може стати межи нами.

— А батько? — спитала.

— Позволив, під услівэм, що удадуть ся копальняні інтереси.

— Отже, коли батько і ти вже все уложили, я не маю нїчо більше сказати — шепнула, опираючи голову на його широкій груди.

— Богу дякувати! — промовив зворушеним голосом, похилив ся і поцїлував її. — Впрочім вже річ скінчена. Чим довше лишу ся, тим тяжше буде менї відїздити. — Товариші при провалї чекають на мене. Будь здорова, коханэ ти моэ... будь здорова! За два місяцї знов мене побачиш.

Вирвав ся з її обіймів, скочив на коня і пігнав чвалом, не відвертаючи ся, якби в страсї, що коли погляне іще раз на се, що лишаэ за собою, заколибаэть ся в повзятім замірі.

А Луця стояла оперта о штахети і дивила ся за ним, доки не зник її з очий. Відтак повільним кроком війшла до дому. В тій хвилї була вона найщасливійшою дівчиною в цїлій Юті.

Роздїл III.

ПРОРОК У ІВАНА ФЕРІЭРА.

Минуло три тижнї від виїзду Джеферсона Гоп, і його товаришів з Салт Лейк Си્ті. Серце Івана Феріэра стискало ся на гадку о поворотї молодця і о утратї прибраної дочки. Однак її щастэм сіяюче лице, лїпше доказувало, як всї арґументи, що він годив ся з даним приреченэм.

В глубинї душі присягнув він собі, що нїчо не буде в силї примусити його до відданя дочки за Мормона. Такої звязи цїлковито не уважав він за супруже, але за ганьбу і нещастэ. Які будь були його погляди на мормонські засади, однак на тій точцї лишив ся неугнутим. Однак не міг він виступити з таким постановленэм, бо проголошенэ якої небудь самостійної думки в тих часах було небезпечною річею в "країні сьвятих".

Так небезпечною і то так дуже, що найпобожнійші важили ся ледво шептом, з запертим віддихом, висказувати свої релїґійні погляди, в страсї, щоби з їх уст не вийшло щось що зле зрозумілиби і стягнулоби на них скору кару. Жертви переслїдуваня стали тепер сами жорстокими переслїдуванцями і неумолимими. Анї інквізиция в Севілї, анї славні нїмецькі тайні суди, анї італїйські стоваришеня не приладили грізнійших махінацій над сї, котрі кидали понуру тїнь на Стейт Юта.

Грозу сеї орґанїзації подвоював факт, що вона була невгадана і таэмнича. Видавала ся всевідучою і всемогучою, а однак нїколи нїхто не бачив жадного її знаку, не чув, щоб чим небудь вона обявила ся. Чоловік, котрий хотїв вести борбу против церкви, зникав і нїхто не знав, де він подів ся і що з ним стало ся. Жінка і дїти чекали в дома на него, а батько вже не вертав, щоб розказати, що зайшло між ним, а його темними судіями. Необачне слово, нерозважне дїло викликувало зникненэ, а нїхто нїколи не потрафив проникнути сю страшну тайну, яка повисла над всїма головами. Тому нїчого дивного, що сї мужчини, переняті вічною тревогою, не сьміли навіть в глубинї пустинї звіряти ся собі шептом з сумнївів, які їх гнобили.

З початку ся страшна і не даюча ся зловити власть, карала лиш тих, що опирали ся, котрі приняли мормонську віру, хотїли її відтак перемінити або покинути.

Незабаром розширила вона свій обсяг. Число дорослих женщин зменшило ся, а полїґамі (многоженьство) серед невистарчаючого жіночого населеня, ставала ся пустою доктриною. Тодї почали кружити особливрі поголоски, — говорено о забитих поселенцях і зрабованих таборах в околиці, де нїколи не було видко Індіян. Сьвіжі женщини показували ся в гаремах старших, — женщини заливаючі ся слезами і в розпуцї, з виразом неописаної відрази на винужденїлих лицях.

Спізнені в горах подорожні оповідали, що стрічали уоружених людий, замаскованих, котрі хильцем мовчки, пересували ся серед темноти. Сї оповіданя і поголоски прибрали з часом означену форму; безнастанно повторювані і стверджувані допровадили вкінци до сего, що зрозуміли загально суть річи. До нинїшного дня в самітних фармах на заході назва ватаги Данїтів або Ангелів мести э злою ворожбою і викликуэ трівогу.

Коли стали звісні близші подробиці сеї орґанїзації, котрої діяльність була так страшною, трівога, яку вона ширила іще побільшила ся. Нїхто не знав хто належить до сего страшного товариства. Імена учасників тих кровавих насильств, поповнюваних в імя релїґії, були оточені найглубшою тайною. Той сам приятель котрому ти звірив ся зі своїх сумнївів що до поступованя пророка і його післанництва, міг бути одним з тих, що приходили в ночи домагати ся огнем і мечем страшного задосить учиненя. Звідси кождий побоював ся сусїда і нїхто не говорив о річах найблизше його обходячих.

Одного гарного ранку Іван Феріэр забирав ся до виходу в поле, коли учув звук клямки коло штахет, а коли виглянув через вікно, побачив плечистого мужчину середного росту о темнім волосю, ідучого стежкою. Серце затовкло ся в грудях Феріэра, бо він пізнав в прибувшім Брикгама Юнґ у власній особі. Цілий неспокійний, бо знав добре, що така візита не приносить нїчого доброго, — Феріэр побіг до дверий, щоб привитати вожда Мормонів. Бриґгам Юнґ приняв якось зимно се привитанэ і не розяснивши засупленого облича, війшов за господарем до гостинної кімнати.

— Брате Феріэр — промовив сїдаючи і дивлючи ся бистро з під темних рісниць на фармера, — правовірні оказали ся, як думаю, для вас добрими. Ми забрали вас з пустинї примираючого голодом, до "Вибраної долини", далисьмо вам землю і позволили збогатити ся між нами. Чи не э так?

— Так э — відповів Іван Феріэр.

— В заміну за се домагали ся ми сповненя лиш одного услівя; щоб ви приняли правдиву нашу віру і примінили ся під кождим зглядом до эї приписів. Обіцялисьте се услівэ сповнити, тимчасом, коли вісти, коотрі кружать э правдиві, не дотримуэте слова.

— Якто не дотримую? — спитав Феріэр, зносячи руки до неба. — Чи не даю складки на спільний фонд? Чи не ходжу ревно до сьвятині? Чи не...

— Деж э ваші жінки? — спитав Юнґ, розглядаючи ся довкола. — Закличте їх, щоб я міг їх повитати.

— Не оженив ся, я то правда відмовив Ферріэр. — Але женщин було серед нас не богато, а не один мав до них більші права від мене. Я не був сам, але я мав дочку, котра менї помагала в праці.

— О тій то власне дочці хотїв я з вами поговорити — сказав вожд Мормонів. — Виросла на справдїшну цьвітку Юти і найшла ласку в очах не одного найперших в краю.

Іван Феріэр здавив глухий стогін.

— Ходять о нїй поголоски, котрим би я не хотїв дати віри. Се безперечно пльотки злобних язиків. Як звучить 13-та заповідь в кодексї благословенного Йосифа Сміта? "Кожда правовірна дївчина повинна зістати жінкою одного з вибраних, бо колиб вибрала поганина, поповнилаби тяжкий гріх". Так хоче одна з наших заповідий і э немислимим, щоб ви, котрий визнаэ правдиву віру, позволили дочці її збезчестити.

Іван Феріэр мовчав і нервовим рухом обертав в руках "шпіцруту"!

— Отже лучила ся нагода виставити на пробу ревність вашої віри, так постановила Сьвята Рада Чотирох. Дївчина э молода і не хотїлибисьмо, щоб она віддала ся за сивоволосого, анї також не задумуэмо позбавити права вибору. Ми, старші, маэмо численні стада ялівок (так назвав своїх 100 жінок) але і дїти наші мусять бути заосмотрені.
Стенджерсон маэ сина, маэ сина також Дреббер, а кождий з них повитавби радо вашу дочку в порогах свого дому. Най вибере одного з них. Се молоді, богаті і правовірні. І яку дасьте менї на се відповідь?

Іван Феріэр мовчав іще через хвилю з хмарою на чолї.

— Мусимо мати час до намислу — відмовив вкінци. — Дочка моя іще молода, ледво вийшла з дитинячих лїт.

— Буде мати місяць часу до намислу — промовив Юнґ, встаючи. — Але, коли мине сей час, мусить дати менї відповідь.

В дверах задержав ся і звернув до Феріэра своэ загнїва не лице і очи горіючі злобним огнем.

— Іване Ферріэр, — промовив громовим голосом, маэте мимо вашої немочи, ставити опір розказови "Чотирох Сьвятих", ліпше було би для вас, коли би ваш і її кістяк біліли ся тепер на узбічах Сіэрра Бленка.

З сими словами був получений грізний рух руки, відтак Бринґам Юнґ вийшов, і небавом дав ся чути скрегіт шутру під його тяжкими кроками.

Іван Феріэр сидїв з головою в руках і роздумував, в який спосіб сю злу новину звістити дочцї, коли нагло мягка рука спочила на його плечу; підніс голову і побачив перед собою Луцю, а блїда, вистрашена її твар показувала, що все чула.

— Не підслухувалам умисно — промовила, в відповідь на допитливий погляд батька. — Голос її гомонїв в цїлім домі. — Ох! тату, тату, що ми зробимо?

— Не жури ся, — відповів, притягаючи її до себе, і гладячи шорсткою рукою її шовкове волосэ. — Дамо собі раду в який небудь спосіб. Прецїнь твоэ чувство для нашого хлопця не зменшаэть ся, що?

Шльоханэ і стисненэ його руки було одинокою її відповідию.

— Нї, знаю о тім. Врештї не хтївбим почути від тебе, що э инакше. Се добрий парубчак і чесний християнин, якими не э тутешні люди мимо своїх вічних молитов і проповідий. Слухай завтра виїзджаэ віддїл до Невади; постараю ся переслати йому вістку про се, що тут зайшло. А мусївбим дуже помилити ся в осудї о нїм, коли на сю вістку, не верне до нас зі скоростию, котра повстидала би електричну іскру.

Луця через слези усміхнула ся на сї слова батька.

— Він сам найлїпше порадить, як прийде. Але я бою ся о тебе, мій дорогий тату. Оповідають... Оповідають такі страшні історії о тих, котрі ставлять опір пророкови.... Лучаэть ся завсїгди їм якесь страшне нещастэ.

— Але ми йому іще не супротивляли ся, — відповів батько. — Час буде запобічи лиху, коли се учинимо: маэмо місяць часу перед собою, а думаю, що коли мине, наймудрійше зробимо зникаючи з Юти.

— Що, лишити Юту?

— Такий маю замір.

— А фарма?

— Постараэмо ся зібрати як найбільше готових гроший, а проче лишимо. Говорячи щиро, Луцю, не перший раз я о тім думаю. Не люблю нікому улягати, як вони всї улягають тут тому дурному пророкови. Я э сином вільної Америки і се все житэ для мене новиною. Я вже за старий на науку. А коли він іще прийде сюда і буде пхати ніс до моїх домашних справ, може стрінути ся з добрим ладунком шроту на привитанэ.

— Але вони не схотять нас пустити — промовила молода дївчина.

— Зачекаймо на Джеферсона а відтак собі порадимо. Тим часом, ти не жури ся, не клопочи ся, коханэ, і не плач, бо підпухнуть тобі очи, а я буду мусїв за се перед ним відповідати. Не ма чого бояти ся і не грозить нам жадна небезпека.

Іван Феріэр вправдї потїшав її з великою певностию себе, не менше однак Луця завважала, що вечером з найбільшою старанностию замикав двері на ключ а очевидно на перед набив стрільбу, котра висїла на стїнї в його кімнатї до спаня.

Роздїл IV.

УТЕЧА.

Слїдуючого дня рано по розмові з пророком Мормонів Іван Ферріэр пішов до Салт Лейк Сити, там найшов знакомого, котрий їхав в гори Невада і віддав йому лист до Джеферсона Гоп. В тім листї описував він, яке страшне нещастэ грозить йому і як дуже э конечний його поворот. Коли се зробив, почув полекшу і вертав домів зі свобіднїйшим умом.

Приближаючи ся до фарми, дуже здивував ся на вид двох коний, привязаних до штахет. А іще більше огорнуло його здивованэ, коли увійшов до кімнати і побачив двох молодих людий. Один з довгим, блїдим лицем, лежав в гамаку, оперши ноги на печи. Другий, з головою осадженою на широкім карку, о звичайних, звірячих чертах, стояв в вікнї, тримаючи руки в кишенї і посвистував загально звісну пісоньку. Оба кивнули головою, коли Феріэр увійшов, а сей котрий лежав в гамаку, розпочав бесїду.

— Бути може, що нас не знаэте — сказав. — Отсе син старшого, Дреббера, а я э Йосиф Станґерзон, що подорожував з вами, коли Пан витягнув свою руку і прилучив вас до своэї праовірної громади.

Іван Феріэр холодно уклонив ся. Тепер вже знав, що значили сї гостї.

— Прийшлисьмо, — продовжав дальше Станджерсон, — за радою наших батьків, просити вас о руку вашої дочки, для того нас э два, котрий вам і її лїпше подобаэ ся. Але позаяк я маю чотири жінки, а брат Дреббер сім, тому здаэть ся менї, що мої осьвідчини повинні бути лїпше приняті.

— Нї, нї, брате Стенджерсон, — закликав Дреббер; — не ходить о се кілько жінок маэмо, але кілько можемо удержати. Тепер відступив менї батько свої млини, отже я эсьм богатший.

— Але мої вигляди на будуче э лїпші, — промовив Стенджерсон, — коли Пан покличе батька до своэї слави, то я наслїджу гарбарню і фабрику скір. А впрочім я від тебе старший і займаю в церкві висше становиско.

— Най отже панна рішаэ — заявив молодий Дреббер, приглядаючись з уподобанэм в зеркалї. — Примінимо ся до її постанови.

Підчас сеї бесїди Іван Ферріэр, палаючи гнївом і повздержуючи вибух, стояв коло порога.

— Слухайте, — відізвав ся на конець, приступаючи до них — коли дочка закличе вас сама, позволю вам прийти, але заким се наступить, вара вам ту показувати ся.

Молоді Мормони дивили ся в остовпіню на него. В їх понятю, се суперництво в убіганю ся о руку дівчини було найбільшою почестию, так для неї як і для її батька.

— Маэте з відси дві дороги виходу — крикнув Ферріэр — ту двері, а там вікно. Котру вибираэте?

Темне його лице прибрало такий дикий вираз, а його жилаві руки були так грізні, що гості зірвали ся на рівні ноги і забрали ся скоро до відходу. Старий фармер відпровадив їх до дверий.

— А дайте менї знати, як погодите ся і постановите, котрий з вас маэ бути моїм зятем — сказав з кпинами.

— Заплатиш ти нам за се! — крикнув Стенджерсон, блїдий зі скажености. — Ти визвав пророка і Раду Чотирох. Будеш жалувати сего до кінця житя.

— Рука Пана діткне тебе тяжко! — закликав Дреббер, — Пан повстане і нашле на тебе тяжку кару.
— А так, то я зачну кару! — закликав Ферріэр, — дуже розлючений і завернув по стрільбу, але в тій хвилї Луця зловила його за руку і повздержала.

Заким вирвав ся з її рук, тупіт кінських копит дав знак, що оба Мормони утїкли.

— А то безличні лотри! — закликав отираючи піт з чола — волїбим бачити тебе дорога дитино радше на марах, як жінкою одного з них.

— І я також мій тату — відмовила — але Джеферсон незадовго приїде.

— Так, незадовго побачимо його. Чим скорше тим лїпше, бо не знаэмо, що нас може стрінути з їх сторони.

Справдї досить було часу, щоби розважний чоловік прийшов старому фармерови на поміч і його прибраній дочції. В історії оселї не було іще случаю так явного непослуху і легковаженя поваги старшини. Коли малі провини так строго карано, якаж може чекати кара за такий сьміливий бунт?

Ферріэр знав, що ані його маэток, ані його становиско на нічо йому в тім случаю не придадуть ся. Не один вже так як він, богатий і звісний, щез без сліду. Його маэток перейшов на власність церкви. Мимо цілої своэї відваги, дрожав Феріэр з трівоги, на гадку о незвісних, таэмничих небезпеках, які над ним повисли. Кождому звісному нещастю умів він відважно ставити чоло, але не певність приводила його до розпуки. Перед дочкою таїв він гноблячі трівоги і удавав, що не привязуэ до цілої сеї справи найменьшої ваги. Але Луця заостреним зором дитинною любовію, бачила, що його пригнїтаэ несупокій.

Феріэр очікував якогось посольства, або устної нагани від Юнґа за своэ поступованэ і — не омилив ся — хотяй одержав вістку несподіваною дорогою. Слідуючого ранка, коли пробудив ся, зі здивованэм побачив припяту картку до колдри, на грудях а на ній великими буквами видруковані слова:

"Маэш іще 29 днів до намислу, а відтак"....

Таке остереженэ було більше застрашаюче, чим вічні погрози. В який спосіб дістало ся воно до його кімнати, не міг поняти Іван Ферріэр, і то його найбільше на разї непокоїло; служба спала в иншім будинку, а двері і вікна були добре позамикані. Феріэр подер картку на куснї, а дочці не сказав анї слова, але сей случай побільшив іще його трівогу.

Ті 29 днів була се решта місяця визначеного через Юнґа Яка сила, яка відвага могла зрівноважити ворога, уоруженого в таку тайну силу? Рука, котра прикріпила сю картку, могла йому задати удар в саме серце, а він ніколи не знавби, до кого вона належала.

Слідуючого дня рано дізнав іще сильнїйшого зворушеня. Коли сів з дочкою до снїданя, Луця, з криком здивованя, показала на стелю. На самій середині на стелї було виписане вуглем число 28. Для Луці ce число лишило ся незрозумілим а батько її не обяснив. Сеї ночі не положив ся спати, пересидів в руках зі стрільбою, не спав і наслухував. Але нічо не доглянув анї не почув, а мимо того слідуючого рана велике 27 зарисувало ся на дверах з надвору.

І так само діяло ся з дня на день, кождого ранка Феріэр переконував ся, що його укриті вороги вели потайний рахунок і зазначували в якім будь місци, кілько днів лишаэть ся йому іще з сего місяця ласки. Деколи сї фатальні числа показувались на стїнах, иншим разом на підлозї, то знов на малих картках, причіплених до штахет.

Мимо цїлої чуйности, Іван Феріэр не міг вислїдити відки походили ті щоденні остереженя. Похудів, винужденів, був завсїгди роздратований, а очи його прибрали вираз болю сліпаків переслїдуваної звірини. Одна лише лишила ся йому надія — приїзд молодого стрільця з Невади.

Двацять днів замінило ся на пятнайцять, на десять а вістки від неприсутного не було. Числа зменшали ся постепенно, а Джеферсон не давав знаку житя. Скоро лиш дав ся чути тупіт кінських копит на дорозї, або візник погонював, накликуючи, свої конї, старий фармер біг до штахет, уводячись що вже надійшла очікувана поміч. Наконець, коли вже пятка уступила місце чвірцї, а ся знов трійцї, вже опустила його відвага, стратив всю надію на ратунок. Сам не знаючи гористої околиції докола кольонії, був цїлком безсильний і здавав собі добре справу з сего. Дороги найбільше уживані були пильно стережені, нїхто не міг їх перейти без позволеня Ради Чотирох. Денебудь звернув ся з думкою, Феріэр не бачив способу оминеня катастрофи, котра йому грозила. Однак анї на одну хвилю, не захитав ся в повзятім замірі — радше смерть, як зізволити на се, що уважав за ганьбу дочки.

Одного вечера сидів затоплений в думках, надармо шукаючи способу видістати ся зі страшного положеня, в якім находив ся. Рано число 2 показало ся на стінї його дому, слїдуючий день буде отже послїдним з уділеної йому проволоки. А що станеть ся опісля? Найріжнійші страшні припущеня повстали в його голові. Яка судьба стріне Луцю, коли вже його не стане? Не було способу утїчи з невидимої сїти, яка їх обмотала. Уявивши собі сю свою неміч, Феріэр звісив голову на груди і заплакав в розпуцї.

Нагло дав ся чути якийсь шум — тихе виразне драпанэ колотило спокій ночи. Доходило від дверий. Ферріэр висунув ся до передпокою і наслухував. Відголос утих на хвилю, відтак знов відізвав ся. хтось очевидно пукав в одну з дощок две рий. Бувби се убійник, що прийшов о півночи, щоб виконати крівавий розказ, тайного суду? А може післанець, пишучий число, що вже прийшов послідний день ласки? Іван Ферріэр чув, що сейчасова смерть, булаби зноснійша від непевности, яка дратувала його нерви і ледом стинала кров в жилах. Підскочив на перед, відсунув засуву і відчинив двері.

На дворі панувала тишина і спокій. Ніч була погідна, небо блищало зорями. Перед оком фармера розтягав ся городець оточений плотом і штахетами, але анї зовнї городця, анї також на дорозї не було видко живої душі. Віддітхнувши свобіднійше, Феріэр розглядав ся на право і лїво, аж врештї глянув на бік перед себе і остовпів: у стіп його лежав витягнений мужчина, лицем до землї.

Вид сей так переразив Феріэра, що старий фармер опер ся о стіну і зловив себе за горло, щоб придавити крик, котрий з него добував ся. Зразу думав, що се якийсь зранений чоловік, або конаючий, але сейчас побачив, що лежача постать почала повзати по землї, і тихо зі звинностию вужа всунула ся до передної кімнати. Тут мужчина скочив на рівні ноги, замкнув двері, а здивований фармер, побачив перед собою горде і енерґічне лице Джеферсона Гоп.

— Боже великий! — вистогнав Ферріэр. — Як ти мене налякав! Але чому приходиш до нас в сей спосіб?

— Дайте менї їсти — відмовив Гоп захриплим голосом. Через сорок вісім годин не мав я нїчого в устах. — Кинув ся на останки вечері, лишені на столї і лакомо пожирав хлїб і зимне мясо.

— Що робить Луця, чи спокійна, здорова? — спитав, заспокоївши голод.

— Так, не знаэ нїчого, яке грозить нам нещастэ, — відповів батько!

— То добре. Дім ваш стережуть зі всїх сторін, — тому то тут закрав ся я на руках і ногах. Можуть вони бути хитрі, але не так дуже, щоб мене підійти.

Іван Ферріэр набрав відваги, з хвилею коли прийшов сей новий товариш. Взяв тверду руку молодця і щиро стиснув її.

— Можна бути гордим з тебе — промовив. — Не много людий рішило-б ся так вернути і поділяти чужі смутки, журби і небезпеки.

— Правду кажеш, тату, — відмовив Джеферсон. — Шаную тебе дуже, але коли би був сам, признаю ся, що довгоби надумував ся, чи війти в се гнїздо ос. Я вернув для Луції, а заким спаде її волосок з голови, думаю, що буде одного Гоп менше в Юти.

— Що зробиш?

— Завтра минаэ послїдний день, а коли не постановимо нїчо сеї ночі, все страчено. Маю мула і два конї, котрі чекають на нас в Орлинім Провалї. Кілько маэте гроший?

— Два тисячі долярів в золотї, а пять в банкнотах.

— Те вистарчить. Я маю знов стільки. Мусимо дістати ся через гори до Карсон Сиrі. Треба Луцю збудити. Добре складаэть ся, що служба не спить в хатї.

Ферріэр пішов опередити дочку о подорожи, в котру мали вибрати ся, а тимчасом Джеферсон зібрав всї засоби живности, які міг найти, зробив з них пачку, а відтак наповнив водою камінний збанок; бо знав з досьвіду, що не богато э жерел в горах, і що одно від другого дуже далеко. Ледво був в силї скінчити сї приготованя, як вийшов фармер з дочкою убраною, готовою до дороги. Повитанэ наречених було щире, але коротке, бо час наглив, а роботи лишило ся не мало.

— Мусимо сейчас вирушити в дорогу, — сказав Джеферсон тихим, але рішучим голосом, як чоловік, котрий здаэ собі справу з цїлої грози нещастя, але добре узброїв перед тим своэ серце. — Фронтовий і бічний вихід стережуть, але при великій осторожности будемо могли видістати ся бічним вікном і утікати полями. Скоро станемо раз на гостинци, будемо мати лиш дві милї до провалу, де чекають конї, і думаю, що до раня перейдемо половину дороги в горах.

— А як нас зловлять? — спитав Ферріэр.

Гоп ударив рукою по рукояти револьвера за поясом.

— Коли їх буде за богато на нас двох, то трох певно возьмемо з собою на тамтой сьвіт, — відмовив з понурим усьміхом.

Погасили всї сьвітла в хатї, відтак Ферріэр хвилю дивив ся вікном на поля, котрі були його власностію, а котрі тепер мав лишити на завсїгди. Але приготовляв ся вже від давна до такої жертви, а думка о чести і щастю дочки переважила жаль над стратою майна. Все доокола віддихало таким милим супокоэм, почавши від дерев шепчучих до розлогих ланів збіжа, так що трудно було уявити собі, що серед сего окруженя чигаэ дух злочину. Блїдисте лице молодого стрільця, захмурене чоло його, доказували, що бачив досить по дорозї, щоб знати чого тримати ся.

Ферріэр нїс мішок з золотом і банкнотами, Джеферсон Гоп живність і воду, а Луця малу пачку, котра містила все то, що посїдала найдорожшого. Отворивши поволи і з великою осторожностию вікно, чекали доки велика хмара не застелила неба і тодї, одно по другім вийшли до города. З запертим віддихом, повзаючи і спотикаючи ся дійшли до плота і під його заслоною ішли дальше до отвору, виходячого на поле.

Були вже майже у цїли, коли нагло Джеферсон зловив обох своїх товаришів і цофнув знов в тїнь, де полягали дрожачи зі страху.

Вихований в прерії, Джеферсон Гоп, завдячував кочуючому житю яке провадив, слух надзвичайно заострений. Ледво положив ся разом з товаришами під плотом, коли відізвав ся переразливий крик пугача, на котрий відповів сейчас з близька такий самий відголос. В тій самій хвилї показала ся в отворі тїнь, до котрої йшли, і видавала сей самий переразливий крик, відтак з тїний ночи висунула ся друга тїнь.

— Завтра о півночи, — промовив перший мужчина, як здавало ся вожд — коли пугач закричить три рази.

— Добре відповів тамтой. — Чи маю упередити брата Дреббера?

— Упереди його, і також иньших. Девять до сїмох!

— Сім до пятьох! — і обі тіни відійшли в противних напрямах.

Послідні слова видко були їх гаслом. Скоро лиш відгомон їх кроків затих в віддаленю, Джеферсон Гоп зірвав ся на рівні ноги, поміг товаришам перейти через отвір і випровадив їх в поле, наглячи до поспіху, підтримуючи молоду дівчину, котра упадала зі сил.

— Скорше! скорше! — шептав від часу до часу. Ми э на лінії варти. Все залежить від поспіху. Скорше!

Скоро дістали ся на гостинець, дорога вже була лекша, тому скорше йшли. Лиш один раз стрінули якогось чоловіка, але змогли іще зійти на бік і сховати ся в полю, заким тамтой їх пізнав. Під містом Джеферсон скрутив і вийшов на вузку стежку, ведучу в гори. Два чорні щербаті верхи, зарисували ся серед темноти, а між ними тягнув ся сей Орлиний Провал, в котрім коні чекали. Ведений непомильним інстинктом Джеферсон Гоп відшукував стежку серед камінюк, аж вкінци дійшов до укритого закутка, де під ослоною великої скали, стояли привязані вірні звірята.

Луця всіла на мула, старий Ферріэр з мішком гроший всів на одного коня, Джеферсон Гоп провадив другого стежкою над пропастию.

Кругом розлягав ся краэвид переражаючий кождого хто не був призвичаэний бачити природу в тій дикій, повній грози шаті, в яку деколи одягаэть ся. З одної сторони величезна скала, чорна понура грізна, що зносить ся більше як на тисяч стіп високо, котрої поверхність поперетинана довгими базальтовими стовпами, котрі надавали її вид якоїсь скаменілої потвори, з вистаючими ребрами. З другої сторони стоси відламків скал і камінюк застановляли провал, а в середині вила ся стежка так вузенька місцями, що нею могла їхати лиш одна особа, а така стрімка, що лиш досьвідчений їздець міг відважити ся на її перехід.

Однак мимо небезпеки і перешкод, подорожні чули полекшу в серцю, коли кождий крок збільшав віддаленэ між ними а ворожим деспотизмом, перед котрим утікали.

Однак незабаром переконали ся, що були іще в обсягу власти "Сьвятих". Власне віхали в найдикшу і найтруднійшу до переходу часть провалу, коли Луця видала оклик перестраху і показала рукою в гору. На скалї, котра взносила ся над стежкою і зарисовувала ся остро на тлї неба, стояв самітний чоловік на вартї. Він доглянув їх також і військовий зазив: "Хто йде?" перервав тишину, що панувала в провалї.

— Подорожнї, що ідуть до Невади, — відповів Джеферсон Гоп і приложив руку до стрільби, що висїла коло сїдла.

Доглянули, що він відвів курок від карабіну і глянув в долину, неначе незадоволений з відповіди.

— За чиїм дозволом? — спитав.

— Чотирох Сьвятих — відмовив Ферріэр.

Він знав о стілько звичаї Мормонів, що знав, що э се найвисша власть, на яку міг покликати ся.

— Девятьох до сїмох, — крикнула варта.

— Сїм до пятьох — відмовив скоро Джеферсон Гоп пригадуючи собі гасло, котре чув в городї.

— Перейдїть і нехай Пан стереже вас — відмовив голос з гори.

Відти вже була дорога ширша, так, що конї могли бічи чвалом. Оглянувши ся, Джеферсон і Ферріэр побачили, що самітний чоловік стояв опертий о стрільбу, а постать ся вказувала їм, що вже минули границю сього вибраного народа — і перед ними засвитала зірниця.

Роздїл V.

АНГЕЛИ МЕСТНИКИ.

Через цїлу ніч йшли серед стрімких провалів, по стежках закиданих камінэм. Нераз збили ся з дороги, але добре знанэ гір Гоп, позволило йому завсїгди віднайти правдивий шлях.

До тепер вороги не давали о собі знаку житя, а Джеферсон Гоп думав, що вже находять ся по за обсягом власти страшного союза, котрого стягнули гнів на себе. Він знав однак як далеко сягали кігті сего тайного союза, як вони могли їх незадовго зловити і здусити.

Коло полудня другого дня їх утечі, скупі засоби їх живности почали вичерпувати ся. Однак Гоп не занепокоїв ся, бо знав, що в горах э зьвірина, а не раз в житю числив на свою стрільбу, щоб виживити ся. Вибрав заслонений закуток, зібрав трохи сухого ріща і розложив огонь, при котрім могли огріти ся його товариші, бо були близько пять тисяч стіп над поземом моря, а острий, ледоватий воздух доймаючо доскулював. Джеферсон звязав коні і закинув на плечі стрільбу та попращавши Луцю, вийшов за звіриною. По хвилі оглянув ся і побачив, як старець і молода дївчина сидять скулені при огни, а звязані звірята стоять спокійно, без руху за ними. Однак незабаром вистаюча скала закрила їх перед його зором.

На краю скали, о кілька сот кроків над ним, стояло звіря з величезними рогами. Сей муфльон (рід барана) був очевидно сторожем череди, іще не видимої для очий стрільця. На щастэ звернув лоб в противну сторону і не доглянув його. Джеферсон Гоп положив ся на землю, опер кольбу стрільби о камінь і вимірив добре і довго, заким спустив курок. Звіря кинуло ся в гору розпучливим скоком, заточило ся на березї скали і гримнуло цїлим своїм тягарем в глуб долини.

Звіря було таке велике, що не міг його цїлого забрати; тому задоволив ся витятэм одного стегна і части боку, а закинувши добичу на плече, забрав ся спішно до повороту, бо зачинав западати вечер. Заледво пустив ся в дорогу, переконав ся, що нова трудність і цїлком несподївана лишила ся до поконаня. В погони за звіриною минув знану собі часть тої околицї а не легкою річию було віднайти стежку, котрою прийшов.

Долина в котрій находив ся, була поперетинана в ріжних напрямах численними провалами, так подібними до себе, що не подібно їх було відріжнити. Джеферсон пустив ся тодї одним з них, але коли уйшов з милю або більше, стрінув гірський потік, котрого певно перед тим не бачив. Переконавши ся, що змилив дорогу, війшов в инший провал, але з тим самим вислїдом. Ніч запала скоро і стало ся темно, коли вкінци найшов ся в провалї, котрий видав ся йому звісним.

Але і тоді не легко було йому удержати ся на властивій дорозї, бо місяць іще не зійшов, а високі скали по обох боках побільшували эще доокола пануючу темноту. Угинаючи ся під тягарем, котрий двигав, вичерпаний умученэм, — Джеферсон потикав ся майже за кождим кроком, піддержуючи надію в серцю тою мислею, що кождий крок зближаэ його до Луції, і ніс зі собою засіб поживи, котрий вистарчить йому до кінця подорожи.

Коли минув закрут скали, побачив перед собою місце, де був розложений огонь. Купа попілу тліла, але здаэть ся, що від відходу Джеферсона ніхто не підкладав.

Гробова тишина панувала доокола. Страх Джеферсона замінив ся в певність — скочив наперед. Близько догасаючого огню не було живої душі; мужчина, дївчина, звірята — всьо зникло. Тепер вже стало йому ясно, що лучила ся якась страшна і нагла катастрофа підчас його неприсутности — катастрофа, котра їх поглотила і не лишила жадного слїду.

Оголомшений тим наглим ударом, Джеферсон учув заворот голови і мусїв оперти ся на стрільбу, щоби не упасти. Але він був чоловіком дїла і сейчас відзискав притомність ума. Вхопив тліючу іще галузь, роздмухав огонь так, що розяснїла поломінею і при тім сьвітлї розглядав ся уважно доокола. Земля була стратована кінськими копитами, що доказувало, що численний відділ їздців дігнав утікаючих, а напрям кінських копит показував, що вернули знов до Салт Лейк Си*т*і.

Чи забрали зі собою його товаришів? Джеферсон Гоп почав вже припускати, що так стало ся, коли нагло його зір упав на предмет, на котрого вид почав дрожати на цілім тїлї. Недалеко в бік зносив ся невеликий насип червонавої землї, котрого перед тим там не бачив. Ошибка була ту неможлива — о, сьвіжо викопаний гріб.

Коли зблизив ся, побачив Джеферсон кусник паперу затканого в щілинї в землю патика, а на тім папері коротка напись, але на жаль дуже вимовна:

Іван Ферріэр

горожанин Салт Лейк Ситі умер дня 4. серпня 1860.

Черствий старець, котрого лишив ледво перед кількома годинами, вже перестав істнувати, а лишив ся по нїм лиш сей гробовий напис. Джеферсон Гоп поглянув доокола блудним оком, шукаючи другого гробу, але його не найшов. Отже Луцю забрали її страшні вороги, щоб сповнити початкове призначенэ і побільшити гарем одного зі старших. Коли Джеферсон уявив собі цілу грозу судьби улюбленої і власну в виду того неміч, почав гірко жалувати, що не поділяэ разом зі старим фармером місця тихого, вічного спочинку.

Пять днїв волік ся вичерпаний з покрівавленими ногами через провали, котрі вже перед тим був переїхав кінно. В ночи падав де будь, під скалою, і спав через кілька годин, але досьвіта був знов на ногах. Шестого дня дійшов до Вірлиного Провалу, котрий був першим перестанком їх утечі, так страшно закінченої, і звідси міг вже бачити оселю "Святих".

Глянувши уважнїйше в ту сторону завважав, що на декотрих головнїйших улицях повівали фани, відріжнив також инші торжественні знаки. Запитував себе в дусі, щоби се мало означати, коли нараз учув відгомон кінських копит і побачив зближаючого ся до него їздця. Небавом пізнав в нім Мормона, іменем Корпер котрому не раз робив ріжні прислуги. Тому зачепив його коли підїхав, бо передовсїм хотів довідати ся, яка судьба стрінула Луцю Ферріэр.

— Я э Джеферсон Гоп — промовив. — Памятаэте мене, шо? — Мормон приглядав ся йому з нетаэним здивованэм, — справдї тяжко було в одітім в лахмани мандрівникови, з розвіяним волосэм, смертельно блїдим лицем і диким виразом розжарених очий, пізнати давного елэґантного мисливця. Коли однак вкінци пізнав його, здивованэ Мормона замінило ся в остовпінэ.

— Як можете показувати ся тутки? Чисьте збожеволїли? — закликав. — Най тільки побачать, що я розмовляю з вами, а можу се переплатити житэм. Прецінь чотирох сьвятих видало на вас засуд за поміч в утечі Ферріэрам.

— Не лякаю ся анї їх анї їх засуду — відмовив поважно Гоп. — Слухайте Корпер, мусите знати, що тут стало ся. Заклинаю вас на все, що маэте дорогого, відповіджте менї на кілька питань. Прецінь булисьмо завсїгди приятелями. На милість Бога не відмовляйте менї відповіди!

— Щож хочете знати? — Спитав занепокоэний Мормон. — Спішіть ся. Навіть каміня мають уха, а дерева очі.

— Що стало ся з Луціэю Ферріэр?

— Вчера віддала ся за молодого Дреббера... Но, відваги,

відваги, чоловіче; здавалоби ся, що житэ з вас утїкаэ!

— Менше з тим — відмовив Гоп слабим голосом. Поблїд як стїна, захитав ся на ногах і упав на камінь о котрий був опертий.

— Кажете, що вже пішла заміж?

— Так, вчера... із сеї то власне причини повівають фани на ратуши. Між молодим Дреббером, а Стенджерсоном зайшла суперечка о се, котрий маэ її дістати. Оба належали до віддїлу, котрий їх переслїдував, а Стенджерсон убив батька, що, як думав, дасть йому більше майна; аж коли справа прийшла перед велику раду, більшість заявила ся за Дреббером і пророк дав йому дївчину. Однак нїхто не буде мати її довго бо я бачив вчера пятно смерти на її лицю. Подібнїйша э більше до тїни, як до женщини. Но, а тепер підете відси?

— Так, піду, — відповів Джеферсон Гоп встаючи. Лице мав суворе нерухоме, як викуте з мармору, а очи блищали ворожим блеском.

— Де ідете?

— Менше з тим, — відповів, і закинув стрільбу на плечі, зійшов зі збочи і зник серед гір, в глубоких провалах, де лиш дикі звірята мали свої леговиска. А в тій хвилї жадне з них не було більше жорстоке і грізне від него самого.

Предсказанэ Мормона дуже скоро сповнило ся. Зломана страшною смертию батька, чи може наслїдками ненависного супружя, бідна Луця, никла в очах і в місяць пізнїйше умерла. Муж, що оженив ся з нею для маэтку Ферріэра, цїлковито не оказував жалю по її стратї; але инші жінки щиро оплакували її і, відповідно до мормонського звичаю, сидїли коло неї через цїлу ніч в навечеріэ похорону.

Сидїли всї доокола її домовини, коли нагло досьвіта на велике їх здивованэ і переpаженэ, отворились з тріском двері до кімнати, і війшов мущина з диким виглядом лиця, винужденїлий, в запорошенім, подертім одїню. Не глянувши на встрахані женщини, анї промовивши до них слова, пішов до білої, мертвої постати, з котрої улетїла чиста душа Луцї Ферріэр. Похилив ся над нею, притиснув з почестію уста до її зимного чола, відтак вхопив її руку і стягнув з пальця обручку.

— Хоч сего не забере до гробу — рикнув встеклим голосом і, заким женщини були встанї закликати поміч, збіг по сходах і зник.

Перебраний під зміненим назвиском, вернув до Салт Лейк Сити, не дбаючи, що наражаэ житэ, коби лиш був в силї виміряти справедливість. В містї чекали на него лихі новинки. Кілька місяців перед тим повстала серед вибраного народа схизма; кілька молодших членів церкви збунтовало ся проти власти старшин, в наслїдок чого наступило відорванэ ся числа незадоволених, котрі лишили Юта і вирікли ся віри Мормонів. Між ними були також Дреббер і Стенджерсон, а нїхто незнав куда вони пішли. Ходили вісти, що Дреббер був в силї продати велику часть свого маэтку і виїхав богатим чоловіком, коли на відворот його товариш Стенджерсон, був досить убогий. Однак нїхто не мав понятя де вони перебували.

Не один чоловік, мимо цїлої жажди мести, бувби покинув думку о відплатї в виду таких трудностий. Однак Джеферсон Гоп анї на хвилю не захитав ся в повзятім замірі. З малою сумою, яку посїдав, мандрував з міста до міста по Сполучених Державах, шукаючи слїду своїх ворогів, піддержуючи працею свої матеріяльні средства, де лиш міг її найти. Минав рік за роком. Чорне волосэ Гопа — припорошила сивина, а він все іще мандрував і слїдив, як зажертий гінчий пес напружуючи цїлу свою волю для осягненя цїли, котрій посьвятив своэ житэ.

Коли приїхав до Петербурга, вони відїхали до Парижа, а коли там поїхав за ними, довідав ся, що лиш що іно виїхали до Копенгаґи. До столиці Данїї приїхав знов за кілька день за пізно, бо відплили до Лондону.

Розділ VI.

Дальший витяг споминів майора доктора Івана Ватсона.

Розпучливий опір нашого вязня цїлковито не був докором ворожого успосібленя зглядом нас, бо як лише обезвладнилисьмо його, усьміхнув ся найприэмнїйше в сьвітї і висказав надію, що в борбі, яку звелисьмо з ним, не зробив нікому з нас кривди.

— Догадую ся, що ви маэте замір завезти мене до полїційного бюра — звернув ся до Шерльок-Гольмса. — Моя дорожка стоїть перед брамою. Коли розвяжете менї трохи ноги, то сам зійду, бо тяжко буде мене нести, вжеж не э я так легким, як за молодих лїт.

Впроваджено нас до малої кімнати, де інспектор полїції записав імя вязня і тих, о котрих убійство був оскаржений. Урядник, чоловік з блїдим нерухомим лицем сповняв машинально, обоятно свої обовязки.

— Арештований стане перед судом в протягу сего тижня — сказав — а тепер чи маэте що сказати пане Джеферсон Гоп? Мушу вас остеречи, що ваші слова будуть списані і відтак мож буде їх ужити против вас.

— Дуже богато маю сказати — відповів поволи Джеферсон Гоп. — Хотївбим вам все розказати.

— Чи не ліпше се лишити як ви станете перед судом? — спитав інспектор.

— Хто знаэ, чи я там коли стану перед судом — відповів Гоп. — Не непокійте ся пани. Цілком не думаю о самовбійстві. Чи ви доктор? — додав, звертаючи на мене темні проникливі очі.

— Так — відмовив я? —

— Ну то приложіть руку тут — сказав усьміхаючи ся і підніс сковану руку до грудий.

Я вчинив як хотів і сейчас відчув я сильне битэ серця і внутрішні забуреня. Видавало ся що, ціла грудна клїтка дрожить як слабий будинок, в котрого нутрі працюэ машина. Серед тиші, яка залягла в кімнаті, я міг дочути глухий шум і свист що походив з того самого жерела.

— Але — закликав я — ви маэте аневризм аорти!

— Так мені се назвали — відмовив обоятно, — я був у лікаря минулого тижня, щоби порадити ся, і сказав що аорта пукне незадовго. Через тілько літ з кождим роком гірше. Се наслідки надмірної утоми і лихого відживлюваня ся в горах Солоного озера. Але тепер, коли я сповнив свою задачу все мені одно коли умру. Хотївбим лиш оповісти свою історію, щоб не лишити імени звичайного убійника.

— Сяду, коли ви позволите — промовив арештант, заміняючи слова в діло. — Наслідком сего аневризму скоро мучу ся, а борба, яку я звів перед годиною з панами не поправила сего стану. Стою над гробом, тому можете панове бути певні, що брехати не буду. Кожде слово котре скажу, буде щирою правдою, а який ви з того зробите ужиток, то вже мені все одно.

Кажучи се, Джеферсон Гоп опер ся о поруче крісла і начав слїдуюче оповіданэ. Говорив тоном спокійним, обоятним, як коли би сї незвичайні пригоди були найпростійшими в сьвіті. Можу заручити за точність сего справозданя, бо користав я з записника Лэстрадового, котрий точно записував слова арештанта.

"Причини моэї ненависти для тих двох людий, мало вас обходять" — зачав — "скажу лиш, що спричинили смерть двох людий — батька і дочки — і в наслїдок сего сами заслужили на смерть. Тільки часу минуло від хвилї їх злочину, що неподібною річию було менї шукати справедливости в якім будь судї. Позаяк для мене їх вина не улягала сумнївови, тому постановив я що сили, що буду їх судіэю і катом. Ви зробилибисьте так само, наколибисьте були на моїм місци.

"Молода дївчина, про котру я згадав, мала вийти за мене перед двайцяти лїтами. Примушена віддати ся за отсего власне Дреббера, умерла з жалю і розпуки. З мертвого її пальця зняв я слюбну обручку і присягнув, що догасаючі очі Дреббера, будуть її оглядати, а послїдною його думкою буде злочин, який поповнив. Я не розлучав ся з обручкою і гонив за ним разом з товаришом на обох півкулях, доки їх не зловив. Думали, що мене утомлять і знеохотять, але ошибнули ся. Коли завтра умру, що э дуже можливе, то бодай зійду зі сьвіта з тим переконанэм, щом сповнив свою задачу і то сповнив добре. Оба згинули з моэї руки. Тепер вже нїчого не бажаю, нїчого не надїю ся.

Вони були богаті, а я був бідний, так що переслїдуванэ їх не приходило менї легко. Коли я приїхав до Лондону, каса моя була майже пуста, так, що я мусїв собі шукати якогось занятя, щоб мати з чого жити. Повозити, їздити кінно, було для мене річию так природною, як ходити; тодї зголосив ся я до бюра дорожок і одержав місце у одного дорожкаря. Я мав обовязок приносити властителеви що тиждня певну суму, а се, що я заробив більше, міг я собі задержати. Рідко коли лучало ся, щоб я мав надвижку, але якось радив я собі. Найтруднїйшою задачею було для мене орэнтованэ ся в Лондонї, бо зі всїх лябіринтів на сьвітї э він найбільше запутаний. Але мав я завсїгди при собі плян улиць, а як лише затямив я положенэ головних улиць, готелїв і двірцїв, вжем собі якось давав раду.

"Минув якийсь час, заким я відшукав мешканэ моїх двох панів; але я питав ся і довідував ся, доки наконець не найшов. Мешкали в пенсіонатї Камбервел, з тамтої сторони ріки. З хви лею, коли я знав, де можу їх зловити, були вже на моїй ласці. Я запустив бороду, так що не могли би мене пізнати. Відтак постановив собі їх слідити і шпіонувати та ждати на відповідну нагоду. Присягнув я собі, що тим разом вже мені не утічуть.

"А однак мимо сего мало що мені не вимкнули ся. Дене будь рушили ся спішив за ними. Часом гонив я за ними дорожкою, часом пішки, але перша система була ліпша, бо тоді я мав певність, що їх не страчу з очий. Дуже рано або допер ва пізно вечером міг я щось заробити, так що я постепенно задовжав ся у свого підприэмця. Але я не журив ся о се, скоро в сей спосіб міг я бути все на сліді своїх ворогів.

Але і вони були хитрі. Мусїли очевидно підозрівати, що э слїджені, бо виходили лиш в день і нїколи один без другого. Через два тижнї їздив я за ними і нїколи не бачив їх осібно. Дреббер був по більшій части пяний, але і Стенджерсона не бачив я не тверезого. Слїдив я їх рано і в вечер, але на дармо, анї тїни якоїсь нагоди. Лиш бояв ся я, щоб менї серце в серединї не пукло, заким буду в силї сповнити се, що я постановив.

"Вкінци одного вечера, їздячи там і назад по улицї Торквей Терас, на котрій вони мешкали, побачив я, що перед їх дім заїхала дорожка. За хвилю винесено пакунки, відтак вийшов Дреббер, за ним Стенджерсон, всїли до дорожки і відїхали. Я затяв коня і також поїхав, не тратячи їх на хвилю з очий, дуже занепокоэний, бо бояв ся, щоб вони не лишили Лондону. Перед двірцем стациї Евстон висїли вони, а я наказав якомусь хлопцеви пильнувати коня і пішов за ними на перон. Чув я, як вони допитували ся о поїзд до Лїверполю і як швайцар відмовив їм, що один що іно відїхав, а слїдуючий поїде доперва за кілька годин. Стенджерсон був тим очевидно зіритований, але Дребберови ся проволока була на руку. Я підійшов, серед товпи котра на перонї глотила ся, так близько до них, щом чув кожде їх слово.

"Дреббер іще сказав, що маэ якийсь личний інтерес до полагодженя, що не задовго поверне і зажадав, щоб Стенджерсон почекав на него. Сей послїдний не хотїв на се згодити ся, і пригадав йому, що постановили нїколи не розлучати ся. На се відповів Дреббер, що справа э дуже нїжної натури, і що мусить іти сам. Не міг я на сей раз дочути відповіди Стенджер сона, але тамтой крикнув і почав йому вигадувати та клясти і сказав, що він э його лиш платним слугою. Супротив сеї сварки залишив дальшої персвазії і лиш зажадав, щоби, коли Дреббер не вспіэ на поїзд стрінули ся в готелю Голінда, на що знов Дреббер відмовив, що верне на перон перед одинацятою, відтак віддалив ся.

"Хвиля, на котру я так довго ждав вкінци надійшла. Мав я зненавиджених ворогів в своїх руках. Коли були разом, могли боронити ся взаїмно, але розлучені були на моїй ласці. Не робив я однак з нерозважним поспіхом.

Від давна мав я вже плян уложений. Месть приносить лиш тоді цілковите вдоволенэ, коли кривдитель маэ час уявити собі, чия рука задаэ йому удар і з якої причини стрічаэ його кара. Плян мій був власне обдуманий в сей спосіб, щоби справець моїх мук ясно бачив, що його злочин зістав викритий.

"Лучило ся, що перед кількома днями, якийсь пан, котрий мав нагляд над кількома домами на Брикстон Род, лишив ключ від одного в моїй дорожці. Того самого вечера зголошено ся по ключ і я віддав. Але я мав час зробити відтиск і зробив такий самий. В сей спосіб позискав я можність входу бодай до одного захисту сеї величезної столиці, де я міг бути певний, що ніхто мені не перешкодить. Тепер лишила ся мені найтруднійша задача, — втягнути Дреббера до сего пустого дому.

"Дреббер ішов пішки і ступав по дорозі до кількох шинків. В послїднім лишив ся майже через пів години, а коли вийшов, хитав ся майже через пів години, а коли вийшов, хитав ся на ногах, бо був очевидно добре підохочений. Передімною стояла дорожка до котрої всів Дреббер. Я їхав за нею так близько, що писок мого коня був ледво о локоть віддалений від неї. Минулисьмо міст Ватерло, аж врешті найшлисьмо ся знов перед домом, в котрім Дреббер до тепер мешкав. Я не міг поняти, що мав значити сей поворот і що Дреббер задумував. Відїхав я іще трохи і задержав ся недалеко дому. Коли Дреббер висів, дорожка відїхала... Прошу дайте мені склянку води. Засихаэ мені в горлі, коли довго говорю.

Я подав йому склянку, з котрої душком випив.

"А... тепер мені лїпше", сказав. "Отже, я чекав з якої чверть години, коли нагло розніс ся в домі крик, як би розпо чала ся бійка. За хвилю відчинили ся двері з тріском і показало ся двох мужчин; один з них був Дреббер, а другий молодий чоловік, котрого я іще не бачив. Сей чоловік держав Дреббера за ковнїр, а коли стали на східках перед домом, пхнув його і копнув так сильно, що тамтой покотив ся на середину улиції. "Ти псе якийсь!" — кричав грозячи йому палецею, "я тебе научу ганьбити чесну дївчину!" Був так обурений, що я думав, що зачне окладати Дреббера буком, але сей, заточуючи ся утїкав що сили, а побачивши на розї мою дорожку, вскочив до неї і крикнув: "Вези мене до готелю Галідея!"

"Сьвідомість, що маю його в своїх руках, переняла мене такою радостию, серце моэ застукало так сильно, що бояв ся я, що мій аневризм зробить менї збитка в послїдній хвилї. Я їхав поволї роздумуючи, як зробити найлїпше. Я вже майже був рішив ся вивезти його десь за місто і там і в якімсь самітнім закутку, дебудь в полю, по раз послїдний розмовити ся з ним, коли він сам дав менї спосібність рішеня справи. Його огорнула нова жажда горівки і казав менї стати перед шинком. Висїв, казав менї чекати і війшов до склепу, де лишив ся доки його не замкнули, а коли знов зявив ся, був в такім станї що мав я його вже цїлком в своїх руках.

"Не представляйте собі панове, що я мав замір убити його з цїлком зимною кровію, хотяй би се був вимір справедливости; але я не міг перемочи ся. Від давна постановив я, що дам йому нагоду спасти житэ коли лиш з неї схоче користати.

"Серед численних занять, які я виконував підчас бурлачого житя в Америцї, був я також через якийсь час послугачем і помічником в ляборатоpiї в Йорк Каледж. Одного дня професор мав виклад о отруях і показав студентам якийсь алькальоід, як його назвав, котрий одержав з отруї, уживаної мешканцями полудневої Америки до затроюваня стріл. Професор запевняв, що найменше зернятко сеї отруї спричиняэ сей часову смерть. Я назначив фляшочку, в котрій була ся субстанція, а коли всї вийшли взяв я собі не богацько.

"В наслїдок вправи став я не злим препаратором, тому з легкостию зробив я з сего алькальоїду, малі, даючі ся розпустити в течи піґулки, відтак взяв я пуделочка і до кождого з них вложив по дві однакові піґулки, одну убиваючу, а другу нешкідливу. Тодї то постановив я, що коли лучить ся відповідна нагода, запропоную кождому з моїх ворогів, щоби вибрали по однїй піґулцї, а я ликну сю, котра лишить ся. Було се також смертельне, але без крику, як стрілянэ з револьвера через хустку від носа. Від сего дня не розлучав ся я з піґулками і отсе надійшов час скористати з них.

"Вже доходила перша по півночи, ніч була темна, віяв переразливий вітер, а дощ ляв як з коновки. Мимо того, що сьвіт був такий понурий, в моїм серцю панувала радість, — так велика, що я міґ кричати голосно з утїхи. Як коли котрий з панів бажав чогось зі всїх сил душі, коли прагнув сего через двайцять літ і відразу всї його надії сповнили ся, сей мене зрозумів.

"Я запалив циґаро для успокоэня нервів, але руки менї дрожали і я чув битэ прискореного живчика в висках. Їдучи, бачив я перед собою лице старого Івана Ферріэра і солодке личко Луцї, котрі серед темряви дивили ся з усьміхом на мене; а бачив я так виразно, як бачу тут вас всїх в кімнатї. Через цїлий час товаришили менї з обох боків коня, доки не став я перед домом на Бристон Род.

"Кругом не було видко живої душі, не відзивав ся найменший звук, крім хлюпаня дощу. Коли я заглянув через шибу до карити, побачив я Дреббера на пів лежачого, в глибокім піяцкім снї. Потормосив я ним сильно, говорячи: "Час висїдати".

— Дуже добре мій приятелю — відмовив.

"Припускав, що ми заїхали перед готель, о котрім він говорив, бо вийшов не говорячи вже слова і пішов зі мною через город. Я мусів іти побіч него, щоб його підтримати, бо лиш з трудом держав ся на ногах. Коли дійшлисьмо до дверий, отворив я їх і війшлисьмо до фронтової кімнати. Даю вам слово, що через цїлу дорогу батько і дочка ішли перод нами.

— Холэрно ту темно — відізвав ся Дреббер, тупаючи ногою.

— Зараз будемо мати сьвітло — сказав я, потираючи сїрничок і притулюючи до воскової сьвічки, котру я приніс з собою. — А тепер Еноху Дреббер продовжав я дальше звертаючи ся до него і осьвічуючи власне лице — придиви ся менї, пізнаэш мене?

”Дивив ся на мене через хвилю мутними піяцькими очима, відтак побачив я в них нагло грозу, котра викрила страшним корчем його лице і показала менї, що мене пізнав. Смертельно поблїд, захитав ся, заточив ся в зад, і я бачив як каплями виступив йому піт на чоло і чув, як дзвонили йому зуби. На сей вид опер ся плечима о стїну і розсьміяв ся на ціле горло. Думав я завсїгди, що месть мусить бути солодкою, але нїколи, в найлїпших услівях не сподївав ся я дізнати такого почутя розкошів, яке тепер переповняло мою душу.

— Ти собако! — сказав я вкінци — гонив я за тобою від Салт Лейк Сити до Петербурга, а завсїгди менї утїкав ти. Тепер вже скінчила ся твоя мандрівка, бо або ти, або я не побачимо завтрішнього сонця.

”В міру як я говорив Дреббер цофав ся щораз дальше і я вичитав з виразу його лиця, що він припускав що я здурів. На разї справдї був я одурений. Живчики били менї в висках щораз сильнїйше, і здаэть ся менї, що бувбим дістав якого атаку, наколи кров не була пустила ся менї носом, що принесло менї полекшу.

— Пригадуэш собі тепер Луцю Ферріэр? — закликав я, замкнувши двері на ключ, котрим вимахував я йому перед носом. — Кара казала ждати довго на себе, але прецїнь прийшов день мести.

”Нуждар дрожав на цілім тїлї, слухаючи сих слів. Був би мене без сумнїву просив, щоби йому дарував житя, але добре бачив, що йому се на нїчо не придасть ся.

— Хочеш мене убити? — вистогнав.

— Се не буде убійство — відмовив я. Чи убити скаженого собаку можна назвати убійством? А ти мав милосердіэ над моэю улюбленою дївчиною, колись відірвав її від трупа батька і забрав до свого проклятого, ганьблячого гарему?

— То не я убив її батька — закликав.

— Але ти зломав її молоде житэ! — крикнув я виймаючи пуделко з кишенї. — Най Бог найвисший буде нашим судіэю. Вибери одну з тих двох піґулок і ликни. Я возьму сю, котру ти лишиш. Побачимо чи э справедливість на землї, чи може рядить нами лиш случай.

”Упав на колїна просячи помилуваня, але я витягнув ніж і тримав йому на горлї, доки не послухав. Відтак ликнув я дру гу пігулку і стоялисьмо против себе в мовчаню менше більше яку мінуту. Котрий з нас умре, а котрий буде жити?

"Здаэть ся мені, що ніколи не забуду виразу лиця, коли перший біль остеріг, що то він ликнув отрую. Я розсьміяв ся на сей вид і підсунув йому під очі слюбну обручку Луці. Тревало се лиш короteньку хвилю, бо отруя ділала наче грім. Корч страшного болю викривив йому ціле лице, руки витягнув перед себе, заточив ся, і видаючи охриплий крик, гримнув на землю. Тоді відвернув я його і приложив руку до серця. Не почув я найменьшого руху. Не жив!

"Кров йшла мені з носа без впину, але я не звертав на се уваги. Не знаю що мені впало до голови, щоби написати щось кровію на стіні. Може вела мене охота увести поліцію на мильний слід — так мені було любо і весело в тій хвилі!

"Пригадав я собі, що в Ню-Йорку найдено убитого Німця, над котрим виписане було слово "Рахе". Дневники доказували тоді, що злочин сей мусів бути поповнений через одно з тайних товариств. Подумав я собі, що се, що здивувало і заінтересувало ню-йорчиків, в неменше здивованэ впровадить і льондонців; тоді умочив я палець у власній крови і виписав я те саме слово друкованими буквами в відповіднім місци. По сім відійшов я і вернув до дорожки. Дальший час був дуже страшний, а доокола панувала цілковита пустка.

"Коли я уїхав кусень дороги, всунув руку до кишені, де завсїгди ховав я перстень Луці і переконав ся, що його нема. Се відкритэ переразило мене не чувано, бо була се одинока памятка, яку я мав по ній. Припускаючи, що я опустив її, коли хиляв ся над трупом Дреббера, завернув я і лишив дорожку на бічній улиці, сам пішов сьміло до дому — бо я був радше готов на все, чим стратити сей перстень. Але коли я входив, натрафив я на поліцая, котрий виходив і потрафив я розвіяти його підозрінэ лиш удаючи пяного.

"Так отже умер Енох Дреббер. Лишило ся мені іще в сей спосіб залагодити ся зі Стенджерсоном і сплатити довг Івана Ферріэра. Я знав, що він мешкав в готелю Галідея; чатував я цілий день, але він не показав ся. Сей Стенджерсон був дуже хитрий і все уважав на себе. Коли однак думав, що сидячи в хаті, уйде моэї мести, дуже помиляв ся.

"З легким трудом знайшов я вікно його кімнати до спа ня і на другий день, вчасним ранком, скористав я з драбини, котра лежала на улиці за готелем і досьвіта дістав ся я до кімнати Стенджерсона. Я збудив його і сказав йому, що надійшла година мести за його давні злочини. Описав я йому смерть Дреббера і дав йому ті самі піґулки до вибору. Місто скористати з сеї шанси ратунку, яку я йому жертвував, він вискочив з ліжка, кинув ся на мене і зловив мене за горло. Боронячи ся, вбив я йому ніж в серце. Врешті, так чи сяк, він був би вмер, бо Провидінэ нїколи не допустило би, щоб його убійча рука вибрала нетроячу пігулку.

"Не богато вже маю сказати, але се добре, бо я вже цїлком вичерпаний. Через кілька день їздив я дорожкою, задумуючи зібрати стільки, щоб менї вистарчало на поворот до Америки. Нинї стояв я на подвірю, коли якийсь обідраний хлопець прийшов до мене і поспитав, чи я не знаю візника іменем Джеферсон Гоп і сказав, що по сю дорожку власне прислав його якийсь пан з улиці Бейкер ч. 221. б.

"Я поїхав під подану адресу, не підозріваючи нїчого злого, а слїдуючої хвилї, отсей о молодець убрав мене в нечувано зручний і елэґантний спосіб в бранзолэтки. Така э панове моя історія. Можете мене уважати за убійника, але на мою гадку я э таким самим оружэм справедливости, як і ви панове“.

Оповіданэ Джеферсона Гоп так заняло цїлу нашу увагу, а його спосіб говореня віддїлав на нас так глубоко, що зразу сидїлисьмо мовчки в задумі. Навіть фахові полїцаї, хотяй обзнакомлені з найріжнороднїйшими злочинами, були очевидно зворушені сею історіэю. Коли скінчив, сидїлисьмо через кілька хвиль мовчки, а тишину переривав лиш скреґіт олївця Лэстрадового, котрий кінчив свої записки.

— Хотївбим лиш вияснити іще одну дрібницю — сказав вкінци Шерльок-Гольс. — Хто був сей ваш спільник, котрий прийшов по перстенець?

Арештант жартобливо моргнув на мого приятеля.

— Можу вам звірювати ся лиш з моїх власних тайн — сказав, — але не хочу зраджувати чужих і причиняти людям клопоту. Я перечитав ваше оголошенэ і подумав собі, що се мусить бути підступ, або також сей перстенець, котрого я шукав. Мій приятель жертвував менї свої услуги, сказав, що піде і побачить. Але признаэте хиба, що зручно вивязав ся з задачї?

— Безперечно — відмовив Гольмс щиро.

— А тепер панове — відізвав ся поважно інспектор — праві формальности мусять бути сповнені. В четвер стане арештант перед судом, а тоді ваша присутність буде потрібна. До сего часу я за него відповідаю.

ЗАКІНЧЕНЭ.

Всї одержалисьмо візванэ до суду на четвер, але коли сей день надійшов, наші зізнаня оказали ся злишні. Висший судія взяв сю справу в свої руки, а Джеферсон Гоп зістав покликаний перед одинокий трибунал, котрий вимірюэ заслужену справедливість. В ночи по арештованю, наступило у Гопа пукненэ аорти і дозорцї вязницї найшли його на другий день витягненого в келії; лице мав усьміхнене, спокійне, неначе би в хвилї смерти споглядав очима душі, на житэ користно переведене, на сповненэ свого призначеня.

***

— Я вже вам вияснив, що все, що переходить границї звичайних випадків, э радше вказівкою, як перешкодою. В справі сего роду головною річию э робленэ заключень в зад. Э се дуже просте і хосенне, але люди дуже мало тим послугують ся. В щоденнім житю, справдї, хосеннїйше э робити заключенэ на перед і тому ті люди занедбують тамту систему. На пятьдесять людий, що роблять на підставі синтези, заледво один опираэ своэ дїланэ на аналїзї.

— Признаю ся — сказав я — що не дуже вас розумію.

— Догадав ся я того. Спробую яснїйше обяснити се. Більшість людий, коли ви їм подасьте ряд слїдуючих по собі фактів, скаже вам завсїгди, що з них буде. Бо получать в думцї сї факти і заключать з них, що може стати ся. Але дуже мало э людий, котрі, коли ви їм скажете вислїд, потрафлять представити собі в умі ріжні обставини, котрі до сего вислїду довели. Сю спосібність відтворюваня, називаю робленэм заключень в зад, або аналїзою.

— Розумію — сказав я.

— Отже в сїй послїдній справі мали ми вислїд, а проче треба було самому віднайти. Спробую тепер вияснити мій спосіб дїланя. Зачнім від самого початку. Я зближив ся до сего дому пішо, маючи свобідний ум від всїх вражінь в данім напрямі.

Природно, почав я від оглядання дороги і як вам вже говорив, добачив я виразні сліди дорожки, котра не могла там бути коли іноді як в ночі; а що се була дорожка, а не приватний повіз заключив я з малого віддаленя межи колесами. Колеса звичайної лондонської буди э значно вусше осаджені, як колеса приватної карити.

Так роздобув я першу вказівку. Відтак йшов я поволи городовою стежкою, котра маючи глинястий ґрунт, відбила дуже виразно всї сліди. Ви бачили там певно лиш болотнисту, подоптану у всїх напрямах дорогу, але для мого вправного ока кождий слід на її поверхни мав своэ значінэ.

"Нема галузи поліцийного знаня, котра булаби так важна і так занедбана, як штука відшукуваня слідів на землї. На щастэ я привязував до сего завсїгди велику вагу і завдяки довгій практиці дійшов я до немалої вправи в тім напрямі. Ото добачив я там слїди тяжкого ходу поліцаїв, але також і слїди стіп двох мужчин, котрі перші переходили через город. Не тяжко було відгадати, що вони були перед поліцаями, бо місцями слїди їх ніг були цілковито затерті слїдами тих, що прийшли пізнійше. В сей спосіб зискав я друге огниво ланцюха, котре менї показало, що було двох нічних гостий, з тих один дуже високого росту, (заключав я се з довжини його кроків) а другий модно убраний, судячи з невеликого і елэґантного виду слїдів які лишили його чоботи.

"Війшовши до хати, переконав ся я, що мої здогади ствердили ся. Добре одїтий пан лежав передімною. Сей високий був справцем убійства. Коли взагалї убійство доверщено. Небіщик не мав нїгде рани, але збурений вираз лиця переконав мене, що померший предвидів судьбу, яка його ждала. Люди, котрі умирають наслїдком серцевої вади, або якої иншої природної наглої причини, нїколи не мають так страшного лиця. Понюхавши уста, відчув я квасний запах і звідси заключав я, що змушено його до зажитя отруї. А що його змушено доказувала сего трівога і ненависть, яка малювала ся на його мертвім лицю. Жадне инше припущенэ не відповідало сим проявам. Не думайте собі, що се така нечувана річ. Змушуванэ до зажитя отруї, цїлком не э новиною в річниках криміналїстики. Всім, котрі займали ся токсикольоґіэю звісний э добре случай з Донським в Одесї і Лїтевром.

”А тепер насувала ся найповажнійша квестія — причина убійства. Не поповнено його для рабунку, бо помершому нічо не забрано. Яка отже була причина: політика, чи женщина? допитував я себе і сейчас ся послідна видала ся менї правдоподібнїйшою. Полїтичні убійники ділають скоро, а наколи зроблять своэ, думають лиш о утечі. Се-ж убійство було доконане з найбільшим супокоэм, а убійник лишив свої сліди в цілій кімнатї, що доказувало, що лишив ся до самого кінця.

”Так систематично виконану месть, може викликати лиш особиста кривда, а не полїтична. По відкритю написи на стінї, був я іще більше переконаний о правдивости мого припущеня. Ся напись була засідкою для змиленя слідів, а найдений перстень потвердив на конець мої здогади. Найправдоподібнїйше убійник ужив його для пригадки своїй жертві якоїсь помершої або неприсутної женщини. Тодї спитав я Ґреґсона, чи в депеші висланій до Клівелянду, питав о яку обставину з давнїйшого житя д. Дреббера. Пригадуэте собі, думаю, щом одержав відмовну відповідь.

”Відтак забрав ся я до докладного огляданя кімнати, а се огляданэ утвердило мене в переконаню, що я не милив ся що до росту убійника і се додало кілька нових обставин, відносячих ся до циґара Тричінополї, і довготи нїхтів убійника. Вже перед тим прийшов я до заключеня, що, як не було слідів борби, кров, що находила ся на землї, потекла з носа убійника в наслідок його надмірного зворушеня. Я добачив, що сліди крови йдуть рівномірно зі слідами його кроків. Рідко лучать ся, щоби сей припадок трапив ся чоловікови, котрий не маэ крови; тодї я заризикував припущенэ, що убійник э чоловіком сильним і маэ червону церу. Дальші випадки доказали, що я добре заключав.

”Коли я опустив дім, зробив се, що занедбав учинити Ґреґсон. Я зателэґрафував до начальника полїції в Клівелянді, ограничаючи ся на питаню, що знаэ о обставинах получених з супружем Дреббера. Відповідь була децидуюча. Донесли менї, що Дреббер звертав ся вже з просьбою о опіку права против давного свого соперника в любови, Джеферсона Гоп і що той Гоп перебуваэ на разї в Европі. Мав я отже всї нитки тайни в руках, ходило лише о зловленэ убійника.

”Не сумнївав ся я, що чоловік, котрий війшов з Дреббером до дому, був візником дорожки, в котрій сей приїхав. Сліди копит на улици показали менї, що кінь поволік ся трохи дальше, чого не мігби зробити, коли-б хто пильнував. Деж міг бути візник, як не в дома? Але, трудно приступити, щоби чоловік при здорових глуздах, поповняв злочин з гори обдуманий, в присутности третої особи, котра би його без сумнї ву зрадила. Врештї, коли хтось хотїв гонити ворога в Лондонї яке міг вибрати лїпше средство, як зістати дорожкарем? Тї всї розважаня довели мене до заключеня, що належить шукати Джеферсона Гоп, серед столичних візників дорожкарських.

Коли був справдї дорожкарем, не мав тепер причини покидати ремесла. Противно з його точки дивленя нагла зміна, могла звернути на него увагу. Тому був я певний, що іще через якийсь час лишить ся при давнім занятю. Тому не було також причини припускати, що укривав ся під прибраним назвиском. Пощож мав змінювати назвиско в краю, де правдивого нїхто не знав? З тої причини зорґанїзував я свій полїційний відділ, зложений з уличників і посилав їх систематично до кождого властителя дорожок в Лондонї, доки не вишукали того, котрого я шукав. Як вони вивязали ся з задачі і як я скоро з їх відкритя скористав, ви певно памятаэте. Убитэ Стенджерсона було цїлком несподїваним случаэм, але не в силї було йому запобічи. В наслїдок сего убійства впали менї в руки піґулки, котрих істнованя я додумав ся. Як ви бачите, цїла ся справа становить неперерваний і цїлком льоґічний ланцюх причин і наслїдків.

— Але се знаменито! — закликав я. — Ваші заслуги повинна знати публика. Мусите описати сю справу, а коли сего не зробите то я зроблю за вас.

— Робіть собі що хочете, доктор — відмовив Шерльок-Гольмс.

КОНЕЦЬ.

Найбільша Українська Книгарня Західної Канади в Едмонтоні.

Казки Братів Грімів	0.25
Сповідь бувшого Царя	0.25
Хрунь і Чорт	0.15
Нетри	1.00
Подорож до Краю Ліліпутів	0.20
Історія Боротьби Віри з Наукою	1.50
Кобзар Т. Шевченка	1.00
Соняшний промінь	0.80
Борці за правду	0.50
Чернигівка	0.50
Сорокаті Штани	0.25
Історія про 40 розбійників	0.20
Запорожська Слава	0.50
В тумані	0.20
Дівочі Мрії	0.50
Відродженэ України	0.10
Україна без хлопа попа і пана	0.10
Перекази старинного сьвіта	0.35
Гайдамаки	0.35
Эзуїтська преподобниця	0.35
Еволюція в образках	1.25
Дарвенізм	0.80
Батьківщина	0.25
Синя Фльота	1.00
Про жіночу неволю	0.30
Про волю віри	0.15
Панські Жарти	0.40
Не піддавай ся біді	0.30
Весела Читанка	0.15

КАТАЛЬОҐ ВИСИЛАЭМО ДАРОМ.

Ukrain. Knyharnia

10234 96TH ST. EDMONTON

Найбільша Українська Книгарня Західної Канади в Едмонтоні!

ВЕЛИКИЙ СКЛАД ҐРАМОФОНІВ І УКРАЇНСЬКИХ РЕКОРДІВ ПРОДАЄМО ПО НАЙТАНЬШІЙ ЦІНІ. ТУТ ПОДАЄМО НАЧЕРК ЛИШЕ ДЕЯКИХ КНИЖОК:

З Ласки Родини — три томи	$ 1.50
З Ласки Родини в оправі	1.00
Наука про Управу Землі — Богато ілюстрацій	1.00
Український Кухар — Як варити і печи	1.00
Олюнька — оден том 40 цт. — два томи	0.80
Домашний Лїкар	0.75
Ветеринар	0.60
Страшні Тайни Монастирських Мурів друге видане	0.75
Нечитальник	35
За рідний край	0.35
Маруся і иньші оповіданя	0.40
Страшний Монах Роспутїн	0.35
Кобзар Канадийський	0.30
Запорожець за Дунаєм	0.25
Де Любов там і Бог	0.15
Смерть за Правду	0.10
Подорож до Краю Великанів	0.20
Сонник	0.40

І всякі иньші книжки, як історії, повісти, новелї, оповіданя, казки, байки, сьміхованки, піснї. поезиї, колядники, календарі, образи і т. д.

ЗАМОВЛЕНЯ ЗАЛАГОДЖУЄМО СКОРО.

ПИШІТЬ ПО КАТАЛЬОҐ.

Ukrainska Knyharnia

10234 - 96 ST. EDMONTON, ALTA.